

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

חדש בהיכל <<<

סט יסוד ושרש העבודה (2 כר')

יסוד ושרש העבודה לרבי אלכסנדר זיסקינד מהורודנא ז"ע. במהדורה חדשה מנוקדת ומוגהת ע"פ דפוי" עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע ותרגום הווהר שמובא בספר.

טור ושולחן ערוך עוז והדר נדה (קפג-ר)

כל הטקסט נערך מחדש כולל כל המפרשים, ותוקנו בו שיבושים רבים, ונוספו בו הוספות רבות עם ילקוט מפרשים ומילואים. השולחן ערוך מבוסס על המהדורה המפורסמת של הוצאת "מכון ירושלים" ו"מורשה להנחיל" במהדורה רבת כרכים, פרי עמל בן שנים רבות של עבודה מאומצת ע"פ כת"י ודפו"י ישנים ע"י צוות תלמידי חכמים, והוא ערוך מחדש בעריכה נוספת ומדויקת עם הגהות והוספות במשך 77 שנים על ידי צוות ענק של ממלכת התורה עוז והדר, במהדורה מתוקנת ומסודרת מחדש בשלימות הכלולה מכל המעלות, בעימוד חדש ומאיר עיניים של צורת דף חדשה על ידי מומחים שעיצבו את הדף בצורה המעוררת את זכרון הלימוד, יחד עם כל הנושאי כלים על העמוד.

היו דברים מעולם 3

זו הפעם השלישית בה ניתנת לנו האפשרות לדרוש במופלא ולחקור במכוסה, להציץ מן החרכים ולשמוע מאחורי הפרגוד. שיערים סגורים נפתחים בלאט, וילונות כבדים מוסטים בחשאיות, ועינינו המשתאות פוגשות לראשונה אוצרות חבויים משנים קדמוניות, מטמוניות של סודות כמוסים ורזים קסומים. הנה שוב נפתחות דלתות ארון הספרים עתיק היומין. זה אשר על מדפיו סדורים ספריהם של גדולי הרבנים לדורותיהם, גאוני מזורז ומערב, חכמי הקבלה ותורת הסוד. ומתוך שולי גליונות הספרים ומבין הפינות הלא מוכרות של כתבי היד, צצים ועולים חלקיקי מידע מפתיעים ומדהימים, הנארגים יחד, בתוספת נופך ובטוב טעם, לעולמות של תוכן מרתק ועוצר נשימה.

כרך זה (מס' 3) מצטרף לסדרה זו, וכמעשו בחלק הראשון והשני של "היו דברים מעולם", הספר שכבש לבבות שוחרי דעת והותיר אחריו רבבות קוראים משתוממים ומתפעלים, כך גם מנת חלקו של כרך המשך, העומד כספר בפני עצמו: גילוי צדדים מפתיעים למאורעות מימי קדם, פתרון תעלומות היסטוריות אפופי מסתורין, וחשיפת סודות של דברים שהיו מעולם.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

→ השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

עליה לתורה לער בר מצוה שנולד בין השמשות

↓

האור החיים הק':

הצדיקים מחיים ימיהם

עמ' ב'

מה אמר הקדוש רבי משה טברסקי הי"ד שבועיים לפני הרצואו על קידוש ה':

עמ' א'

פניני אביר יעקב

עמ' ה'

עמ' ט'

מן העולם, ואם היה אברהם אבינו נאנח מכך ששרה אימנו נפטרה משום ששמעה על שחיתת יצחק, היינו מאבדים את שכר העקידה לדורות (וכן כתב בספרו אמת ליעקב עה"ת). ודוק במדת האמת שהיה דבוק בה, שאמר אתם שואלים טוב ויש לי תירוץ לכך, אך אינו זוכרו.

(ביום דרך - פר' שמות תשפ"ד)

האם היה זקנה ניכרת קודם יצחק אבינו

וְאֲבִרְהָם זָקֵן בָּא בְיָמָיו וְה' בָּרַךְ אֶת אֲבִרְהָם כָּכָא (כד, א).

על לשון זו הקשה בעל העקידה זיע"א (עקידת יצחק בפרשתנו, שער כב), כי הרי כבר ארבעים שנה קודם לכן, בהיות אברהם בן מאת שנה, נאמר עליו בפסוק תואר הזקנה, ככתוב (בראשית יח יא) "וְאֲבִרְהָם וְשָׂרָה זָקֵנִים בָּאִים בְּיָמָיו", ואם כן היה לו לומר 'ואברהם זקן מאד'.

אלא, יש לפרש לפי מה שאמרו חז"ל (בבא מציעא פו.), כי עד אברהם אבינו לא היו אותות הזקנה ניכרים על פני האדם, ומי שהיה רוצה לדבר עם אברהם, היה מדבר עם יצחק, והרוצה לדבר עם יצחק היה מדבר עם אברהם, כי היו פניהם דומים מאוד. עד שבא אברהם וביקש רחמים והחלה הזקנה, שנאמר (בראשית כד א) 'ואברהם זקן בא בימים'.

ויש להקשות, היאך יתכן לומר שלא היתה זקנה, הלא כבר צחקה שרה אימנו בקרבה (בראשית יח יב) "אֲחֵרִי בְלִי הֵיטָה לִי עֲדָנָה", שכבר עברו ממנה עיני נערות, ורק לאחר מכן, "נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין, וחזר היופי למקומו" (בבא מציעא עט.).

וצריך לומר לכאורה, כי אמנם גם קודם זמנו של אברהם אבינו היה שינוי בין גופו של צעיר לגופו של זקן, מכל מקום לא היה הדבר ניכר במראה הפנים, ורק לאחר שביקש אברהם על כך נעשה ההיכר.

אך הנה בחזקוני (בראשית יח א) כתב כי מה שאמרו חז"ל (ראה רש"י שם) שנתן ממרא לאברהם עצה על המילה, פירושו שהביא אספלט לעצור את הדם, ובזה ריפאו. (וכעין זה כתב בספר 'גן רוה').

ומעתה יתכן לומר, כי אמנם קודם לידת יצחק היו אברהם ושרה זקנים באים בימים. אולם כאשר מל אברהם את עצמו באלוני ממרא, ונתרפא בעצת ממרא, חידש כנשר נעוריו, ונעשה כצעיר לימים. ורק כאשר היה יצחק בן ארבעים שנה, קיבל ה' יתברך את בקשתו שתהיה הזקנה ניכרת בפני האדם.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ)

שליט"א

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

הגר"י קמנצקי זצ"ל: שרה מתה בגלל שהגיע זמנה, והשטן ניסה לבלבל שבגלל העקידה

וְתָמַת שָׂרָה בְּקִרְיַת אֲרָבָה הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אֲבִרְהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבִלְכָתָה (כג, ב). וברש"י ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שעי" בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה ממנה ומתה.

שח הגאון רבי מיכל זילבר שליט"א: היינו פעם אצל הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל יחד עם בנו ר' נתן זצ"ל, ובאותה שעה ר' נתן קמינצקי הגיע לגיל חמישים ושמונה, ואשתו הראשונה של הגר"י קמינצקי אמו של ר' נתן נפטרה בגיל חמישים ושמונה, ולפיכך אמר לאביו שהרי מצינו בחז"ל (ב"ר סה, ב): "אמר ר' יהושע בן קרחה הגיע אדם לפרק אבותיו קודם חמש שנים ולאחר חמש שנים ידאג מן המיתה".

אמר לו אביו הגר"י שאין לו לדאוג, כיון שהאם נפטרה מהמחלה הידועה, ואין זה מיתה טבעית, ולכן אינו צריך לדאוג, דדוקא כאשר אדם מגיע לשנות אבותיו שנפטרו במיתה טבעית יש לו לדאוג כשמגיע לשנתם. אך כאשר ההורים נפטרו במיתה מקרית, אין האדם צריך לדאוג שכך נקצב גם לו.

שאלנו אותו והרי שרה אימנו נפטרה קודם זמנה כיון ששמעה על העקידה ואפילו הכי אמר יצחק לעשו: "לא ידעתי יום מותי אמר רבי יהושע בן קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניו וחמש לאחר כן, ויצחק היה בן מאה עשרים ושלש, אמר שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא מתה בת מאה עשרים ושבע והריני בן חמש שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי, שמא לפרק אבא" (רש"י בראשית כו, ב).

ענה לנו הגר"י שזו שאלה טובה, ויש לו תירוץ לכך, אך הוא אינו זוכר. ונכח שם תלמיד של הגר"י ואמר לנו שהוא זוכר את התירוץ והמתין עד שלא היינו בפני הגר"י, ואמר שהגר"י ביאר ששרה אימנו מתה מיתה טבעית, שכן העקידה היה נסיון לאברהם, ולא לשרה, וכאשר ראה השטן שאברהם אבינו עמד בנסיון והפסיד בכל המערכות, וכמו שדרשו חז"ל (בראשית רבה נו, ג): "ויקח בידו את האש ואת המאכלת... ורבנן אמרי כל אכילות שישראל אוכלים בעוה"ז אינם אוכלים אלא בזכות אותה המאכלת". הבין השטן שהוא הפסיד במערכה, ולפיכך רץ לספר לשרה מה שאירע בזמן שהגיע זמנה להסתלק

דבר האמונה:

האמונה כוללת את כל הברכות

האמונה בה' הרי היא מקור לכל ההשפעות הטובות שבעולם, וכפי שלמות האדם באמונתו בה', כן זוכה להיות כלי מוכן לכל הטובות, וכן מצאנו באברהם אבינו ע"ה שלרוב היתעצמותו באמונה בה' זכה להתברך בכול, וכמו שנאמר בזוהר (חיי שרה קט). על הפסוק (בראשית כד א) 'וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו' שהשלים עצמו אברהם ב"רזא דמהימנותא" - בסוד האמונה, ובכך זכה לנאמר 'וְה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל', שהתברך במידת 'כול' הכוללת כל מיני טובה וממנה נשפעים כל הטובות לעולם. והכלי המוכן לקבל את מידת 'כול' הוא האמונה השלמה בה', וכפי שלמות אמונתו של אברהם אבינו זכה להתברך במידת 'כול' הכוללת כל הטובות כולם.

וכך כתב ב"דגל מחנה אפרים" (עקב ד"ה ארץ): כי ידוע כשיש לישראל ביטחון ואמונה אזי כל הפרנסות וההשפעות יורדות להם וכו', כי לאברהם היה לו מידת 'כול' כמו שכתוב 'וְה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל' ואיתא בזוהר הקדוש 'דא רזא דמהימנותא', עד כאן.

בכוח האמונה זוכים לבנים

מעשה ביהודי שבא לפני הרה"ק רבי נחמן מברסלב ע"ה וביקש את ברכתו שיזכה לבנים. אמר לו רבי נחמן ע"ה: תן צדקה ובכך תזכה להיושע בורע של קיימא. השיב לו אותו יהודי בצער, גם פרנסתי אינה מצויה לי ברווח וקשה עליי להוסיף בנתינת צדקה. נענה רבי נחמן ואמר: אם כן ישועתך תבוא על ידי שתאמין בה' יתברך, כי אמונה יש בה מכוח הצדקה כמו שכתוב 'וְהָאֱמֹן בָּה' וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צִדְקָה', ועוד ש'אמונה' בגימטריה 'בנים', וכוח האמונה בה' ממשיך ישועה להיפקד בבנים.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

לקח עשרה גמלים ורוכביהם שיהיו לו מנין לברכת אירוסין

וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֶשְׂרֵה גְמָלִים מִגְמְלֵי אֲדֹנָיו (כד, י).
ה'חזקוני' כותב רמז נאה, מדוע לקח אליעזר עשרה גמלים, אלא איתא במסכת כלה, שהמקור ל'ברכת אירוסין' הוא, מן הפסוק (להלן כד, ט) 'ויברכו את רבקה' זו ברכת אירוסין. והנה איתא בריש כתובות (ז, ב) שצריך לומר ברכת אירוסין בעשרה. מחמת כן לקח אליעזר עשרה גמלים, ועל כל גמל רכב אדם שהנהיג את הגמל, וכך יהיה מנין לברכת אירוסין...
(שיח הפרשה - בפרשתנו)

אליעזר היה מקושר לאברהם ולוט היה מקושר לממונו

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקֵי אֲדֹנֵי אַבְרָהָם וגו' (כד, יב).
דייק הרה"ק רבי משה מקאברין זצ"ל, שעל תיבת 'ויאמר' יש טעם שלשלת, וכן על תיבת 'וַיִּתְמַהֲמָה' אצל לוט (לעיל יט, טו) יש ג"כ שלשלת, וכן אצל יוסף הצדיק בתיבת 'וימאן' (להלן לט, ח) יש ג"כ טעם שלשלת. להורות כי שלשלת הוא לשון חיבור והתקשרות, שאליעזר היה מקושר לאברהם, ויוסף הצדיק היה מקושר להשי"ת - ולכן 'וימאן'. אבל לוט היה מקושר לממונו כפירוש רש"י.

(אמרות משה - בפרשתנו)

מדוע לא אמר רש"י "פה שיחתן של עבדי אבות" בתחילת דבריו או בסופו

וְאָבָא הַיּוֹם אֶל הָעֵץ (כד, מב). פירש"י היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ, איך אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה.
וצריך ביאור אמאי פירש רש"י ענין זה דוקא בפסוק זה, והו"ל למימר דיפה שיחתן של עבדי אבות או בהתחלת הסיפור ע"י אליעזר או בסופו, ואמאי פירשו כאן באמצע הדיבור.

ונראה, דהנה בפסוק זה מצינו חידוש בסיפורו של אליעזר לבתואל מה שלא נמצא מקודם, דכאן כתיב ואבוא היום אל העין וילפינן מזה היום יצאתי והיום באתי שקפצה לו הארץ, והוא מעלה גדולה שזכה לקפיצת הארץ שהטבע השתעבד אליו. וענין זה לא נמצא מרומז מקודם בשעת סיפור המעשה הראשון, רק עכשיו בשעת סיפורו של אליעזר הוא שנרמז חידוש גדול זה. ומזה חזינן כמה חשובים הם דבריהם של עבדי אבות, שהרי בשעת הסיפור הראשון שהוא סיפור התורה לא נזכר חידוש זה שקפצה לו הארץ, רק כשחזר וסיפר קרא סיפורו של אליעזר הוא שהשמיענו חידוש זה, ומזה רואים אף חשיבותם של דיבורי עבדי האבות.

(להורות נתן - להגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל, בפרשתנו)

ווארט מהאור החיים הק'

הצדיקים מחיים ימיהם

אחד מיסודות העיקריים בחסידות הוא לנצל את הזמן, ושלא לבטל אפילו רגע אחד. וכדאיתא מהרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זצ"ל, בעל "אהבת שלום", לפרש את הכתוב (ישעיהו נ"ד, ז): "בְּרַגְעַ קָטָן עֲזָבְתִּיךָ". שהאדם צריך לדעת כי כל רגע הוא דבר גדול לקנות בו שלמות, ועל ידי שחושב שה'רגע' הוא דבר קטן, ע"ז "עזבתך". (מובא בספר "יטב לב").

רבינו האור החיים הקדוש מפרש את הכתוב בפרשתנו: 'וַיִּהְיוּ חַיי שְׁרָה' על דרך היסוד הנ"ל, וזה לשונו הקדוש: 'וְאֹמְרוּ חַיי שְׁרָה, כִּי הַצְדִּיקִים מְחִיִּים יְמֵיהֶם, וְהַרְשָׁעִים יְמֵיהֶם מְחִיִּים אוֹתָם' (עכ"ל).

ולהבין דבריו, נצטט מדברי הספה"ק "אהבת שלום" בפרשתנו, על הפסוק (כ"ז, א): 'וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו', וזה לשונו: 'הנה ידוע (זח"א) שהימים הם בחינת מלבושים לאדם. והיינו, אם האדם מתנהג באותו יום בתורה ובתפילה ובמעשים טובים ואינו מבלה אפילו רגע אחד בדברים בטלים ובהבלי עולם, אז מתלבש ומתעטף באותו יום... ומה מאוד גדלה הבושה אם, חס ושלום, מבלה יום אחד בהבלי עולם, ומכל שכן אם עושה, חס וחלילה, עבירה באותו יום, אזי הוא (האדם) מתלבש במלבושים צואים ומלוכלכים' (עכ"ל).

ובזה מבאר - בהמשך דבריו - את 'וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו', פירוש: "שנתלבש בהימים ומילא אותם בתורה ומצוות ומעשים טובים" (יעו"ש).

וכעין זה סיפר הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זצ"ל: שהגיעו שני אנשים בפני בית דין של מעלה - אחד צעיר בשנים והשני זקן מופלג - וכיבדו מאוד את הצעיר ופסקו לו מיד גן עדן, ואת הזקן לא כיבדו כלל, ושלחו אותו תיכף לגיהנום. ותמה מאוד: זו עולם האמת?!... והשיבו לו, שהצעיר מילא ימיו ושנותיו בתורה ובמעשים טובים, מה שאין כן הזקן העביר ימיו בחוסר מעש. ונמצא שימיו של הצעיר - שמילא אותם כראוי - עוברים הם בחשבון את ימיו הספורים של הזקן - שכן קיים בהם תורה ומעשים טובים (עכ"ל).

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת
איתא השבת	איתא השבת	איתא השבת	איתא השבת	איתא השבת
רבע חם	רבע חם	רבע חם	רבע חם	רבע חם
17:57	17:57	17:53	17:49	17:22
17:18	16:19	17:20	18:27	17:05
16:05				15:57

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"

יזמיו: 13 | שאלון: 49 | הפסגה: 45 | בר אילן: 4 | חבקוק: 2 | בית שמש: שדרות
האמוראים: 63 | נחל יצבים: 3 | יהודה הנשיא: 6 | בני ברק: רבי עקיבא: 152 | רבי עקיבא: 68
הרב שך: 8 | אהרונביץ: 12 | נחמיה: 28 | כהנא: 64 | מודיעין עילית: שד' יחזקאל: 2 | חפץ
חיים: 7 | אלעד: יהודה הנשיא: 94 | אשדוד: יהודה הנשיא: 8 | אליעזר בן הורקנס: 8 | ביתר
עילית: 9 | חזקיה: מיכאל: 27 | נתיבות: הרמב"ם: 18 | נתניה: 18 | פתח תקוה: רוסטיליו: 75

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

קו מענה הלכה
שע"י ממלכת עוז והדר
02-803-9999
אבמ"ל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

הצליח דרכך:

קבלן שעבד "כמעט בחינם" למען יהודי נזקק, ספג עלבון משכן צעקן, ובזכות שתיקתו זכה להכיר בחור מוכשר שהפך לשותפו והשיב את עסקיו לפסגה.

שיוכל לבצע את העבודה. החלטתי לעשות את העבודה בעצמי. בזכות זה שלמדתי הכל דרך הידיים שלי בעבר, אני יודע לעשות כמעט הכל. זה לא היה פשוט, אחרי כמעט עשרים שנה שלא נגתי בעבודות בפועל. ממקום של קבלן לעבודה של עובד זוטר - זו ממש קריעה, מבחינה נפשית וגופנית. הייתי חוזר עם כאבים איומים בגוף ובעיקר בגב. חיכיתי לפגישה עם הרב כי הרגשתי שאני ממש מתפוצץ, לא ידעתי איך אני ממשיך מכאן. אין לי פועלים, ונראה שכל מה שעמלתי עליו כל חיי מתמוטט לי מול העיניים. אין גם צפי לעתיד: אין הזמנות נוספות, למי יש ראש לזה עכשיו, וגם אם היה, אין לי פועלים שיעבדו. בהדרגה, כולם הודיעו לי שהם עוזבים, לצמיתות. ובינתיים אפילו אין הכנסה, כי העבודה הזו נעשית-לא נעשית כמעט בחינם...

זו היתה עבודה חזקה באמונה. לא יודע איך אפשר לשרוד משהו כזה בצורה אחרת. כל מפעל חיי - איננו, האנשים שהשקעתי בהם, הבאתי אותם למצב של צוות מנצח, אני מכיר כל אחד מהם על כך חולשותיו ויתרונותיו, הכל נמוג ואיננו. ועכשיו שהתחלתי לעבוד, בעשר אצבעותי, התסכול גבר. הגעתי אל הרב שלי, ושאלתי אותו מה עלי לעשות. סיפרתי לו על ההחלטה שקיבלתי לגבי אותו אדם מסכן, וכמה נזק זה הסב לי, לכאורה, במבט שטחי שלי. שאלתי אותו אם להמשיך באותו מחיר, או להעלות את המחיר ולהביא פועלים אחרים, יקרים יותר, שיסכימו להגיע. כמו כן, האם לנסות למצוא עבודה אחרת באפיק אחר? כאן פירטתי לו כל מה שחשבתי שיוכל להתאים לי. הרב שמע אותי, ואמר לי להישאר בתחום, ובעיקר להמשיך ולעזור לאותו יהודי. הוא הבטיח לי שממצו לא מפסידים. "אתה תראה שדווקא מכאן יצמחו לך הישועות". שמעתי ויצאתי, וזה לא היה קל בכלל. ציפיתי לתשובה אחרת, אבל אני נאמן למה שהרב אומר. קיבלתי זאת בשלימות. חזרתי לעבודה, נושך שפתיים.

יום אחד, אחד השכנים ירד אלי והתחיל לקלל אותי, לצעוק עלי, על רעש שעשיתי, אף על פי שפעלתי בצורה מותרת חוקית. גם התחשבתי בהם מאוד לאורך כל העבודה, לא קדחתי בשעות מוקדמות ולא בצהריים, מה שעיקב לי עוד יותר את העבודה. ובכל זאת הוא הגיע משום מקום, צעק וקילל. הרגשתי מושפל כל כך. זה היה חוסר צדק משוע. האדמתי כולי והרגשתי איך הגוף שלי מגיב לא טוב למה שקורה כאן, ועוד רגע תהיה פה קטטה. החלטתי להתגבר בכוחות לא כוחות, ולשתוק. אין מילים שיכולות להסביר את מה שהרגשתי. אין לי גם מילים שיוכלו להסביר איך הצלחתי להתגבר על כך, מלבד סייעתא דשמיא גדולה שהיתה לי.

התקשרתי לבעל הבית. הוא שמע אותי וביקש שאתפלל על מה שאני רוצה, שאבקש ואראה ישועות. הוא ממש חידש לי בעניין. ואז, בעוד השכן עולה שוב במדרגות ומגדף, כיוונתי שכל עוגמת הנפש הזו תוליד לי ישועה גדולה. כמה שעות אחר כך, כשנפשי עדיין נסערת, הגיע לפתח הדלת, בחור נחמד, חייכן ונעים סבר, הוא הציג את עצמו כאחד שגר כאן בבניין. הוא ממש התפעל ממני ומהנועם שלי, והוא ביקש את עזרתי. הוא למד לאחרונה קבלנות, והיה צריך לעשות סטאז' כדי שיוכל לקבל רישיון.

הוא שאל אם יוכל לעבוד אצלי במחיר סמלי. דברתי איתו קצת, והרגשתי שיש לי כאן אדם מקסים. הסכמתי. לחצנו ידיים, והוא התחיל לעבוד איתי. מה אני אגיד לכם? גיליתי מכרה זהב. הוא אדם שיגיע גבוה, זה ברור לי. יש לו ידיים מעולות, חשיבה טובה, ערנות וכל מה שצריך כדי להצליח. אני ממש הרווחתי אותו. באותו יום הגיע לדירה גם טכנאי מזגנים, שעשה שם עבודה טובה מאוד. דיברנו, והפכנו לידידים. שאלתי אותו אם ירצה להצטרף לצוות שלי, לעבודות חשמל ועוד, וזה ממש התאים לו. ככה התגבשה לה קבוצה, קטנה ואיכותית.

סיימתי את העבודה במהירות בזכות אותו בחור, ומהר מאוד התחלתי

בחיי, הקצרים יחסית, הפתעתי הרבה אנשים, לטוב ולמוטב. העיקריים שבהם הם הורי ומשפחתי הקרובה. כילד וכנער לא אהבתי ללמוד, ובכלל התרשלתי בכל מה שאפשר. המילה שהכי מגדירה מה שעשיתי היתה - כלום. פשוט ככה, גם מה שהייתי חייב לעשות היה נעשה בקושי רב, במינימום, מתוך עצלות נוראית. זחל אנושי. בשלב הבא כבר נעשיתי גולם, וכך היתה לי בחירה מה לעשות עם חיי - לבקוע אותו ולפרוש כנפיים, או להישאר לישון, תקוע כל חיי. בחרתי באופציה הראשונה. וכאן הורי וכל הסביבה הופתעו.

סיימתי ללמוד והתחלתי לעבוד בבניין, עם פועלים וכל מה שזה אומר ומריח לכם. הורי הלבינו מצער מכך שהבן שלהם לא ממשיך ללמוד אלא בוחר בעבודה "שחורה". אני לא התייחסתי לכך. כל עבודה מכבדת את בעליה, ואני נמשכתי לתחום, וגם גיליתי שיש לי ידיים טובות מאוד. אכלתי הרבה מאוד קש מהקבלנים שהיו מעלי, כנוויתי, הושפלת, אבל היתה לי מטרה. הכרתי כל עבודה בבניין, לא היה דבר שלא ניסיתי - והצלחתי. שם בניתי לי עתיד, מתחתי קו לאופק. אני הולך להיות קבלן. לא העזתי לומר זאת לאנשים הקרובים לי. הספיקה לי פעם אחת שאמרתי בטעות לאחד מבני הדודים שלי, והצחקו שלו היה הצחקו הכי טוב שהיה לו כל ימיו, כך לפי דבריו. אז שתקתי, יודע בדיוק לאן אני מתקדם.

וכך, לאט-לאט, התחלתי. בקטנה. עבודה פה, עבודה שם. ליקטתי עובדים משלי, באיטיות. בדקתי כל אחד מהם בסבלנות רבה. רק הטובים נשארו איתי, ואני טיפחתי אותם כמה שיותר. ככה התגבשה קבוצת פועלים שהיא רק שלי. במקביל השקעתי המון בשירות ובאמינות, היתה לי עבודה מקצועית, יפה ובעיקר אמינה. מילה שלי זו מילה, והיה חשוב לי המשוב, וגם שהלקוחות יהיו מרוצים, מה שהוליד עבודות שגדלו הן בהיקף העבודה והן בתדירות.

כאן כבר הייתי צריך למצוא שותף, כדי שנגדיל את ההכנסות, כי כבר לא יכולתי לעמוד בקצב של העבודות, ורציתי לשמור על השם הטוב שלי. לכן לקחתי את האחראי על הפועלים, שיכמנו בינינו על חוזה מסודר, ויצאנו לעבוד. אני הייתי הקבלן הראשי, והתחלקנו בינינו בכל. ההצלחה האירה לי פנים, ועכשיו המשפחה שלי כבר לא התלוננה. כולם פרגנו, ואפילו הדוד שכל הזמן הקניט וסנט בי על הבחירה המוזרה שלי, ביקש ממני לעשות לו עבודה. אחרי זה הוא כבר לא אמר מילה. להיפך, הפתעתי אותו, ככה הוא טען שוב ושוב.

וכך, כשהצלחה היתה בשיאה, ואני ראיתי את הצעד הבא, את ההתקדמות הבאה שלי, הגיע אלי אדם נחמד שביקש הצעת מחיר לעבודה מסוימת בביתו. זו היתה עבודה מקיפה מאוד, שיש בה הרבה "בשר". כשהגעתי אל הבית הבנתי הרבה דברים. הראשון: יש כאן הרבה נפשות באופן כללי, ומעל הנורמה לגודל הבית הנוכחי. והשני: לבן אדם שמולי אין כסף, ואין לי מושג איך הוא חושב להרחיב ככה את הבית. אבל זרמתי איתו. נתתי לו הצעה שנמוכה בעשרות אחוזים מהצעה שהייתי נותן לכל אדם אחר. הוא לקח ואמר שיחשוב.

יצאתי משם כשאני חושב עליו, ודי מרחם. למחרת הוא התקשר, ושאל אם יש מצב להוריד עוד קצת. אמרתי שאחשוב על זה. פניתי אל השותף שלי, שלא הסכים כל כך להוריד, אבל אני החלטתי בלב, משום מקום, שאני יודע שאף אחד לא יעשה לו את זה, והוא ממש צריך את זה. אני עד למה שראיתי, עד כמה הוא נזקק למרחב הזה. החלטתי להוריד לו לחצי, עם רווח מועט עד אפסי. הבן אדם שמח כל כך, שזה ממש הרחיב לי את הלב. התחלנו את הבניה אצלו.

אני, שלקחתי אחריות על העבודה, הייתי נוכח כל יום. ואז הגיעו כל מיני מניעות. אחד השכנים החליט להתלונן שתוספת הבנייה לא מתאימה למה שהוצג לו, והתסיס את שאר השכנים. נאלצנו להפסיק לכמה ימים עד שיירגע, ועד שהתחלנו, שוב התוכנית השתנתה, כי השכן מהצד השני החליט גם הוא שהשיפוץ לא תואם למה שהוא חשב. בקיצור, העבודה התעכבה הרבה מאוד, וזה עייב שכולו על חשבוננו. עם כל העיכוב, נכנסנו לתקופת החגים, והעבודה כבר לא יכלה להיות רצופה, מה שעייב את הכל עוד יותר. החלטתי לפנות אל הרב שאיתו אני מתייעץ, כדי לשאול מה עלי לעשות. עד שהחלטתי, פרצה המלחמה. ואז הכל נפסק. הפועלים שלי, כל אחד מסיבותיו, לא יכלו לחזור לעבודה: חלק התגייסו, חלק איבדו עניין. לחלק היו קרובים שנפגעו, והם פנו לסייע להם. כולם חיו באי וודאות. גם אני. הייתי באמצע עבודה. הצוות שלי התפרק לגמרי, ואין לי את מי לגייס עכשיו, מיד,

לקבל הצעות עבודה נוספות. הרגשתי הקלה גדולה, כי ראיתי שאני עולה על המסלול. אותו בחור שבא לסטאו' המשיך להפתיע אותי. הכישרונות שלו היו ברורים, וכבר סיכמתי איתו שאחרי הסטאו' הוא ממשיך איתי, ונעשה עסקים יחד, אפילו כשותפים. ברוך השם, ההצלחה מאירה לנו פנים, אנשים מבקשים עוד ועוד. כולם רוצים צוות איכותי, מקצועי, והגון, והקבוצה הקטנה שלנו היא בדיוק זה. עם הזמן הצלחתי לגייס פועלים חדשים, ולבנות את עצמי מחדש.

כשאני מסתכל אחורה, אני ממש רואה שמתוך הטובה שעשיתי לאותו

יהודי - צמחה לי הישועה האישית שלי. מי יודע איך זה היה נראה אם לא הייתי לוקח את זה על עצמי. אני יודע איך זה יכול היה להיראות, ולכן אני מחשב בכל יום מחדש איך הכל התגלגל דווקא לטובתי. חשבתי שעזרתי ליהודי. היו לי מחשבות חרטה רבות על העזרה הזו, אבל למרות הכל המשכתי, נשכתי שפתיים, אבל הקדוש ברוך הוא הראה לי שדווקא מכאן, מהיהודי הפשוט הזה, קיבלתי את העתיד שלי. קיבלתי ברכה מיוחדת שאני מאחל לכל חברי, מכל הלב...!

(גליון קבלת שבת מהסופר הרב צבי נקר)

אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֶסֶדוֹ וְאַמְתּוֹ:

סיפור מרגש על כוחו של הביטחון המוחלט, שבו אדם שהניח את כל מאמציו בצד, אמר "אין עוד מלבדו" - ובאותו רגע נשלחה ישועתו והתפילין חזרו אליו.

את ההתחלה של הסיפור אתם יכולים לצטט על פה: נסעתי מירושלים לבני ברק, ואחרי שירדתי מהאוטובוס גיליתי ששכחתי את התפילין.

גם ההמשך היה צפוי: התקשרתי לחברת האוטובוסים, לברר האם מצאו את התפילין שלי. הם כמובן לא מצאו, ואני שאלתי תפילין מיהודי שהיו לו בבית תפילין מיותרות, ללא הגבלת זמן. ברוך ה' גם על זה.

בינתיים המשכתי בהשתדלויות ובתפילות למציאת התפילין, שאלתי וחקרתי והתקשרתי ובייררתי. כל מי שהכיר אותי ידע שאני מחפש את התפילין שלי.

כעבור חודש מהאבידה סיפר לי חבר שהוא ראה מודעה שנמצאו תפילין, ונתן לי את המספר של המוצא. שוב מצאתי את עצמי באוטובוס. כל נסיעה כזאת הזכירה לי את אבידתי בכפל כפליים. התקשרתי למספר שהחבר נתן לי, ואז התברר שיש טעות במספר.

זהו. הרגשתי שמיציתי את כל האפשרויות. כבר עשיתי הכול. פשוט הכול. השתדלויות גשמיות, ורוחניות, הגיוניות ופחות הגיוניות, בעל פה ובכתב, בבית ובישיבה, בעיר ובדרכים.

זהו. החלטתי שמעכשיו אני לא עושה שום דבר בנידון. כלום. אבל אני לא מתיאש חלילה, אלא שם מבטחי בה', שהוא ישלח לי את התפילין! החלטתי שבטוח שהוא ישלח לי! רק הוא. אין עוד מלבדו.

כך העמקתי לחשוב ולהתחזק בביטחון בבורא כל עולמים, אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להניח תפילין. עברו עוד כמה שבועות בהם אני מתעטער בתפילין שאולות, ושוב אני מנסה להתקשר לחברת האוטובוסים ולשאול באגף המציאות האם מצאו תפילין על שמי. והתשובה היא: כן! מצאו! נהג ערבי הביא אותן למשרדי החברה, בתוך הנרתיק, מבלי שאירע להן נזק כלשהו.

רגע לפני שסיימתי את השיחה, ביקשתי מהם לברר מתי הגיעו התפילין למשרד. הם בדקו ומצאו, ואמרו לי את התאריך הלוועזי. בדקתי בלוח העברי, והתוצאה המתוקה והמרגשת לפניכם: היום שבו החזיר הנהג הערבי את התפילין, היה אותו יום שבו עזבתי את כל ההשתדלויות ושמת י את מבטחי בה' לבדו.

(גליון השנהגה פרטית)

וְבָה אֲדַע כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד:

סיפור מופלא על בתו של ראש ישיבה מ"לומזא", שהייתה כלה ענייה, וכיצד ויתורה ההירואי על כספי חתונתה למען חברתה גרם לאביה להתעלף - והביא לנג של הצלה לשתי המשפחות.

"היה זה כאשר הגאון רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל שהה בלונדון, לצורך החזקת ישיבת 'לומזא' בראשה עמד. באותה עת היתה בתו מאורסת לחתנה רבי אייזיק קאסטיקובסקי הי"ד, ולצד רצונו לגייס כסף עבור חובות הישיבה המוטלים עליו - ביקש ראש הישיבה לאסוף גם לצורך נישואיה. אלא שבאחד הימים הגיע מכתב מביתו הכלה, ועם פתיחתו וקריאתו - נפל הרב גורדון מכסאו והתעלף, ומקורביו חשו אליו להשיב את נפשו, בעודם תמהים מה נכתב שם...

כשרוחו שבה אליו, הסביר הרב גורדון את הרקע למכתב שגרם לו להתעלף. זהו מכתב תשובה שבתו שלחה אליו, כמענה למכתב ששלח לה. במכתב ששלח, ציין האב - ראש הישיבה - כי מצבו הכספי דחוק מאוד והוא טרוד בגיוס כסף לישיבה, אולם הוא מתחייב בפניה שלא 'שכח' שהיא ממתינה לנישואיה, ולפיכך הוא מבטיח לה שבסיום מסעו בלונדון ימשיך לארצות הברית, שם יגייס 500 דולר עבור צרכי הנישואין, וישלח לה במהירות האפשרית.

למכתב זה, השיבה בתו במכתב קצר משלה, ואין פלא שמכתבה גרם לו להתעלף: במכתב מספרת הכלה על אחת מחברותיה שגם היא באה לאחרונה בברית האירוסין, ונראה שתילץ לבטל את השידוך בשל מחסור בכסף למימון הוצאות הנישואין. לפיכך, כותבת הכלה, על דעתה ועל דעת חתנה היא מבקשת שאביה אכן ישלח לה את 500 הדולרים האמורים, אולם היא תעניק אותם לחברתה, בעוד שהיא וחתנה כבר יסתדרו...

המכתב הזה, של בתו - הכלה הממתינה לנישואיה, ומוותרת על הסכום שאביה הבטיח לה למען חברתה, נגע כל כך ללבו וטילטל אותו, עד שהתעלף. העניין הפך לשיחת היום, הכל דיברו על ראש הישיבה מפולין שהתעלף בעקבות מכתב בו כתבה בתו הכלה שהיא מוותרת על הסכום לטובת חברתה...

העניין הגיע לאוזניו של הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל שבאותה עת התגורר בלונדון, והוא גמר אומר להיכנס לעובי הקורה, ולגייס את הסכום למען אותה כלה אומללה, בכדי שהרב גורדון יוכל להתמקד בגיוס הכסף למען בתו. ואכן, כעבור ימים אחדים הרב אברמסקי הצליח להשיג את הסכום הדרוש, וביקש ללכת יחד עם הרב גורדון לבית הדואר בכדי לשלוח את הסכום לפולין, בהסבירו למה הוא טורח לבוא בעצמו, בסיפור הבא:

'ה'חפץ חיים' זצ"ל סיפר בשם הגאון מווילנא זצ"ל, מעשה בשתי נשים שנהגו לאסוף יחד כסף לצורכי צדקה, והתחייבו זו לזו בתקיעת כף שהראשונה מהן שתיפטר מהעולם - תבוא לחברתה בחלום ותספר מה עלה בגורלה. ואכן, כעבור כמה שנים נפטרה אחת מהן, ובאחד הלילות נראתה לחברתה בחלום, ואמרה לה כדברים האלה: 'דעי לך, שכל מעשה חסד, גם הפעוט ביותר, נרשם בשמים. וזה לך האות, הזוכרת את כי באחד הימים, בעוברנו ברחוב, חלפה על פנינו גבירה פלונית, ונפפנו בידנו לעברה כדי לעכבה שנוכל להתרימה למען צדקה נחוצה? - דעי לך שאפילו נפנוף יד קל זה נרשם בשמים, ואין לתאר את השכר הנשגב בגין נפנוף היד בלבד!'

'גילוי שמימי זה', הטעים הרב אברמסקי, 'הוא העומד ביסוד החלטתי לבוא בעצמי לבית הדואר לשלוח את הסכום אל הכלה המסכנה הממתינה לו. כי כל מאמץ, כל פסיעה, כל נפנוף יד וכל מילה - הכל נרשם במרומים וזכור לטוב ומזכה בשכר עצום לעתיד לבוא!'

סיפור נפלא זה, שמופיע בספר 'נסיך ממלכת התורה', מעורר את הלב: הנה כי כן, בחסד אין 'עסקאות חבילה', אין 'הכל כלול'. כשיהודי עושה חסד, כל פעולה נרשמת בנפרד, כל חיזוק וזכה למקום של כבוד, כל תנועה מזכה בשכר עצום, לכל פרט ולכל הנפת יד יש משמעות אדירה!

אחים יקרים, הבה נרבה בפעולות חסד, גדולות וקטנות. הבה נשמח בכל הזדמנות לעשות חסד, הבה נשוש על כל פעם שנוכל להיטיב לזולת. אין דבר שפותח את שערי החסד השמימיים כמו מעשי חסד שאנו עושים בעולם הזה - הבה נרבה בהם, ויורעף עלינו שפע טוב וחסד!

(פניני פרשת השבוע)

פינים על הפרשה:

השדה והשדה נשאר במקומו:
בזה הנשמה תזכה לעוה"ב והגוף יזכה לתחיית
המותים

לפיכך כשיחבונן בתאוות העולם הזה ימצא שהם
יסוד נופל אין בו ממש, והעקר הוא עולם הבא
והנאותיו וכסופיו, ולפיכך אמר בכסף מלא יתננה
לי, כלומר בכסופא והנאה שלמה שבאותו עולם,
בשבילה יעבד, ויסיר תאוות זה העולם וימסרנה בידי.
דבאותו עולם, כל מעלה וגדלה שתשיג הנשמה,
גם הגוף משיג חלוץ עצמים וקיימה בתחתית המותים,
כמו שנאמר (ישעיה נח יא) 'והשביע בצחצחות נפשך
ועצמתך יחליץ', הרי בהדיא כתיבי צחצוח הנפש
וחלוץ עצמים. וכיון שיש לו הנאות וכסופים באותו
עולם, לפיכך תאוות זה העולם יקברנה ויתננה לי, תחת
עצתי. בתוככם לאחות קבר, כשאר אברים הנקברים
מהנאות העולם הזה, גם תאוה המתגברת תקבר. וזהו
עקר העבודה השלמה:

(פיתוחי חותם פרשת חיי שרה)

המואס בהבלי העוה"ז - חסייעים בידי

גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך (תהלים קיט
ט). מה שאמר גר אנכי בארץ, כוונתו כיון דימי אדם
קצובים, מצט ורעים, ואין אמונה בחיים, דהיום כאן
ומחר בקבר. משום הכי קאמר, כיון דגר אנכי ולא
אדע יום נסיעתי דשמיא קרוב הוא, לכך אני מבקש
ושואל מלך מעתה ומעכשיו אל תסתר ממני מצותיך,
יפה שעה אחת קדם:

כיון שמואס בחיי העולם הזה יבקש לידע השגות
התורה

אי נמי, כוונתו בזה, דהאדם הרודף אחר הבלי
העולם הזה וחושב העולם הזה עקר, ואינו חושש
בקיום התורה והמצוות, פשוט הוא דמן השמים
מעלימין ממנו המצוות וטעמיהן, דכיון דאינו רוצה
בקיומם, דבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו
(מכות י). אבל האדם המואס בהבלי העולם, ורודף
אחר התורה והמצוות, ובכל יום מחשב ביום הדין,
מן השמים מורים לו דרך טובה וישרה ודרך התורה
והמצוות, דהבא לטהר מסייעין אותו (יומא לח):

(אלף בינה, תהלים קיט אות ג)

הצדיק חסר את כח היצר

ועפרון ישב בתוך בני חת ויעץ עפרון החתי את
אברהם באוני בני חת לכל באי שער עירו לאמר
(בראשית כג י). בא לרמוז, דהצדיק המתגבר על יצרו
ואבריו נכנעים ונשכרים מחמת ויראת ה' וישומעים
לעצת הנשמה, גם תאוה המתגברת נשכרת ונכנעת
ושומעת לנשמה ומודה לה. וזהו ועפרון, שהיא
התאוה המתגברת, יושבת בתוך בני חת, הם האברים
שהם חתים ונשכרים לעבודת ה'. ויעץ עפרון החתי,
גם עקשו התאוה נשכרת, כיון שהאברים נשכרים
והודו לנשמה גם התאוה נשכרת והודית לנשמה.
לפיכך קראו השתא עפרון החתי, מה שאין כן
בתחלה קראו 'עפרון בן צחר' כמו שרמזנו לעיל,
ועקשו נכנעת התאוה והודית לנשמה עם כל האברים.
ויעץ עפרון החתי את אברהם שהיא הנשמה, באוני
בני חת הם האברים שחתו ונכנעו, והם כגון העינים
והאזנים והפה והידיים והרגלים, שיש כח בכל אחד
מאלו לעשות פעולה, ושאר אברים המחברים בגוף,
כלם בהסכמה אחת לשבירת התאוה:

(פיתוחי חותם פרשת חיי שרה)

תפקיד האדם בעולם לשמוע לעצת הנשמה

ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת. וידבר
אתם לאמר אם יש את נפשכם וגו' (בראשית כג י-יז).
הנה הנשמה, בראותה שהאברים שמעו לעצתה וקבלו
לחשב עצמם מתים וסלקו עצמם מהנאות זה העולם,
אז היא שמחה ומשתתחה להם, לפי שעל ידם תשיג
מעלה גדולה באותו עולם. ומוספת ונתנת להם עצה
להיות חזקים ועומדים בפרץ לכבש התאוה המתגברת,
שעל ידה באה כל רעה, כמו שאמר רבותינו זכרונם
לברכה, וכמו שכתוב בזהר הקדוש (ח"א קט) על רמז
שתי בנות לוט:

וזהו וידבר אל בני חת, הם האברים שיש בהם חתת
ה'. ומה אמרה להם, אם יש את נפשכם לקבר את
מתי מלפני, דהינו אם רוצים לקנות השלמות הגמורה
ותעשו קיום לנפשכם, כי גם כשתמותו ישאר בכס
הבלא דגרמי, היא הנפש החופפת על העצמות, ורוצים
אתם עקשו להמית עצמכם עמי בחיים, וזהו לקבר
את מתי מלפני, אני ואתם נקבר עצמנו מלפני מותנו,
תבת את לרבות האברים. התקון לזה הוא, שמעוני
ופגעו לי בעפרון בן צחר, דהינו עמדו נגד התאוה
המתגברת בכח גדול ופגעו בה במלחמה לדחותה, כי
היא הגורמת כל רע ובה שולט יצר הרע על האדם.
ועפרון מלשון תגברת, כמו שדרשו רבותינו זכרונם
לברכה (ילקוט רמז תשס) על הפסוק (במדבר כג י) 'מי מנה
עפר יעקב', אלו עפרים שבשרא, שהם הבחורים
שהגיעו לעונת אשה וכובשים יצרים מלחטא. נמצא
עפרון מלשון כח ותגברת, והיא תאוה המתגברת:

בן צחר אותיות 'רוצח', שהוא יצר הרע שהוא
מלאך המות רוצח של עולם, ועוד נקרא 'רוצח' גם
על זה העולם בשמו לאדם רשע דאפלו בחייו נקרא
מת. וזאת התאוה המתגברת שרשה מיצר הרע, נמצא
שהוא אביה, לכן העקר הוא חזקו ואמצו ועמדו לנגד
תאוה הזאת, כי היא המטרת האדם מן העולם הזה
ומן העולם הבא. כי אם ירדף אדם אחריה, נמצא מת
בעולם הזה ומת בעולם הבא:

השומע לעצת הנשמה ניצל ממותה בשני עולמות

[ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה
שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחות קבר].
וזהו ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו, כלומר, כי
על ידי תאוה זו נעשה אדם רשע ונקרא מת בעולם
הזה ומת בעולם הבא, וכאלו נקבר שני קברים, אחת
בעודו בחיים ואחת לאחר מותו. והכוונה היא דאחיה
התאוה חכנו ותהיה תחת ממשלתי ועצתי, וממילא
לא יהיה לי שתי קבורות אחת בעודי בחיים ואחת
לאחר מיתתי, דברדפו אחר התאוה נקרא מת גם
מחיים כדכתבנו:

וזהו ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו, התאוה
שיש לו הגורמת לו קבורה כפולה, יתננה תחת
ממשלתי, דהינו ימנע ממנו תאוות העולם הזה ויתנאה
כי אם תאוות העולם הבא כמו שאני מתאוה. ומה
שאמר אשר בקצה שדהו, לפי שהעולם הזה נקרא
'שדה', מלשון חרבה, והעושה העולם הזה עקר,
מחשב כאלו מחזק בשדהו לחרש ולזרע ולקצר בשפי
והשקט. ומה שאמר בקצה, כלומר השוטה חושב
שהעולם שדהו ומחזק בו, ואינו אלא בקצהו, חוץ
ממנו, כי 'מיו כצל עובר' (תהלים קד יד), נאבד הוא מן

עצות וסגולות:

ענייני לימוד התורה (ה')

הלומד בעת צרה, זכותו גדולה יותר

והתורה שלומד האדם בעת צרתו, גדולה זכותה
הרבה, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (קה"ר ב ט) על מה שאמר
שלמה המלך עליו השלום (קהלת ב ט) 'אף חכמתי עמדה
לי', 'חכמתי' שלמדתי בא'ף היא שעמדה לי, דהינו
שלמד חכמה אף על פי שהיה בחרון אף וצרה גדולה.
מכאן אתה למד, שגדול כח זכות הלומד תורה מתוך
צרה, ללומדה מתוך מנוחה.

(אלף בינה אות כ"ה ג)

אם יכול ללמוד הרבה - חייב לעשות כך

כתב רש"י ז"ל על פסוק (תהלים קיט) 'צַדִּיק לַעֲשׂוֹת לֵה'
הפרו תורתך'. דהעושה חק לתורה שלא ללמד בכל יום
רק חק קצוב ולא יוסיף עלי, נקרא מפר תורה, רק
חובה עליו ללמד כל היום אם יש לו פנאי (ר"ן גדרים ת.
ד"ה הא קמ"ל).

(אלף בינה אות ס"ד א)

כשמראה אדם את רצונו בתורה - היא פותחת לו

תורתנו הקדושה, בתחלה קדם שילמד האדם הדלת
סגורה, וכשמבקש אנה יוכל לראות היא מדברת לו
ברמז, וכשחוקר ברמזו הוא לידע אותו על בריו מלב
ומנפש אז רואה התורה הקדושה שחשקו בה, פותחת
לו ומגלית לו כל רזיה וסודותיה (סנהדרין צט: וברש"י שם).
כשרואה התורה שהוא מתאוה ומשתוקק לדבריה,
קוראה לו איון ומכבדתו ומרוממתו ומלמדתו בלי טרח
(מגילה ו: מדרש תהלים כו ב).

(פיתוחי חותם, פרשת חיי שרה)

העוסק בתורה צריך לזהר יותר שלא לשקר

לא יוציא דבר שקר מפיו לעולם, אפלו במלי
דעלמא, שאין לך דבר מגנה יותר מן השקר (סנהדרין
צב. סוטה מב), ובפרט מי שעוסק בתורת ה' תמימה, תורת
אמת, ראוי לו להזהר הרבה שלא להוציא מפיו שום
דבר שקר, כי איך מלאכתו כלה אמת והוא מוציא מפיו
דבר שקר, נמצא בונה מצד זה וסותר מצד זה.

(אלף בינה, אות י"ד ג)

בלימוד התורה מעוררים הסוד שבה

כל התורה כלה שמותיו של הקדוש ברוך הוא
(וזהר ח"ב קכד), וכל אותיותיה צורתם ונקודתם וטעמיהם
סוד, וכשהתינוקות קוראים מעוררים כח הסוד הרמזו
בקריאתם למעלה.

(דרוש טוב, דרוש א' למתן תורה)

ידה לה' על שזכה לעוסק בתורה

כשיזכה האדם ויהיה חלקו מיושבי בית המדרש,
צריך לתת הודאה להקדוש ברוך הוא שנתן חלקו
מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, כתפלת רבי
נחוניא בן הקנה (ברכות כח:) 'מודה אני לפניך ה' אלהי,
ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות,
שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה
והם משכימים לדברים בטלים וכו'.

(פיתוחי חותם פרשת בראשית, ד"ה ושם אחיו)

הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א - משיג ישיבת מיר: מה צריך לעשות בשביל להיות עבד ה' וכבר למדנו כמה פעמים שעבד הפשט הוא שאין לו חשבונות, אין לו רצון עצמי. מרן ראש הישיבה רבי חיים

שמואלביץ היה אומר: "אין עבד מאכט נישט חשבונות" (עבד לא עושה חשבונות). חבר ואפילו חבר נאמן עושה חשבונות כן או לא, עבד לא, מה שהאדון אומר לו הוא עושה.

עבד ה' - נאמנות והתבטלות

בפרשת השבוע יש לימוד גדול מהו עבד ה', והיא עבודת, נאמנות והתבטלות. פעמיים בשנה אנחנו מזכירים את העניין של עבדות: בראש השנה - "לקונה עבדיו בדין" וכן "אמרו לפני מלכותי כדי שתמליכוני עליכם", ובפסח "וזכרת כי עבד הייתי בארץ מצרים", וצריך לזכור זאת כל השנה שאנחנו עבדי ה'.

לא לעשות חשבונות - יסוד עבודת העבד

שבוע שעבר דיברנו על עמידה בניסיונות, שזה הדרך לגדול במעלות התורה. וכעת עלינו לדעת מהו היסוד של עבד ה', מה צריך לעשות בשביל להיות עבד ה'. וכבר למדנו כמה פעמים שעבד הפשט הוא שאין לו חשבונות, אין לו רצון עצמי. מרן ראש הישיבה רבי חיים שמואלביץ היה אומר: "אין עבד מאכט נישט חשבונות" (עבד לא עושה חשבונות). חבר ואפילו חבר נאמן עושה חשבונות כן או לא, עבד לא, מה שהאדון אומר לו הוא עושה.

ונוסיף ונאמר יסוד נוסף: קורה לפעמים שאדון שולח את העבד לשליחות מסוימת והעבד מת בדרך, לא הצליח לעמוד במשימה. אבל הקב"ה לא נותן לנו דברים שאפשר למות בדרך, הקב"ה נותן לנו את כל הכוחות והאפשרויות לעמוד במשימה, וגם מי שמת על קידוש ה' הקב"ה נותן את הכוחות לזה. בפרשה הזאת היו בעלי המוסר מרחיבים במושג של עבד, אצל אליעזר עבד אברהם רואים מהי נאמנות של עבד לאדון.

מושל בתורת רבו

וראשית כל נלמד מה הייתה דרגתו של אליעזר. הנה איתא בגמרא (יומא כ"ה, ב): "אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר: 'וַיֹּאמֶר אֲבְרָהָם אֶל עֶבְדוֹ זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמְּשִׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ'". אמר רבי אלעזר: "שמושל בתורת רבו". "הוא דומקשק אַלְיֵעֶזֶר", אמר רבי אלעזר: "שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים".

ובמדרש (בראשית רבה נ"ט, ח): "וַיֹּאמֶר אֲבְרָהָם אֶל עֶבְדוֹ זֶקֶן בֵּיתוֹ" - שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, "המשל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ" - שהיה שליט ביצרו כמותו.

זה היה אליעזר, גדול בתורה דולה ומשקה מתורתו של אברהם אבינו, והיה עבד נאמן לאברהם, ונראה כעת עד כמה הגיעה נאמנותו.

"וַיֹּאמֶר אֶל אֲדָנָי לֹא תִלָּךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי" (בראשית כ"ד, ל"ט). וברש"י: "אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזור למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיא בתו". אמר לו אברהם: "בני ברוך וְאֵתָה אֲרוֹר, וְאֵין אֲרוֹר מִדְּבַק בְּבְרֹךְ" (שם).

אליעזר הכיר טוב מאוד את יצחק, הוא ידע שיצחק צריך אשה שתאפשר לו להיות עולה תמימה, קדוש ה', וגמר בדעתו שהיא אכן מתאימה וניגש לאברהם וביקש ממנו שיקח את בתו. ואברהם השיב לו, אתה ארוך ובני ברוך, זה לא שייך, לך תחפש בארץ מולדתי. (והמפליא הוא שהרי רש"י כתב על הפסוק "וְנָקִית מִשְׁפָּעִתִי

ארכיון 'עוז והדר'

כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א: "פה שיחתן של עבדי אבות": כיצד עבודת ה' בימי קטנות וחשכות, שבהם אדם מרגיש "עבד", יקרה יותר מלימוד תורה בחשק ומתיקות של "בנים", והיא סוד הריקוד בחושך.

יפה שיחתן של עבדי אבות

וַיְהִי חַיִּי שָׁרָה וגו' שְׁנֵי חַיֵּי שָׁרָה (כג, א) פירש רש"י "כָּלָן שְׁוִין לְטוֹבָה". והקשה אאמו"ר ז"ע, והרי סבלה ייסורין הרבה, ורוב ימיה היו בצער, ורק בשנת המאה ועשרים ושבע נישעה בבן זכר, וכיצד יאמרו שהיו כל שנייה שוין לטובה. וביאר הכוונה, שקיבלה הכל באמונה ובתמימות, ולכן היו כל השנים שוין אצלה לטובה, עכ"ה"ק.

וזה יתכן כוונת המדרש על פסוק זה, "וַיֹּדַע ה' יְמֵי תַמִּימִים וַנְּחַלְתֶּם לְעוֹלָם תְּהִיָּה", כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים, דאבותינו ואמותינו הקדושים קיימו מצוות "תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ" בשלימות הנעלה ביותר, וכמו שכתב רש"י ז"ל: "התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ואל תחקור אחר העתידות ואז תהיה עמו ולחלקו". והטעם שעל ידי מידת התמימות זוכה להיות עם ה' ולחלקו, יבואר על פי דברי התניא (פרק כ"ו) שהשמחה של הבעל ייסורים הוא על ידי שידוע שקרבת ה' הוא ביתר שאת וביתר עוז ובמעלה אין קץ ב"עלמא דאתכסיא" (שמעם באים החסידים הנסתרים), כי שם חביון עוזו, וכמו שכתוב: "יִשָּׁב בְּסֶתֶר עֲלֵינוּ", וטוב לו קרבת אלוקים זו יותר מכל החיים, וכמו שכתוב: "כִּי טוֹב חֶסֶדְךָ מִחַיִּים" וגו'. וזהו שכתב רש"י: "וְאֵז תְּהִיָּה עִמּוֹ וְלִחְלָקוֹ", שעל ידי שזכה למידת התמימות, הוא "עם ד' אֱלֹהֶיךָ", וקרבת אלוקים לו טוב.

וזהו שרמז הכתוב: "וַיֹּדַע ה' יְמֵי תַמִּימִים", "וַיֹּדַע" הוא לשון חיבה וכמו שכתב רש"י על הפסוק: "כִּי יִדְעָתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְנֶה" וגו'. וכן הוא לשון חיבור. שעל ידי הליכה במידת התמימות, זוכים התמימים שהשי"ת נמצא עמם בקירוב הכי גדול. וממילא יש להם נחלה בלי מצרים, כי אין שום הסתר שיסתיר מהם את השי"ת, וכאשר נמצאים עם השי"ת, אזי טוב להם תמיד. ועל ידי זה יכלה שרה אמנו עליה השלום להיות כל ימיה שוין לטובה.

ובספר הקדוש "בת עין" כתב לרמז במ"ש רז"ל [בראשית רבה נ"ט א']: "בַּת הַיְתָה לְאֲבְרָהָם וּבְכָל שְׁמָהּ". ש"ב"ת" היא לשון מידה, שמידה היתה לו לאברהם, להרגיש שה' בירך אותו בכל, ובכל מידה ומידה שמדד לו השי"ת היה מודה לו במאוד מאוד. ואבותינו ואמותינו יסדו הדרך וסללו המסילה לדורות הבאים, שיוכלו להחזיק עצמם באמונה פשוטה ובתמימות בכל הזמנים.

והנה מידה זו שייכת בין גשמיית ובין ברוחניות, כי גם ברוחניות אף על פי שצריך האדם להשתעלעל להתעלעל בעבודת השי"ת, מכל מקום, אם רואה שנמנע ממנו להשיג מדרגה מסוימת, עליו לקבל זאת באהבה ובתמימות, ולהודות להשי"ת על כל מידה ומידה שהוא מודד לו. ורז"ל במדרש הפליאו את מעלתו של אליעזר עבד אברהם, וקראו לו "עֶבֶד מְשִׁכִּיל" במה שהשכיל לקבל באהבה את מה שאמר לו אברהם "אֵתָה אֲרוֹר וְאֵין אֲרוֹר מִדְּבַק בְּבְרֹךְ". ולבסוף זכה על ידי זה לצאת מכלל ארור, שכתוב עליו "אֵתָה עֲתָה בְּרֹךְ ד'", וזכה להיכנס לגן עדן בחיי חיתו.

והלימוד מזה, שיש לפעמים מי שמרגיש שלאחר כל מה שהשתדל לקרוע את עצמו לגזרים, להכניע את יצרו, ולשבר את מידותיו הרעים, ועדיין הוא מרגיש מרוחק מהשי"ת, כאילו זורקו אותו החוצה וסגרו הדלת בעדו רח"ל. אכן אם הוא מתחזק באותה שעה, לקיים "מִקְוֶה אֶל תַּנַּח", ולעבוד את השי"ת כפי יכולתו והשגת מוחו באותה זמן, הרי הוא מקיים בזה מצוות תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ. ולבסוף הוא זוכה להיות עמו ולחלקו. כי גם ברוחניות ישנה בחינה של התחזקות, על ידי אמונה שיש עֲלֵמָא דְאֲתִכְסֵּיא, ואם השי"ת מכסה לו את האורות, כפי הנראה רצונו של אבינו שבשמים לראות אם בנו יכול לרקוד גם בחושך, ואם לא יניח מקומו בעבודת השי"ת בימי הסתר והקטנות, וימשיך ללמוד ולהתפלל בכל כוחו כפי יכולתו, יכול גם אז להרגיש קרבת אלוקים יותר מתמיד.

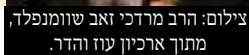
יתכן לרמזו כן במאמר חז"ל: "יִפֶּה שִׁיחָתָן שֶׁל עֲבָדֵי אֲבוֹת מִתּוֹרַת שֶׁל בְּנִים". שמי שזוכה לימי אורה בעבודת השי"ת, הוא באותה שעה בבחינת בן שיכול לפשפש באוצרותיו של אביו. אמנם מי שסגרו בעדו שערי אורה, והעולם חשך בעדו, ואינו מרגיש טעם ומתיקות בעבודת השי"ת. ונפשו מרה עליו, הוא לכאורה באותה בחינת עבד, ויתכן שאינו מסוגל ללמוד אז דף גמרא כהוגן, אבל הוא יכול לשוחח עם השי"ת כדבר איש אל רעהו, לומר כמה פרקי תהילים, ולקיים מצוות מעשיות, סור מרע ועשה טוב, בלי שום הרגשת אור ומתיקות.

אכן באותן ימי קטנות עליו להיות "עֶבֶד מְשִׁכִּיל", לא לנטוש את העבודה לגמרי לחילה, רק לעבוד את השי"ת כפי כוחו והשגתו. ואין ספק שהעבודה בימים של חשכות וקטנות, חשובה ויקרה למעלה לאין ערוך, כיון שהוא בא מתוך יגיעה וצער.

וזהו שרמזו רז"ל "יִפֶּה שִׁיחָתָן שֶׁל עֲבָדֵי אֲבוֹת" - השיחה כדבר איש אל רעהו, בימי קטנות המוחין, שאין בכוחו ללמוד כראוי, והוא אז בבחינת "עֶבֶדֵי אֲבוֹת", חביבה למעלה יותר "מִתּוֹרַת שֶׁל בְּנִים", מהתורה הנלמדת בחשק ומתיקות בימי אורה, כאשר הוא בבחינת בן המטייל באוצרות אביו המלך.

(כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א - נחל אדניך)

ותגרום לאחרים לראות".

משם היא תוכל לפעול יותר

- "אמת", אמר לו הרב'ה.

- "אמת". השיב הרב'ה והחל לבכות...

- היא היתה הולכת לבית הכנסת בכל שבת, ועשתה

הרב ואזנר סיים את דבריו, ושוב זלגו דמעות מעיניו של הנדבורנר רב'ה.

(continued)

וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ (כד, סז)

ה"חזון איש" זצ"ל היה נוהג לבחון את ילדי

שאלה של ילד יהודי זר וטהור לב!

הנה כמה דוגמאות: סיפר לי דודי רבי חיים: ה"חזון איש", אלא עלינו ולא עליכם, סבל קשות מאבנים במרה, שאף אחד אלא יתנסה, מדובר בכאבים נוראים. ה"חזון איש" אמר פעם שאם רוצים להבין מה זה אבנים במרה, אפשר לדמיין מישהו ששהכניס יד בין הדלת למשקוף... כשתקפו אותו האבנים היה סובל כאבים כאלו, שלא יכול היה לזוז!

ברגע כמימרא- קם החזון איש מהרצפה, התיישב על יד השולחן והמשיך את הלימוד כאילו לא היה דבר. כשהאם נכנסה לחדר- לא היה רמז לכך שהבן היקר והאהוב שלה, אברהם ישעיהו הקדוש, מתייסר בכאבים.

הרב ואזנר ישב אצל האדמו"ר כמעט ארבעים דקות. היה ששם שמוע'ס, נטף דבש ממש... ואז אמר לפתע הרב ואזנר: "יש סיפור ידוע על הגאון רבי שמואל ענגל, שכאשר היה ילד בן שבע- איבד את הראיה, אמו המסורה כתתה רגליה בעבורו ביין רופאים מומחים ופרופסורים ידועי שם, אך כולם הרימו ידיים...

פנה הצאנז'ר רבה לילד, ושאלו:

-“ותקיים גם מצוות כיבוד אב ואם?”

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 277: 1001-1005.

והנה מצד טבע
בני אדם ההרגשה של
אליעזר הייתה צריכה
להיות ששליחותו לא
תצלח, ובכך לבסוף
אברהם יצטרך לקחת
את בתו ליצחק. ומה
עשה אליעזר? התחיל
להתפלל, "וַיֹּאמֶר ה'
אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם,
הַהֲרֵה נָא לִפְנֵי הַיּוֹם
וְעֹשֶׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנָי
אֲבֹרָהִם" (שם י"ב), "רבונו
שֶׁל עוֹלָם, תִּמְצֵא לְאֹדוֹן
שְׁלִי אֶת הַיּוֹדֵג לִיצְחָק".
איזה תחנונים, הוא
התפלל בכל נימי נפשו
ממש עבודה שבלב.
אליעזר ניגש לחפש
שידוך ליצחק עם כל
הלב והנפש, אין שום
חשבון אישי, הוא לא
חושב בכלל על הבת
שלו, ביטל לגמרי את
רצונותיו מפני רצון
אברהם.

מהנאמנות של

(הגה"צ ר' בנימין פינקל
שליט"א - להשיב נפש)

QUESTIONS AND ANSWERS

השבוע במדור:

אמירת "גוט שבת" בערב שבת | נטילת ידיים למעריב ללומדים בין מנחה וערבית | גוי קבלן שיפוצים שיש לו דין ודברים עם יהודי ואינו יכול לתובעו בערכאות, אם מותר (משום איסור 'לא תחנם') להשיא לו עצה שיתבענו בבית דין | האם מוטל על השוכר לעשות אמה על אמה זכר לחורבן | ענייני בר מצוה - קביעת שבת העליה לתורה | עליית החתן בשבת אחר שעלה בשני וחמישי | בר מצוה בשבת עולה בו ביום | עליה לתורה לנער בר מצוה שנולד בין השמשות

מרת פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

ארכיון 'עוז והדר'

ומועיל אם שומר ידיו, היינו דוקא שהתנה מעיקרא שיועיל כן ושומר ידיו, אבל בלי התנאה לא מועיל.

ולפי זה אי נטילה לתפלה כמו לעבודה וצריך בו כוונה, הנוטל ידיו למנחה לבד אף ששומר ידיו לא מועיל אם לא נתכוין מעיקרא שתיחשב הנטילה גם למעריב, ושיבחו חז"ל בברכות טו. הנוטל ידיו לתפלה דהוה כאלו טבל ע"ש, וע"כ שפיר הוא המנהג לדקדק ליטול לפני כל תפלה ומקיימין כל פעם מצוה קיומית, ולדעת הגר"א גם מברכין על הנטילה לתפלה "על נטילת ידיים" ואפילו למנחה, ושפיר יש לדקדק ולכוין במנחה שיועיל למנחה לבד, ולחזור ולקיים מצוה כשנוטל ידיו למעריב, ונמצא תפלתו בנטילה מיוחדת כדן, ורק במוסף שעיקר

מצותה סמוך לשחרית לא מדקדקין ליטול עוד פעם במיוחד אף שמפסיקין בקריה"ת, הואיל ומעיקרא הנטילה עולה לשניהם.

ובעיקר הנטילה יש ליטול בכלי וברביעית מים דוקא סמוך לכל תפלה, וכמבואר ברמב"ם פ"ו דברכות שמשוה נטילת ידיים לתפלה כמו לאכילת פת שחיובם שוה, ולפי זה דעתי נוטה שכל כהן כשנוטל ידיו לבוקר, שבדיעבד מועיל גם לנשיאת כפים, יכוין בבוקר להדיא שתעלה הנטילה גם לנשיאת כפים, ואף שנוטל אח"כ סמוך לנשיאת כפים עוד פעם היינו לחומרא שצריך סמוך, אבל מדינא יוצא בנטילה דבוקר ולכן אינו חוזר ומברך, ולכן ראוי לכוין בבוקר כשנוטל כדן ומברך שהנטילה ההיא תעלה גם לתפלה וגם לנשיאת כפים שיוצא בדיעבד, ומרויח שנטל לנש"כ עם ברכת ענט"י.

מיהו תיקשי אם יצא בדיעבד א"כ אין עלה שם נטילה עוד, ומפסיד ענין נטילה סמוך להנש"כ, וע"כ נראה דהלכתא בסוטה לט. נטילה קודם עליה לדוכן [אף על פי שנטל ידיו שחרית ע"ש בתוס' ובש"ע קכ"ח ס"ו] ו"שאו ידיכם קודש וברכו את ה'" אינו רק מצוה בעלמא מדין סמוך לברכה, רק הלכה מיוחדת היא בנשיאת כפים, דעדיף ליטול ידיו סמוך, ולכן אף שבדיעבד טהורות, שפיר ביארנו ליטול עוד פעם כדי לקיים מצות סמוך לנשיאת כפים, אבל ע"ז אין מברכין כיון דמדינא ידיו טהורות.

אמירת "גוט שבת" בערב שבת

שאלה: האם לכתחילה לא ראוי לומר "גוט שבת" בערב לפני מנחה שיתכן שיוצא בכך ידי קידוש וקבלת שבת ואסור אח"כ להתפלל מנחה.

תשובה: שמעתי בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שהקפיד שלא לומר בדרך לבית הכנסת למנחה וקבלת שבת "גוט שבת", כיון שלדעת הגרע"א בהגהותיו שהאומר "שבתא טובא" יוצא ידי קידוש, ואם כן יש לחשוש שזהו קבלת שבת, [ובפרט אם אומר "שבת שלום" שמברך בשלום שזהו שמו ית"ש] ולאחר שקיבל שבת לא יוכל להתפלל מנחה, וראוי לחשוש לדברי הגרע"א ובפרט שאין בזה צורך.

ונראה שאין זה מוכרח דבאמירת "גוט שבת" מקבל הוא שבת עכשיו, רק שיהיה טוב לחבירו בשבת הממשמש ובא, ואף להגרע"א אין בזה קבלת שבת דאין מתכוין לזה כלל, ורע"א מיייר כשהגיע לילה ואומר גוט שבת בזה ס"ל דזהו זכירה ויוצאין קידוש כיון שכבר נכנסה השבת ומזכירו, אבל לפני שבת כשמברך אינו מוכח בדבריו שמקבל אלא מברך אותו כשתגיע השבת יהיה טוב לו, ומ"מ לכתחלה אולי טוב להמנע שמא יתכוין שכבר שבת, והיינו אפילו יאמר "גוט שבת" יתכוין להדיא שאינו מתכוין למצות זכירה. (וגם כבר תמה בבה"ל ש"גוט שבת" לא מספיק לקיים מצות קידוש, רק צריך להזכיר קדושת שבת שנאמר "זכור את יום השבת לקדשו", ומיהו במק"א הבאתי דברי הוה"ק מהו שבת שמא דקודשא בריך הוא וכשאומר שבתא טובא כבר מזכיר בזה קדושת היום).

נטילת ידיים למעריב ללומדים בין מנחה וערבית

שאלה: המתפללין מנחה ולומדים ואח"כ מתפללים ערבית, אם צריך לשוב וליטול ידיים שנית לפני תפלת ערבית

תשובה: ברמ"א ס"ס רל"ג כתב שאפילו עומד מלמודו יטול ידיו לתפלה, אבל במ"א כתב שאם נטל לתפלה והפסיק בלימודו ואח"כ מתפלל אין צריך ליטול ידיו ואח"כ הסיח דעתו משמירת ידיו, ועיין במ"ב סק"ח שמסכים לדבריו ומסיק שכן המנהג, אבל לע"ד הידור יש ליטול ידיים לכל תפלה ותפלה.

ושורש הדברים, דהא דנטל ידיו לתפלה ושומר ידיו מספיק לתפלה אחרת, היינו דוקא אם נטל ידיו מעיקרא בכוונה לשניהם, אבל אם בנטילתו התכוין לתפלת מנחה בלבד, לא מועילה הנטילה דמנחה למעריב, וכעין זה בתוס' חולין קו: (ד"ה נוטל אדם) דאף שאדם נוטל שחרית ומתנה עליהם כל היום

גוי קבלן שיפוצים שיש לו דין ודברים עם יהודי ואינו יכול לתובעו בערכאות, אם מותר (משום איסור 'לא תחנם') להשיא לו עצה שיתבענו בבית דין

שאלה: נשאלתי מאחד שהגיע אליו גוי שהוא במקצועו קבלן שיפוצים והוא עושה איתו עסקים, ולאחרונה התאונן הגוי בפניו שהנה זה עתה סיים לעשות שיפוצים בביתו של יהודי, אך לא הגיע עמו לעמק השווה על הכסף שמגיע לו, והגוי אינו רוצה לדון עמו בבית המשפט כיון שאינו מדווח על העיסקא לשלטונות המס, ולכן התאונן הגוי לפני היהודי שיתן לו עצה מה לעשות בכגון דא.

ועתה בא אליי היהודי בשאלתו, אם מותר להפנות את הגוי לבית דין של ישראל, שהם יכולים לחייב את היהודי בממון, ובכך לא יפסיד הגוי את ממונו, והשאלה היא, אם אין בזה נתינת עצה טובה לגוי, שמבואר

הגאון רבי משה בראנדסדארפר שליט"א גאב"ד היכל הוראה ובעל שו"ת היכל הוראה

ארכיון 'עוז והדר'

ברמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק י"ב הלכה ט"ו), שאסור להשיא עצה טובה לגוי או לעבד רשע, ואפילו להשיא עצה שיעשה דבר מצווה והוא עומד ברשעו אסור, ולא נתנסה דניאל ליתן על שהשיא עצה לנבוכדנצר ליתן צדקה שנאמר (דניאל ד, כד): "לֵהֲנוּ מַלְכָּא מַלְכִּי יִשְׂרָאֵל".

תשובה: והוריתי שמותר לו להשיא עצה זו שילך ויתבענו בבית דין של ישראל, וטעמי ונימוקי הוא, דהנה נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן קנ"א סעיף י"א): "אסור ליתן מתנות חנם לנכרי שאינו מכיר", והביא

<<<

<<<

בדרכי תשובה (שם ס"ק כ"ח) את דברי הרמב"ם הנ"ל שאסור להשיאו עצה טובה וכו', מעתה אם כן, שדין נתינת עצה טובה הוא כמו מתנת חנם, ולפי זה הרי מבואר בשולחן ערוך שרק אם אינו מכירו אסור לתת מתנת חנם, אבל אם מכירו כי אז מותר לתת מתנת חנם ועצה טובה, ולכן בנדון דידן ששניהם מכירים זה את זה, ויכול שיצא לו טובה מזה בעתיד, לכן מותר להשיאו עצה זו.

ברם, בנדון דידן הרי עצה זו הוא לטובת הגוי וכנגד הישראל, ולכאורה בנדון כזה יש לאסור עליו להשיאו עצה שהוא כנגד הישראל. מכל מקום נלענ"ד שבנדון דידן שיש כאן חילול השם, שהגוי רואה שהיהודי מתחמק מלשלם את התשלום שצריך לשלם, הנה כי כן כדי שלא יהיה חילול השם מותר להשיאו עצה טובה שיתבענו בבית דין של ישראל.

ויש להביא ראיה ממש"כ בשו"ע הרב (חושן משפט הלכות עדות ושטרות סעיף ג') וזה לשונו: "ישראל היודע עדות לנכרי שיש לו דין עם ישראל בערכאותיהם אם יגרם בעדותו לחייב הישראל יותר ממה שהיה חייב בדיני ישראל אסור להעידו ואם לאו מותר להעידו. ואם מתחילה יחדו הנכרי לישראל להיות לו עד הואיל ויהיה חילול השם אם לא יעיד לו ילך ויעיד לו בכל ענין". עכ"ל. חזינו על כל פנים מדבריו, שגם אם אין חילול השם מותר להעיד אם מחייבים כדיני ישראל, ובאופן שיהיה חילול השם חלילה, אזי בכל עניין מותר. אם כן, על אחת כמה וכמה בנדון דידן דמיירי בנתינת עצה טובה שהוא קל יותר מלהעיד עבורו, בוודאי שיש להתיר.

האם מוטל על השוכר לעשות אמה על אמה זכר לחורבן

שאלה: מעשה מאברך אחד שנכנס כעת להתגורר בדירה שכורה, והבחין שבעל הדירה צבע את קירות הבית ולא השאיר שם אמה על אמה זכר לחורבן, ועתה בא בשאלתו אם מוטל עליו לעשות אמה על אמה או שחוב זה מוטל על בעל הדירה ולא על הדר בה.

תשובה: לכתחילה עליו ליטול רשות מהמשכיר ולעשות האמה על אמה, כי יש דעות בפוסקים שזהו חובת הדר. אמנם אם בעל הדירה מסרב, יכול לסמוך על הדעות שאין זה חובת הדר אלא חובת המשכיר והמשכיר עובר על האיסור ולא השוכר.

מקורות וביאורים: הדנה איתא בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תקס' סעיף א'): "ההלוקח חצר מסודת ומכוירת (פירוש מצוירת), הרי זו בחזקתה ואין מחייבים אותו לקלוף בכותלים". עכ"ל. ועיין במגן אברהם (שם), שכתב וזה לשונו: "דתלינן שנעשה קודם החורבן או שנעשה ביד עכו"ם ולקחה ישראל ממנו אבל אם יודע שנעשה באיסור חייב לקלפו". עכ"ל.

והמגן אברהם מיירי בלוקח דהיינו קונה שהוא חייב לקלפו, אבל השוכר שהבית אינו שלו, בהא לא מיירי.

ונראה דהשוכר אינו חייב בזה. וכן מורה לשון המחבר (שם) ש"משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונים לעולם בנין מסויד ומכויר כבנין המלכים, אלא טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשייר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד". עכ"ל. ומבואר דדווקא בביתו הוא דחייב אבל לא בבית של אחרים.

אמנם אם השוכר חוזר ומסייד הקירות נראה שצריך להשאיר אמה על אמה, דבכהאי גוונא מוטל עליו לסייד על פי חובתו של בעל הדירה, ואם בעל הדירה לא עשה כהוגן שלא שייר, על כל פנים צריך הוא לשייר. ועיין שם במשנה ברורה (ס"ק ד') דאם נפל אפילו אם ידוע שבפעם הראשון היה ביד עכו"ם מכל מקום כשחוזר ובונה מחייב לשייר השויר. חזינו מהכא דאף שבבניין הראשון היה פטור לגמרי מכל מקום השתא כשבונה נתחדש עליו החיוב. ועל אחת כמה וכמה בנדון דידן.

ענייני בר מצוה - קביעת שבת העליה לתורה

שאלה: האם יש עדיפות לקביעת העליה לתורה בשבת קודם או אחרי יום הבר מצוה.

תשובה: נוהגים שהנער עולה בשבת קודם הבר מצוה, שהרי עולה למפטיר שאף קטן רשאי לעלות בו, ולא לאחד משבעת הקרואים. אמנם כשיש סיבה מיוחדת, ניתן לקבוע אף לאחר, ושמעתי מרבינו זצ"ל שאף אם הנער מעדיף לעלות בשבת שלאחריה משיקולי נוחות הקריאה כגון שהקריאה בשבת שאחרי קצרה יותר מזו שלפניה, היא סיבה מספקת שבגינה ניתן לקבוע לעלות בשבת שלאחריה.

עליית החתן בשבת אחר שעלה בשני וחמישי

שאלה: חתן בר מצוה שקיבל עליה לתורה ביום שני, האם צריך להעלותו שוב פעם נוספת בשבת.

תשובה: אין זה 'חיוב', אך כך נהוג בתפוצות ישראל. ואם לא יתנו בשבת הסמוכה כגון שהוא ראש השנה וכיו"ב יעלה בשבת שלאחריה.

בר מצוה בשבת - עולה בו ביום

שאלה: כשחל בר המצוה בשבת, האם הנער עולה לתורה בשבת קודם הבר מצוה, או רק בשבת הבר מצוה.

תשובה: נהוג לעלות בו ביום שנעשה גדול, וכדברי הביאור הלכה (קלו ד"ה בשבת) ומקורו בשערי אפרים "נער שנעשה בר מצוה בשבת הוא קודם לכל החיובים, כיון שהוא יום חינוכו", הרי שעולה ביום חינוכו, ולא בשבת שקודם לכן (וטעות דפוס היא אלו הגורסים בבה"ל "שנעשה בר מצוה באותו שבוע").

עליית האב ב'ברוך שפטרני'

שאלה: האם יש חיוב לתת לאב עליה בשעה שמברך 'ברוך שפטרני'.

תשובה: אין זה אלא בגדר 'חיוב קטן', שכיון שעושה את מצוותו בברכה זו נותנים לו עליה.

'ברוך שפטרני' - בתענית

שאלה: כאשר נעשה בר מצוה ביום

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים גאב"ד מרכז פתח תקוה

תענית, האם יברך האב 'ברוך שפטרני' ביום התענית או בשבת שלאחריה.

תשובה: אם הנער אינו חלש וצם, יקבל עליה בתענית, ואביו יברך לאחר מכן.

ואין לחשוש שעדיין לא הביא ב' שערות, אלא ניתן לסמוך על 'חזקה דרבא' לברכה זו, כיון שנאמרת בלא שם ומלכות.

ואף שיש המדייקים מדברי המשנה ברורה (רפ"ה ו') "נהגו שלא לברך עד... שהוא קורא בתורה בשבת ראשונה", הורה מרן הגרי"ש אלישיב שכשאפשר עדיף לברך בו ביום, ודברי המשנ"ב אמורים כשאין קריאה בתורה באותו היום.

עליה לתורה לנער שנולד בין השמשות

שאלה: האם ניתן להעלות לתורה ביום שני חתן בר מצוה שנולד בבין השמשות שבין שני לשלישי.

תשובה: אם אכן נולד בבין השמשות, יכול לעלות אף ביום הקודם, שמא כבר נעשה בו בן י"ג, משום שמעיקר הדין אף קטן עולה לתורה (רפ"ה ג'), אלא שנהגו שלא להעלות קטן לתורה (משנה ברורה שם יב'), אך זהו דווקא בוודאי קטן, אך בספק קטן אין מנהג שלא להעלותו.

ואף שקטן עולה רק למניין שבעה ולא בימים שקורין פחות משבעה קרואים (שם יא'), אך ביאר מרן הגרי"ש אלישיב שהוא רק מהחומרא שלא להעלות הקטן, אך במי שמסופק כיון שנולד בבין השמשות לא נהגו בחומרא זו, ויכול לעלות אף בימים שאין שבעה קרואים.

שו"מ בפתחי תשובה (רפ"ה ג') שבדיעבד קטן עולה אף למניין שלשה, הרי שאין זה מעיקר הדין אלא מיסוד המנהג שקטן לא עולה.

כ"ב מרחשון תקע"ד הרה"ק רבי דוד שלומה מסורוקא זצ"ל בעל 'הערבי נחל' ולבושי שרד'

הרשע מחזיק את עצמו לצדיק

התבטאות מעניינת התבטאו חכמינו ז"ל (עירובין יט.) "רשעים - אפילו על פתחו של גיהנם אינן חוזרים בתשובה", והוא פלא איך יתכן כשיראו רשעים את גודל העונשים שיש בגיהנם ולא יחזרו בתשובה, אלא מביא הערבי נחל (פרשת פנחס) משמיה דהמהרש"א (לא נמצא לפנינו) דהרשע מחזיק את עצמו לצדיק, ואפילו כשמביאין אותו לפתחו של גיהנם אומר בלבו שהוא צדיק ורק מוליכין אותו דרך הגיהנם כמו שמוליכים צדיקים לגיהנם להעלות משם נשמות הרשעים.

ועד שלא בא לתוך הגיהנם והאש שורפתו בטוח בצדקתו - שודאי הגיע לכאן וצדקתו בידו להוציא רשעים אחרים - ואז מראים לו בבי"ד של מעלה כל פרטי מעשיו בכדי שיצדיק דין שמים בעצמו [יש לציין שפנינה יקרה זו כיוונו מדיליה הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע הובא בספר 'נפלאות הרבי' אות רמה, וכן הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע הובא בספר 'דברי ברוך' עמ' פא].

✚ ✚ ✚

כ"ב חשוון תש"ב הגאון רבי יהודה אריה פרייברג זצ"ל אב"ד קראשניק, בעל 'אהל אבות'

'הרוג' ולא 'להרוג'

"הואיל שמאמר זה [כשר שבעכו"ם הרוג] הוא מהנפלאים שבחז"ל, אביא פירוש בדרך צחות של אדמו"ר הק' זצ"ל: הוא נפגש פעם בעת נסיעתו ברכבת עם מלומד גוי אחד... וזה שאלו על מאמר זה בחז"ל, ואגב הטיף לו מוסר: שאתם נותנים בעצמכם חומר הסתה ביד האנטישמים שיש להם מה להעליל עליכם ונגד דברי הש"ס. ולדוגמא המשפט הידוע - עלילת הדם על ביילים ז"ל, ופרינטיס הכומר ימ"ש השתמש אז במאמר חז"ל הנ"ל. אדמו"ר הקדוש זצ"ל השיב לו תשובה נצחת בקיצור: אם באמת כך הוא הפירוש, כפי שאתה מבין, היה צריך לכתוב 'להרוג', כי כך הוא לשון ציווי. אבל באמת כתוב 'הרוג', כלומר שזה מתייחס על המדובר, היינו על 'הטוב שבגוים', שאפילו הטובים שבגוים אומרים ומצוים להרוג בלי רחם, וזוהי מגמתם...

הדברים נאמרו עוד לפני המלחמה הנוראה שכל הפרופסורים של גרמניה הרוצחת, כולם כאחד נטלו חלק בהשמדת יותר מששת מיליונים יהודים באירופא הדוויה, וגם המלומדים מאומות העולם משאר ארצות תבל באו לעזרתו להשמיד את עם הקודש באירופא, הי"ד".

(ברוך ה' יום יום - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

✚ ✚ ✚

כ"ז חשוון תשנ"ט הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע הזהיר את צאצאיו שלעולם לא יתערבו במחלוקת...

שח הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל:

זכיתי לבקר אצל הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע בעת ששהה בעיר ארוזה שבשווייץ לצורך מנוחה, והיתה הרבנית שוכרת חדר במלון שעמד במרגלות ההר, ואילו הוא ומספר מצומצם מיוצ"ח שכרו לעצמם בית דירה באמצע עליית ההר, ובכל יום ירד עם מלווי להתפלל תפילת שחרית במלון, ואילו לתפילת מנחה ומעריב באו אליו כמנין מצומצם מחסידי התפלה אצלו, ובין התפילות לימד שיעור ב'עין יעקב'.

והנה עיקר סיבתי שנסעתי אליו היתה, כי רציתי לבקש ממנו שישפיע על אחד ממתפללי בית מדרשו שיסכים להתייצב בדין תורה שהגיש נגדו אחד מידידי, ולכן אחרי תפילת ערבית בשעת לילה מאוחרת, כאשר הכינו לפניו לסעוד ארוחת ערב, נצלת את שעת הכושר ונגשתי אליו ובקשתי ממנו שיסייע בעדי דבר הדין תורה, וכדי לענות לי על בקשתי פתח לספר כדברים האלה:

לאחר מלחמת העולם השנייה, אחרי שכבר כמה שנים הייתי סמוך על שלחן חותני זצ"ל, עשיתי לעצמי חשבון הנפש והגעתי למסקנא שאין ראוי וכדאי להמשיך כך לאכול לחם חסד תנן משלחן מו"ח, כי עד מתי אמשך בכך, וכיון שעסקתי בלימוד הלכה למעשה, העליתי ברעיוני לשמש כדיין ומורה צדק באיזו קהילה ובתשלום כסף השכר שאקבל מהם אוכל לפרנס

את אנשי ביתי ולא אצטרך להיות סמוך על שלחנו. באותו זמן העתקנו משכננו לעיר ברוטצלאב שבגרמניה (בתום מלחמת העולם השנייה ברחו הרבה פליטי חרב מפולין וקבעו שם מושבם לתקופה ממושכת, ואח"כ המשיכו בדרום - חלקם לצרפת וחלקם לבלגיה) וחיפשו שם ת"ח הבקי בדיינות שישמש להם כדומ"ץ, וכשהציעו לי להיות להם לרב נענתי להם והסכמתי לקבל על עצמי את עול הרבנות. לא עברו ימים מועטים ואל שולחני הצטברו שאלות קשות ומשונות בכל ד' חלקי שו"ע, אבן העזר וחושן משפט וראיתי את גודל האחריות הרובץ על צווארי, ומיד התחרטתי על החלטתי וויתרתי על הרבנות, וחזרתי להיות סמוך על שלחן חותני זצ"ל. ובאותה שעה קבלתי על עצמי בקבלה גמורה, ששוב לא אתערב לעולם בשום דבר הנוגע בדיינות, ובזאת התנצל לפני שאינו יכול למלאות בקשתי ולדבר עם פלוני על כך.

לאחר שסעד ואכל יצאנו לטייל על פסגות ההרים, וכדרכו בקודש סיפר בנעימה באריכות עובדא ידועה דהוי עם הרה"ק בעל הדברי חיים' מצאנו זי"ע, [והיה מספר סיפורי צדיקים בנעימה כאילו היו אלפי מאזינים מקשיבים לקולו, אמנם מכיון שלצערי איני זוכר בדיוק את פרטי העובדא ובודאי לא איך שמסר הוא את הדברים בשמא דגברא ובדיוק רב, על כן לא אספר כי אם תורפו בקצרה] שפעם שתה הרה"ק מצאנו בסעודת ברית מילה כמה כוסות יין ישן נושן, ובמצב זה עמד ליד המזוזה ואמר את הפסוק "שמע ישראל" שבקריאת שמע שעל המטה למשך שש שעות תמימות, בקבלת עול מלכות שמים בשלימות (ראה עובדא זו בכל פרטיה ב"ג אורות" ח"א עמוד לו).

עודו מדבר ומספר סיפורי צדיקים והנה לפתע עצר משטף דיבורו ואמר: "אצלנו בעיירה ראה ראינו, שכל מי שהתערב במחלוקת שהיתה בין הרה"ק בעל הדברי חיים' מצאנו זי"ע לבין בניו הקדושים של הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע לא עלתה לו יפה, וכוונתי גם לאלו שהלכו לטובת הרה"ק מצאנו". ובכך נתן את ידיו על לבו ואמר: "אני חסיד צאנו מובהק, וידוע לי שמי שהתערב במחלוקת לא עלתה לו יפה". ואז פנה לנכדיו ואמר: "אתם לעולם אל תתערבו במחלוקת!".

(מפי ספרים וסופרים - פרקי אבות ח"ב עמ' רפז בהערות)

✚ ✚ ✚

כ"ה חשוון תשע"ה הגאון רבי משה טווערסקי זצ"ל הי"ד ראש ישיבת 'תורה משה' ירושלים

אם יכול לקרוא לעשרי להשלים למנין כדי שיוכל למסור את נפשו על קדושת שמו יתברך

לפני איזה שנים חי בירושלים יהודי חשוב בשם רבי משה טווערסקי ז"ל, [נולד בארצות הברית בט"ו אלול תשט"ו לאביו הרב יצחק אשר טברסקי ז"ל נצר לאדמו"רי בית טאלנא ולאמו בת הגאון רבי יוסף דב סולביצ'יק זצ"ל ראש ישיבת רבינו יצחק אלחנן ונישא ובת הגאון רבי אבא ברמן זצ"ל ראש ישיבת 'עיון התלמוד' בירושלים, ומחבר סדרת ספרי 'עיון התלמוד' על מסכתות הש"ס]. הוא היה תלמיד חכם גדול וירא שמים, והיה מוסר בכל יום שיעור קבוע בהלכה לחברים מקשיבים.

פעם אחת הגיעו להלכות קידוש השם, ולמדו את הדין המובא ברמב"ם (סודי התורה פ"ה ה"ב) שאם עובד כוכבים מאנס אחד מישראל לעבור על מצוה שבתורה בכוונת מכוון להעבירו על המצוות, אזי אם ישנן שם עשרה מישראל חייב למסור את נפשו אפילו על שאר מצוות, ואם אין שם עשרה יעבור ואל יהרג אם לא על שלש עבירות.

ואחד ממשתתפי השיעור זרק שאלה, באופן שיש שם עשרה מישראל, האם נכון לשלח אחד מהם כדי שיוכל לעבור ולא יהרג, בשמעו את השאלה התלהב ר' משה ואמר בריתחא: 'אני הייתי שואל להיפך! באופן שיש שם רק תשעה, אם יכול לקרוא לעשרי להשלים למנין כדי שיוכל למסור את נפשו על קדושת שמו יתברך'...

שבועיים לאחר מכן, ביום כ"ה חשוון תשע"ה, התפלל ר' משה תפילת שחרית בבית הכנסת שבשכונת הר נוף בירושלים, בעיצומו של תפילה פרצו פנימה רוצחים שפלים ורצחו באכזריות מרובה חמשה מתפללים וביניהם את ר' משה טווערסקי הנ"ל אשר עלה ונתעלה במעלות קדושים כרצון לבו וכשאפת נפשו הטהורה, השם ינקום דמו.

ויש לומר דלכן רגילים לקרוא לישראל 'א יוד', כיון שבמהותו הוא מוכן בכל עת למסור את נפשו על קדושת השם, ואף מסוגל לקרוא לעשרי קודש להשלים למנין כדי שיתחייב למסור את נפשו.

ויש לרמז זה בלשון הברייתא באבות (פ"א מ"ג): 'ישראל קנין אחד', פירוש, שהישראל הוא קנין לה' יתברך בזה שהוא מוכן לצרף אחד למנין כדי למסור את נפשו על קדושת שמו יתברך.

(גליון המאיר פר' במדבר פ"ד)

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

בס"ד, גיליון מ"ב

רפואה בשבת

[ולא דמי למה שאסר בש"ע שם סמ"ב, מהגרש"ז אויערבאך, בשש"כ פט"ז הע' צט, ובח"ג שם, וכן מורה הגר"מ סירוטה].

יז. הנחת תחבושת או נייר טישוי על פצע מדמם.

א. אסור להניח בגד על גבי מכה שמוציא דם, משום צובע, ובמקום הדחק הסכימו האחרונים דיש להקל, כיון שהוא דרך לכלוך. [מ"ב שם סקמ"א].

ב. וכתב האבני נזר [או"ח סימן קעה] בשם שו"ע הרב, דבגד שאינו עומד לצביעה כגון שמיועד לקנח בו, אין לאסור בו צביעה בדרך ליכלוך, ולכן מותר ליתן תחבושת או נייר טישוי על פצע מדמם, וכן לקנח בהם דם היוצא מהאף וכיוצא בזה. [שש"כ פל"ה סי"ט ובהע"ז].

יח. קטן שנעלה עליו הדלת.

אם אין אפשרות לפתוח הדלת בדרך היתר, מותר לפתוח הדלת בכל דרך שהוא גם אם כרוך באיסורי תורה, שחכמינו זכרונם לברכה דנו מצב כזה לפיקוח נפש. [מ"ב שם סקל"ח].

יט. כמה דרגות חולי ובאיזה אופן הותרה עשיית מלאכה בהם.

א. חולה שיש בו סכנה, מחללים עליו את השבת גם במלאכות האסורות מן התורה.

ב. סכנת אבר, לישראל, מלאכות האסורות מן התורה אסור, ומלאכות האסורות מדרבנן מותר, ועל ידי נכרי מותר הכל.

ג. חולה שאין בו סכנה, לישראל, מלאכות האסורות מן התורה אסור, ומלאכות האסורות מדרבנן מותר רק על ידי שינוי, ועל ידי נכרי, מותר הכל. [ואם אי אפשר על ידי שינוי, כתב הח"י אדם שמותר בלא שינוי, הו"ד במ"ב ס"ק קב].

ד. מקצת חולי, כגון חולה באבר אחד ואין בו סכנה, לישראל, אסור כל המלאכות, ועל ידי נכרי, מותר רק מלאכות האסורות מדרבנן. [שו"ע ומ"ב שם ס"א, סי"ז, סימן שז ס"ה].

נקיון הבית בשבת

מרובים גם בדרך לכלוך, אמרינן דשרייתן זהו כיבוסן, וגם יכול להיכשל באיסור סחיטה, על פי מה שכתב המשנה ברורה [בשער הציון שם סקע"ג] דגם במטלית המיוחדת לניגוב [במפה קטנה] חיישינן שמא יסחטנו כדי שיוכל לנגב בה עוד.

ג. נשפכו מים על הרצפה גם כשהם מרובים, יכול לגרפם בעזרת מגב [מקל גומי] למקום הניקוז, כי איסור ההדחה הוא רק בשופך מים לצורך הדחת הבית ולא כשגרפם באופן שנשפכו כבר.

ד. מותר לשפוך מים לכתחילה על מקום שהתלכלך ברצפה כיון שאינו מדיח את כל החדר אלא במקום שהתלכלך לבד, וזה אינו בכלל איסור הדחה. [שולחן שלמה שם ס"ג סק"ז].

ה. באופנים שהתירו לשפוך מים, אם היו שם מים מועטים, מותר לנגבם במטלית המיוחדת לכך, דאין לחשוש שיכבדו לסוחטה, ויזהר שלא לסחוט את המטלית. אמנם במים מרובים, לא הותר אלא גריפת המים במקל גומי לבד למקום הניקוז, או לתוך כף אשפה, וכשיתמעטו המים יוכל להשתמש כבר במטלית המיועדת לכך. והטוב ביותר אם אפשר לספוג את הנוזלים המועטים שנשארו, על ידי ממחטות נייר או מפיונים הנזרקים מיד לאחר השימוש בהם. [שש"כ פכ"ג ס"ז].

ו. על ידי נכרי מותר לשטוף רצפות לצורך שבת, אך יש לומר לו שלא ישתמש עם מטלית, ואם אינו שומע לו, כי יותר קל לו לנקות במטלית, אין צריך למחות בו, ודוקא אם עושה כן באקראי לא בקביעות. [פסקי תשובות שם].

ז. ניקוי והדחת השיש והכיור במטבח, והאסלה שבבית הכסא, אינו בכלל גזירת הדחת קרקע, ומותר לכתחילה, ובזהירות מאיסורי סחיטה וצחצוח [הברקה]. [פ"ת שם בשם שבת הלוי].

יא. עקירת שן.

אסור לעקור שן בשבת, דהוי בכלל חובל לרפואה האסור מן התורה, אמנם אם כואב לו השן ומצטער בכך ורפאותו לעקרה, יכול לעקרה בשבת על ידי רופא גוי. [רמ"א ומ"ב שם ס"ב, ובבה"ל ד"ה ומצטער, ובמ"ב למעשה ע' רסה, הביא מבעל השבט הלוי, דשן המדולדלת התלויה על חוט השערה, יש להתיר לתולשה בשבת במקום צער, כמו שהתירו תלשית ציפורן שפרשה רובה במקום צער].

יב. עציירת דם באבקה צהובה דרמאטול.

מותר לפזר אבקה צהובה דרמאטול על חתך מדמם וכיוצא בזה, כדי לעצור את הדימום, דאין באבקה זו משום רפואה אלא שפועלת לעצור את הדם. [שש"כ פל"ה סי"ג].

יג. הוצאת קוץ או רסיס.

מותר להוציא קוץ או רסיס שחדרו לגופו של אדם, בין בידו ובין במחט או מלקט, ויזהר ככל האפשר שלא להוציא דם. [מ"ב שם סקפ"ח ובבה"ל סימן שח ס"א ד"ה הקוץ].

יד. הוצאת מוגלה מפצע.

מותר לנקב פצע מוגלתי כדי שיצא המוגלה, גם אם על ידי זה יצא מעט דם, ויזהר שלא ללחוץ על הפצע, כדי שלא יצא דם חדש. [מ"ב שם סקפ"ט].

טו. חיכוך פצעים או חטטים.

אסור לחכך [לגרד] פצעים או חטטים, או כל מקום שיש לחשוש שיצא דם. [מ"ב שם סק"צ].

טז. תרגילי התעמלות. וטיפול פיוזותרפיה.

מותר לעשות תרגילי התעמלות בשבת כשנהנה מהם, וכן מותר לעשות תרגילי פיוזותרפיה שאם לא יעשה אותם בשבת ייפגע הטיפול, כיון שאין נוטלים לכך תרופות, וגם אין עושים כן כדי להזיע, שהוא בכלל רפואה.

א. כיבוד הבית במטאטא.

א. לדעת השו"ע [סימן שלז ס"ב] אסור לכבד בית שאינו מרוצף, שמא יבוא להשוות גומות ויש בו משום איסור בונה דהוי כמתקן הבנין, ומותר לכבד בית מרוצף דאין שם חשש משווה גומות. ולדעת הרמ"א [שם] אסור לכבד גם בית מרוצף, שלא יבוא לכבד בית שאינו מרוצף.

ב. אולם בבגד או מטלית או כנף אוזו הקלים, מותר לכבד אפילו בית שאינו מרוצף, דדברים אלו אינם משווים גומות. [רמ"א שם].

ג. בזמנינו שכל הבתים מרוצפים ואין לגזור מרוצפים אטו אינם מרוצפים, וגם מכבדים את הבית מערב שבת, מותר לכבד את הבית במטאטא העשוי משערות רכות. [מ"ב שם סק"ב בשם כלכלת שבת, ביה"ל ד"ה ויש, וד"ה הקלים].

ד. ויזהר שלא לכבד את הבית במטאטא העשוי משערות קש קשים, דיכולים הקנים להישבר והוי סותר כלי בשבת. [רמ"א שם ס"ב, מ"ב שם סק"ד].

ה. אין לאסור הכיבוד משום טלטול מוקצה, דהפסולת דינם כגרף של רעי שמותר לטלטלם ולהוציאם מביתו. [מ"ב שם סק"ב].

ב. הרחת הבית.

א. אין מדיחים את הבית בשבת אפילו בזמנינו שכל הבתים מרוצפים, דחכמינו זכרונם לברכה לא דחו גזירת משווה גומות אלא בדבר נחוץ שיש בו צורך גדול כגון כיבוד רגיל, אך לצורך הדחת הבית שאינו נחוץ כל כך, האיסור במקומו עומד. [שו"ע ומ"ב שם ס"ג].

ב. ודע עוד, דבהדחה יש לנו לחשוש גם כן לאיסור כיבוס וסחיטה, שהרי לצורך ההדחה צריך להשתמש במטלית, ויש בו משום איסור כיבוס, על פי מה שכתב המשנה ברורה [לעיל סימן שב סקל"ט] דהשורה בגד במים

מילין יקירין ויהודים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה ראשונה

חזקתא

חזקתא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

עובד ה' מעלה במעשיו גם הדברים הגשמיים

מהם הזמנים שבהם עסקו בגשמיות, כי גם אותם עשו לשם שמים ונחשבים לעבודת ה'. ויתכן לרמוז זאת בפסוק עצמו, שכאשר ימיהם 'ימי תמימים' נעשה המשך הכתוב 'ונחלתם לעולם תהיה', שנחלת הצדיקים ועבודת ה' שלהם הוא 'לעולם תהיה' ללא הפסקה. כי גם גשמיותם נעשית נחלת הצדיקים שמקדשים הכל והופכים הכל לעבודת ה'. ומטעם זה נאמר בשרה 'כולם שוים לטובה' הן ימי נערותה והן ימי זקנותה אף שבוודאי ישנם הבדלים בין ימי הזקנה לימי הנערות, אך כאשר מילאה שנותיה בעבודת ה' ובמעשים טובים, נעשו כל ימיה מקשה אחת של עבודת ה' ונשתוו כולם באותה בחינה לטובה.

תיקון הגוף - ע"י השמחה בתורה ומצוות

וכיצד יהפך הצדיק את עניני הגשמיות לרוחניות, כבר דרש **האהבת ישראל ז"ע** (חיי שרה אות קו) שתיקון הגוף שתיקנה בימי חייה נרמז בתיבות הפסוק 'מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים'. דכתיב 'ויהיו חיי שרה' שרה רומז לגוף ואברהם רומז אל הנשמה (זוהר מדרש הנעלם וירא קב.), ומרמז לנו הכתוב אשר האדם צריך לידע שתענוג גשמי והחומרי הוא הבל וריק כי כצל ימינו עלי ארץ, ועיקר החיות ותענוג אמיתי הוא לימוד התורה וקיום מצוותיה ברצון ובשמחה, ולהשתמש בדברים הכרחיים מעניני הגוף בתור אמצעי לתכלית האמת ואז מתהפך החומר לצורה שגם עניינים הגשמיים נעשים רוחניים.

ובזה יתבאר 'ויהיו חיי שרה', כלומר, אימתי הם חיי שרה הרומז לגוף, כשהם מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וכמו שכתב רש"י בת קו"ף כבת כ"ף, ש'קו"ף כ"ף ז"ן' עולים בגימטריא שמחה, שעל ידי השמחה בתורה ובמצוות יש חיות גם לגוף הנרמז ב'שרה'. וביאר עוד 'ויהיו חיי שרה' הרומז לעניני הגוף, הוא רק כאשר הוא 'מאה ועשרים ושבע' שבגימטריא 'מוח חכמה', דהיינו כאשר הגוף הוא הכנה לתורה הקדושה ללמדה בשמחה.

האכילה וכדומה, שגם הם נחשבים כעבודת ה' יתברך, כמו ששינונו בפרקי אבות (פ"ב מ"ב) 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים', וכפי שביאר זאת בשולחן ערוך (אורח סי' רלא) שכל מה שיהנה אדם בעולם הזה לא יכוין להנאתו אלא לעבודת ה' יתברך.

נמצא שכאשר ממלא שנותיו בתורה ומעשים טובים זוכה לקדש גם את עניני הגשמיות שיהיו גם הם לשם שמים, וממילא כל שנותיו שלמים, שכל ימיו ומעשיו אף הגשמיים נעשים מקשה אחת של עבודת ה'. וזה מה שנאמר באברהם ובדוד 'בא בימים' שבא עם כל ימיו ללא שיגרעו

איתא במדרש (ב"ר נח א) 'ידע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה' (תהלים לו יח) כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים. שלימות הימים פירושה ללא ספק כאשר האדם ממלא בקיום מצוות ומעשים טובים ובלמוד התורה, ואם כך צריך להבין מה שאומר המדרש שהקב"ה ממלא שנותיהם, הלא צדיק תמים אף הוא ממלא את יומו בתורה ומעשים טובים אם כן מלאים הם.

אך אדם שכל מעשיו לשם שמים זוכה שימי שנותיו המלאים כוללים גם את הזמנים בהם לא למד ולא עשה בהם מצוות, כמו זמן השינה,

מילתא דפליאה

"ועמד בכולם": כוחה של אמונה של אברהם אבינו בניסיונות החיים

התנא אומר באבות (פ"ה, מ"א): עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם. בדרך רמז אפשר לומר כי הביאור בתיבות אלו 'ועמד בכולם' הוא, שאחרי כל מה שעבר על אברהם אבינו ע"ה בכל הנסיונות לא נשבר ברוחו, אלא 'עמד בכולם' שהתרומם מהקושי והמשיך בעבודתו מתוך אמונה שלימה, שהקדוש ברוך הוא הוא טוב וכל שעובר עליו הוא רק טוב. כמו שדרש **הרה"ק רבי זאב וולף מסטריקוב ע"ה** בספרו **זר זהב** (פר' חיי שרה ד"ה ויקם), בפסוק בפרשתנו (בראשית כג ג) **'ויקם אברהם מעל פני מתו'**, שאחר הניסיון העצום של העקידה, ואחר ששמע מהמלאך 'כי ירא אלקים אתה' שעל ידי זה הרבה ארבה את זרעך ויתברך בכל הברכות, ושתי פעמים התגלה לו המלאך שנברא מהמצוה בשלימותה, והמלאכים הזדעזעו בשמים ממעשה העקידה, ונזקפה זכות עקידה זו לדורות עולם. ועם כל זאת תיכף בשבו לביתו קרהו פטירת שרה אשתו, והיה מקום ליצר לערוב דעתו חלילה. על כך בא הכתוב להעיד עליו ולומר 'ויקם אברהם מעל פני מתו', אברהם משל ברוחו ולא הירהר חלילה אחר מידותיו של הקדוש ברוך הוא, אלא 'ויקם' הרהיב בנפשו עוז, ותקומה הייתה לו, כי לא נתן אל לבו דבר ולא חש על כל אשר קרהו. ודברי פי חכם חן ושפתים ישק.

ומזה לימוד לנו שלא עלינו להתפעל חלילה כשקורה מקרה שלא כרצוננו, ואף אם האדם מרגיש שהנה מתאמץ הוא בעבודתו יתברך ועומד בניסיונות עצומים, ובכל זאת לא עולה בידו כרצונו, אל ישית לבו על כך ויחזיק איתן לעמוד בניסיון שכזה ויישאר דבוק באמונתו ובצדקותו כאברהם אבינו, ובעבור זה יזכה לדביקות עצומה ולהתעלות נפלאה בקרבת ה'.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

בא בימים - בזקנותו זכה לבהירות שכל שהיה בימי חייו היה לטובה

ועבדו מכתשין רברבין במצרים, רשימו למאן דאנא זמין למעבד לבתר דא, מה כתיב (בראשית יב ז) 'וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים' וגו'.

וראה מה שכתב מו"ר זקני בפתוחי חותם (פר' וארא): דהסימנים הללו עם שלשה כוללים והכולל גימטריא שרה, לרמז דמשעה שלקח פרעה לשרה נרשמו עשר מכות לבא על המצריים. כמו שכתוב 'וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים'. וזכות שרה גרמה למכות ולקרב הקץ כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (שמו"ר טו יב) גבי 'ומצות', בשביל שרה שעשתה עגות למלאכים].

ומעשה אבות סימן הוא לבנים וכמו שבזכות ניסיונותיו של אברהם זכו לשפע ברכה כך הם עצמם בכל הסבל שעבר עליהם בהיותם במצרים 'ועבדום ועינו אותם', אחר כך אמר הקדוש ברוך הוא 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'. וכן הוא בכל אדם כשעובר עליו דבר מה, סוף שתצמח ממנו הישועה ויצא ברכוש גדול.

לא יתגאה שזכה לעמוד בניסיון

כדי שישארו אצלו הטובה והרכוש גדול שבא בעקבות העמידה בניסיון, נלמד גם זאת מאבינו אברהם ע"ה. שהנה, כל ימי חיי האדם עליו לעבוד את ה' במצות ומעשים טובים, ואל לו לנוח אף לרגע אחד, כי עדיין לא השלים תיקונו בעולם הזה, וכמו שאמרו בגמרא (קידושין מ:) 'לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות' וכו', ואמרו 'לעולם' כי גם אחר שעשה את המצוה שוב צריך להרגיש שעדיין חציו חייב, ורק לאותו רגע הכריע עצמו לכף זכות, ואחר כך חזר לכמות שהיה, ועליו להמשיך ולהתגבר במעשים טובים.

וכן כתב הרב בעל ייטב לב ע"ה (פר' נח ד"ה א"י תמים) לבאר הנאמר באברהם אבינו 'עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה', ומהו 'עתה ידעתי' הרי כבר עמד בהרבה ניסיונות מתחילה, אלא רק ברגע זה שעמד בנסיון הרי הוא ירא אלקים, אבל לאחר מכן כבר אינו בחזקת זה, וכמו שכתוב (איוב טו טו) 'הן בקדושו לא יאמין'.

אברהם אבינו, שכל הניסיונות שעברו עליו בימי חייו שהיה נראה רע וקשה חלילה, אך בעצם היה טובה לדורות, שמזה זכו כלל ישראל לשפע טובה וברכה מכל ניסיון וניסיון, וכמו שראינו שנאמר בניסיון האחרון ניסיון העקידה שדרשו חז"ל (ב"ר נו ג) 'למה נקראת סכין מאכלת, כל אכילות שישראל אוכלים בעולם הזה אינם אוכלים אלא בזכות אותה המאכלת'. ועוד איתא שממעשיו עם המלאכים זכו בניו בהיותם במדבר, שאמרו בגמרא (ב"מ פו:) שכל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח. ואל הבקר רץ אברהם - ורוח נסע מאת ה'. ויקח חמאה וחלב - הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. והוא עמד עליהם תחת העץ - הנני עמד לפניך שם על הצור וגו'. ואברהם הלך עמם לשלחם - וה' הלך לפניו יומם. יקח נא מעט מים - והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם. ומכאן מדויק שלא רק מניסיון העקידה זכו לטובה ולברכה לדורות, רק מכל ניסיון ופעולה בפני עצמה זכו כנגדה לטובה וברכה. וכפי שראינו בירידת שרה למצרים שדרשו בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ו): אותו הלילה שנלקחה שרה אמנו לבית פרעה, ליל יום טוב הפסח היה, והביא הקדוש ברוך הוא על פרעה ועל ביתו נגעים גדולים להודיע שכן הוא עתיד להכות את עם ארצו.

[וכן אמרו בזוהר (פר' לך לך פב): תא חזי, אלמלא דאנסיבת שרי לגבי פרעה לא אלקי הוא, ואלקאותא דא גרים אלקאותא לבתר כן דילקון מצרים בנגעים גדולים. כתיב הכא 'נגעים גדולים' וכתיב התם (דברים י כב) 'ויתן ה' אותות ומופתים גדולים ורעים במצרים', מה להלן עשר מכות אף כאן עשר מכות, כמה דעביד קודשא בריך הוא נסין וגבורין ללילא, ואף הכא עבד לה קודשא בריך הוא לשרה נסין וגבורין ללילא. ועוד איתא בזוהר (שם פב): תא חזי, כל ההוא לילא דשרה הות לגביה דפרעה אתו מלאכי עלאי לזמרא ליה לקודשא בריך הוא בשירין ותושבחן, אמר להו קודשא בריך הוא, כולכו זילו

ואברהם זקן בא בימים וגו' (כד, א).

מבואר בנועם מגדים (פר' חיי שרה ד"ה א"י וה' ברכ') על הפסוק 'ואברהם זקן בא בימים', שאפילו שאברהם אבינו ע"ה נתנסה בעשרה ניסיונות והיו לו זמנים ומצבים קשים, ובכולם התפלל לה' יתברך שיזכה לעמוד בכולם, וכפי שהעידו עליו במשנה 'עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם'. אך כשהגיע לימי הזקנה שדעתו נתייבשה עליו נאמר בו 'בא בימים' שיום הוא מלשון בהירות כדכתיב (בראשית כה לא) 'מכרה כיום', ופירש רש"י 'כיום שהוא ברור', שהבין בבירור שכל מה שעבר עליו היה 'וה' ברכך את אברהם בכל', שהיה לטובה ולברכה, וגם הדברים הקשים שעבר היו טובים ועוד נוסף עליהם שהיו הכנה לטוב לו ולזרעו לכל הדורות.

הטוב הוא אחד כפי נתינת הבורא, אך הרעות לשון רבים כי מתחלק כפי המקבלים

ובאמת 'מפי' עליון לא תצא הרעות והטוב' (איכה ג לח) וידוע פירוש המהרש"א (ח"א פסחים נ. ד"ה לעוה"ב) שהקשה מדוע פתח בלשון רבים 'הרעות' וסיים בלשון יחיד 'והטוב'. רק שלפי שהרעות יש בהם שינויים רבים לפי המקבלים, אך הטוב לא כן הוא, כי הטוב הבא ממנו יתברך הוא טוב אמיתי בלי שינוי, ולכן 'מפי' עליון לא תצא הרעות' הם שבאים בשינוי נגד הטוב האמיתי ולא נשארים כפי שהם באמת, רק שבעולם הזה באים הם לפי המקבל, ואז אין אחדותו יתברך ניכרת שנראה חלילה כרע. אבל הטוב הוא אחד בכל המצבים, שהוא אחד כפי אשר נותנו ה' ברחמיו שהוא הטוב והמטיב. וזה שכתוב 'מפי' עליון לא תצא הרעות' הבאים בשינוי נגד הטוב האמיתי, אבל הם באים בעולם הזה לפי המקבל ואין אחדותו ניכר לפי שינוי המקבלים, דעל בשורות טובות אמר 'הטוב', שהוא הטוב אמיתי שהוא הקדוש ברוך הוא הוא המטיב לכל.

כל ניסיונותיו וקשייו של אברהם היו טובה לו ולזרעו לדורות עולם

וכך רואים אנו בבירור שהיה אצל

מילין וקידין

פרקי הדרכה ועבודה ה'

דאגת רדיפת הממון

אלה) ונביאו בלשון חכמים חוצב להבות אש: כי בעוונותינו הרבים הדבר הרע הזה הוא שמסמא עיני בני אדם ומטמטם בליבם ודוחה אותם מעבודת השם, ובדבר זה מצא יצר הרע טענה אלימתא לכל באי עולם ושלט עליהם ונתנם תחת ממשלתו בדבר זה כקטן כגדול, ואין לך דור שאין רעתו מרובה מחברו בדבר זה העשיר לו ירבה ועינו לא תשבע עושר, והדל לא ימעיט כי אומר לא יספיקו לו ימים ולילות לפרנסת אנשי ביתו, ואין השקט ואין מנוחה לשום אדם במחשבה ובמעשה, כמעט זו היא עבודה זרה שבזמננו חס ושלו, ועל ענין זה נתבטלה תורה הקדושה. וגם התפילות מתבטלים בשביל שמרבים בני אדם בהליכת אורחות עקלקלות זה פרש לים וזה ליבשה וכיוצא. וראה עוד שם שמאריך בכאב נורא על הדבר הזה.

והאנשים הלהוטים אחר רדיפת הממון ומבטלים תורה ותפילה בגללו, נקראים בפשיטות כופרים בהשגחתו יתברך, שהוא הזן ומפרנס הכל, והכל תלוי ברצונו להרבות ולהמעיט כל אשר יחפץ יעשה, דאם איתא שהם מאמינים בהשגחתו שהכל תלוי בידו למה מבטלים תפילות, אלא ודאי כופרים ואינם מאמינים למקרא קרא בחיל (דברים ח יח) 'וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'. והבוטחים בה' ניכרים במעשיהם הטובים אינם מבטלים שום תפילה ואם יש להם קביעות לתורה אינם מבטלים אותה ואין להם להיטה כשאר בני אדם רק משימים בטחונם בה'. והנה האנשים הלהוטים מסוה העורון על פניהם כי המה ראו ולא תמהו כל הלהוט סוף הממון לא ישאר בידו ולריק יגע, ע"כ לשון קדשו.

ובזה פירשו צדיקים ע"ה, ומובא באזור אליהו (למהר"א מויסקיט, עמ' רז), את בקשתו של דוד המלך (תהלים כג ו) 'אך טוב וחסד ירדפוני', ולכאורה קשה שהרי כל 'אך' הוא לשון מיעוט (ירושלמי ברכות פ"ט פ"ה), ומדוע נזכר לשון מיעוט אצל הטוב והחסד, אלא הכוונה היא שגם הטוב הגשמי לא טוב שיבוא לאדם בריבוי מופלג, כי על ידי רוב טובה יכול לבוא לפריקת עול חס ושלו, לכן הטובה שבאה מהקדוש ברוך הוא תהיה במידה מחוקה ולא גדושה מכפי שיכול לקבל, כדי שלא יתנשא לבו, ועל כך ביקש דוד המלך ע"ה 'אך טוב וחסד' לשון מיעוט שלא יהיה יותר מכפי יכולתו, ואף ברבות הטובה יהיה תחת עול מלכותו יתברך.

עסקיו ושוקע בהם, אמר 'וראיתם את הארץ מה היא', הארץ והקרקעות מה הם ולמאומה יחשבו. והנה לאחר השגתו הממון והקרקעות מבקש הוא להנות מכספו ונכסיו, וההנאות הללו מעבירים אותו על דעת קונו ומסיחים מחשבתו מהדברים החשובים שהם התורה והמצוות, ועל כך באו דברי דוד המלך ע"ה 'הודיעני ה' קיצי ומידת ימי מה הוא' לומר לו לאדם שימי חייו קצובים ומדודים הם, וימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה' (תהלים צ י), וכשיבין כל זה ימלאו מחשבותיו במחשבת התורה ועבודת ה', ואף אם עד עתה לא נהג בימי חייו כראוי, בכל אופן אם הוא מתבונן ומעמיק בעמקי נפשו את הידיעה מה הם חייו ומהי תכליתו, שום דבר כבר לא יעכבו מלשוב בתשובה שלימה [ראה בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ב כא): ומי שחננו השם יתברך דעה ישיב אל לבו, כי השם יתברך שלחו בעולם הזה לשמור משמרתו ותורתו וחוקותיו ומצותיו, ולא יפקח עיניו זולתי לעשות שליחותו, ולקץ הימים אם עשה שליחותו באמונה, ישוב ובא ברנה, ושמחת עולם על ראשו, כעבד אשר שלחו המלך לעבר הים, שאין עינו ולבו זולתי על דבר שליחותו עד שובו אל אדוניו. וכן אמר שלמה עליו השלום (משלי כב יט-כא) 'להיות בה' מבטחך וגו' להודיעך קושט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך'].

ריבוי הממון תופס את המוח והלב והטוב הוא הממוצע

בדרך רמז יש להמליץ זאת בדברי הגמרא (ב"ק כז:) 'אין הולכין בממון אחר הרוב', שבענייני ממון אין להניח ראשו ורובו בהם, שכן אם יניח בהם ראשו, ירבו בקרבו דאגה ויפריעוהו בעבודת ה'. וכך אמר שלמה המלך ע"ה בחכמתו (משלי ח ח) 'ראש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חוקי', שאין טוב לאדם לא העניות ולא העשירות אלא שיהיה לו די צרכו, כי העשירות גורמת לאדם לכפור בה' כמו שאמר עוד (שם פסוק ט) 'פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה''.
מרעידים כל לב הם דברי קדשו של מו"ר זקנינו אביר יעקב ע"ה (פתוחי חותם שמיני ד"ה ואת

אדני שמעני ארץ ארבע מאת שקל כסף ביני ובינך מה הוא ואת מתך קבר יח, יט).

במסורה מצינו שלשה מקומות שנאמר בהם 'מה היא', האחד, כאן שאמר עפרון לאברהם אבינו ע"ה 'ארבע מאות שקל ביני ובינך מה היא' (בראשית כג טו), המקום השני הוא הנאמר במרגלים 'וראיתם את הארץ מה היא' (במדבר יג יח), והשלישי הוא מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים לט ה) 'הודיעני ה' קיצי ומידת ימי מה היא'.

ומבואר כי שלשה אלו הם כנגד הטרדות שיש בעולמו של כל אדם, המונעות אותו מלחשוב על עתידו הנצחי, ובעקבות כך מעכבות ממנו את ההתעוררות הרצויה, שהיא פועל יוצא מהתבוננות במהות חייו ותכליתם. הדבר הראשון הטורד את האדם הוא רדיפה יום וליל אחר השגת ממון ונכסים, וזה הדבר שטורד את האדם מכל כמו שאמרה משנתנו 'מרבה נכסים מרבה דאגה', כי גם אחר שהשיג ממון ונכסים אינו פוסק מרדיפתו התמידית כמו שהגדיר זאת שלמה המלך ע"ה (קהלת ה ט) 'אוהב כסף לא ישבע כסף', ואמרו (קה"א לב) 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, יש לו מנה רוצה מאתיים, ומשכך אין לו פנאי לחשוב ולהתבונן במצבו בעבודת ה' ומהי חובתו שלשמה בא לעולם [ראה במסילת ישרים (פ"א): הנה חמדת הממון היא האוסרת אותו במאסר העולם ונותנת עבותות העמל והעסק על זרועותיו, כענין הכתוב 'אוהב כסף לא ישבע כסף', היא המסירה אותו מן העבודה, כי הנה כמה תפילות נאבדות וכמה מצוות נשכחות מפני רוב העסק ויגיעת המון הסחורה, כל שכן תלמוד תורה. וכבר אמרו ז"ל (עירובין נה.) לא מעבר לים היא, באותם שהולכים מעבר לים בסחורה. וכן שנינו (לעיל פ"ב מ"ה) 'לא כל המרבה בסחורה מחכים', היא המוסרת אותו לסכנות רבות ומתשת את כוחו ברוב הדאגה אפילו אחרי השיגו הרבה. וכן שנינו 'מרבה נכסים מרבה דאגה', היא המעברת פעמים רבות על מצוות התורה ואפילו על חוקות השכל הטבעיים].

כמענה לטרדות אלו דיברו הכתובים, למול טרדת רדיפת הממון נאמר 'ארבע מאות שקל כסף וגו' מה היא', שהכסף לא נחשב למאומה ואין לו חשיבות - 'מה היא' כי אין לו קיום במציאות מלבד הברכה שיניח בו ה' יתברך. ולמול הטרדה הבאה שאחר שצבר ממון רוכש קרקע ומתרחבים

יצא לאור ע"י מכון אור לישרים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישרים

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים

תולדות רבנו הק'

פניני אור החיים

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו

ושבו שקיעה...

אלא שעל אף כל זאת, מסתבר כי בשנים הבאות, לקראת שנת קנ"א היא שנת הגירוש הראשון מספרד, היה מצבם של יהודי מרוקו שוב בשפל המדרגה. מה שיכול להסביר את העובדה כי בעוד רבים מהגולים הגיעו לארצות צפון אפריקה כאלג'יר, תוניס ועוד, הרי שלמרוקו כמעט ולא הגיעו גולים.

עדות למצבם העלוב של היהודים במרוקו מוצאים אנו, בתיאורו של הגאון רבי אפרים אלנקאוה זצ"ל, בנו של הקדוש רבי ישראל הי"ד שנהרג בטולידו. רבי אפרים שהגיע למרוקו בהמלטו מספרד, עקר ממנה אחר כך לאלג'יריה בה התגורר בתלמסאן ועל שמה נודע לדורות.

"...וכבר קרה לי אני בעצמי כדמות זה הענין בהיות בעיר מראכוש ש[נת] רועה אב"ן ישראל בקשו ממני הקהל לדרוש להם ביום השבת אחר סעודת הבוקר בביהכ"ס, וילכו הקהל עמי ועברנו על שער המושל השר בעיר. והיה שם שוער אחד כושי ונתקנא מכבוד הקהל אלי, ויצא לקראתי בחימה גדולה ושבת אחד גדול בידו להכות אותי. וכראות הזקנים שעמי שהיה יוצא לקראתי, נשתטחו לפניו ופייסוהו ולא הכה אותי והלכתי לביהכ"ס ודרשתי להם בעניני הפרשה ומשכתי את לבם כמים ודברתי על לבם דברי נחומים והתפללנו תפילת מנחה ויצאנו מבית הכנסת ויבואו כל הקהל עמי עד ביתי והמה משבחים ומפארים ומתפארים בדברי הדרש הרבה מאד. וכאשר נפטרו רוב הקהל אל בתיהם נשארו עמי הזקנים העשירים ואמרו שיסעודו עמי סעודה שלישית, ואומר להם שאם יאכלו ואם ישתו הם הם האוכלים ושותים. כי אני הייתי מתאבל על הגזירה הגדולה שנעשתה בספרד ש[נת] עד מתי יחרף צר ינא"ץ אויב שמך לנצח, אשר כמוה לא נהייתה מאז גלו שם... ואפ"ה סעודו הם עד לערב ואמרו לעשות הלילה הוא משתה ושמחה לכבודי וכן עשו. ואני נכנסתי לחדר מטתי וישנתי וארא בחלומי העבד הכושי מכני וישבור זרועי ואצעק..."

אפס, למרות הכל התקיימו קהילות מפוארות במרוקו ובעיקר בעיר הגדולה, פאס. הרשב"ץ, רבי שמעון בן צמח דוראן זצ"ל שהתגורר באלג'יריה, כותב לחכמי פאס:

"האיננים מוסדי ארץ, העומדים על אדון כל הארץ, להם הגלגל קורא להם גודרי פרץ, יגדיל ה' תורתם ויאדיר..."

אבל למרות הכל, עדיין לא התאוששה יהדות מרוקו לחלוטין מהחורבן אותו המית עליהם שלטון האלמוואחידון לפני מאתיים וחמשים שנה ומעלה. מצבה הנוכחי, בו עדיין ניתנו עליה גזרות מפה ומשם, לא היה בו די בכדי ליצור קהילה פורחת ומשגשגת כדבעי. עתידה היה לזוט בערפל.

בריוק אז, בשלהי שנת רנ"ב, בעמדה במצבה הזו, בין ייאוש לתקווה. עטופה בדמדומי דעיכה, היתה פתאום מרוקו ליעדם המועדף של רבים מגולי ספרד.

אליעזר, העבד הנאמן, מבקש כאן עבור עצמו 'הקרה נא לפני היום', והוא גם מבקש עבור אברהם

'ועשה חסד עם אדוני אברהם'.

מול זכותו הגדולה של אברהם, איזה ערך יש לאליעזר? האם לא די בבקשה שמבקש עבור אברהם?

מבאר האור החיים הקדוש: אליעזר היה בטוח שתפילתו של אברהם תתקבל, וכפי שאברהם אבינו התפלל טרם צאתו 'הוא ישלח מלאכו' וגו'.

חששו של אליעזר הייתה שהוא, אליעזר, לא יפריע. שאכן תהא השליחות ראויה לעשות על ידו.

לפעמים ראוי דבר מסוים להיות נעשה, אך המניעה היא מצד השליח. לא כל אחד ראוי להיות שליח, ובוודאי עבור דבר גדול כזה.

זו הייתה תפילתו של אליעזר: 'הקרה נא לפני היום', שאזכה שהשליחות תהא על ידי. לגבי עצם השליחות, בטוח היה שיעשה הדבר, וכהמשך דבריו 'ועשה חסד עם אדוני אברהם'.

החסד כסימן מובהק

'והיה הנערה אשר אומר אליה'.

אליעזר הולך לדרכו, נחוש להביא אשה רק ממשפחתו של אברהם אבינו.

אפילו אם ימצא מישהי שיאמרו עליה שהיא כלילת מעלות, אם היא לא ממשפחתו של אברהם אבינו, היא אינה ראויה ליצחק. הרי כך ציווה אותו אברהם אבינו, שיביא ממשפחתו.

אם כן, מדוע היה צריך לעשות סימן שהנערה שתתן לו לשתות בטוב לב, לו ולגמלים שלו, היא הראויה. הרי המדד הוא המוצא המשפחתי.

מבאר האור החיים הקדוש: אליעזר חשש שכאשר ישמעו את שליחותו, ישלחו אותו שפחה המשרתת בביתם, ויאמרו לו שהיא ממשפחתם. איך יוכל לדעת אם לא מערימים עליו?

כדי להפיג חשש זה, עשה אליעזר לעצמו סימן מובהק. ומהו הסימן המובהק:

ותרנות מופלאה!!

הנותנת יותר ממה שהתבקשה, זה הסימן כי היא ממשפחת אברהם, והיא הראויה לבנו יצחק.

ותרנות - היא סימן ההיכר של אמותינו הקדושות. בדרכן נדבק!

דרגות עצומות בגמילות החסדים

אליעזר עשה לעצמו סימן, שהנערה שיבקש ממנה לשתות, והיא תוסיף מעצמה ותתן לא

עשה מה שביכולתך

כשאנו שומעים על אדם צדיק וישר שנפטר בקיצור ימים רח"ל, אנו מבכים אותו, אם כה הרבה הספיק בימי חייו הקצרים, מי יודע לאן יכל להעפיל לו היה מאריך ימים.

ומה עם השכר שיכול היה להרוויח אם היה חי את כל שנותיו?

הפסוק בתחילת הפרשה, מספר כמה שנים חיה שרה אמנו:

'ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, שני חיי שרה'.

הפסוק מתחיל ומסיים כמעט באותם מילים, ומה תוספת יש במילים המסכמות 'שני חיי שרה'?

אומר האור החיים הקדוש: במילים אלו מודיע לנו הקדוש ברוך את מידת חסדו וטובו לצדיקים, שכל צדיק שלא השלים ימיו, מאיזושהי סיבה, לא יגרע הקב"ה משכרו מה שהיה מצליח להוסיף תורה ומצוות בימי חייו. הצדיק כאילו אומר לקב"ה, אם הייתי חי שנים נוספות, הרי כל רצוני היה רק להוסיף מעשים טובים.

זו הכוונה בתוספת המילים 'שני חיי שרה'. כל שנותיה של שרה אמנו האירו מכבודה וממעשיה הטובים, הן השנים שחיה בהם, וגם השנים שלא הגיעה אליהם, מה שנפטרה בפתע פתאום כפי שאמרו חז"ל במדרש.

על האדם לעשות ככל יכולתו בימי חייו. אם הוא עושה מה שהוא יכול, את השאר כבר משלים לו הקב"ה.

לק-ל גומר עלי.

צדיקים במיתתן קרויים חיים

האדם מורכב, כידוע, מארבעה יסודות המרכיבים את הבריאה: יסוד האש, יסוד המים, יסוד הרוח ויסוד העפר.

על צדיקים - אומרים חז"ל - צדיקים במיתתם קרויים חיים. אפילו אחרי פטירתם הם ממשיכים לחיות, אם כי לא באותה צורה של נשמה בתוך גוף.

אומר האור החיים הקדוש בפרשתנו: 'ותמת שרה', שרה הצדקה, כל מיתתה הייתה רק בבחינת 'בקריית ארבע', בתוך גוף האדם המורכב מארבעת היסודות, מאותה קריית-ארבע היא נפרדה ונסעה.

אולם היא עצמה - צדיקים במיתתם קרויים חיים.

חלקו של השליח

'ויאמר, ה' אלוקי אברהם, הקרה נא לפני היום, ועשה חסד עם אדוני אברהם'.

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

מחיים את הימים

ימיו הספורים של הזקן שכן קיים בהם תורה ומעשים טובים.

להיות ריאלי

וַיֵּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגָּמְיָאֲנִי נָא מַעַט מִיָּמִים מִכַּדָּךְ (בראשית כד יז).

בתפילתו הציב אליעזר תנאים לבחון מי הנערה הראויה לשידוך, הוא אמר 'וְהָיָה הַנְּעָרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיָה הִסִּי נָא כֶּדֶךָ וְאֶשְׁתָּהּ' (לעיל פסוק יד). 'ואשתה' משמע שהיא תציע לו שתייה מרובה, וגם אמר שהיא תטה את כדה להשקותו. אך בפועל כאשר באה רבקה, אמר לה רק 'הגמיאני', לשון גמיאה היינו שתייה מועטת, וכפי שמדגיש בדבריו 'מעט מים'. הוא גם לא אמר לה שתטה את כדה להשקותו כפי התנאי שהציב בתחילה.

הרי שבתחילה הוא סבר לבקש יותר, אך בסופו של דבר הוא הוריד את גובה התנאים. רבינו **האור החיים הקדוש** זיע"א לומד מכך מוסר השכל, שכאשר אדם רוצה להשיג דבר מה, עליו להיות ריאלי ולא להציב תנאים מרובים מדי, שמא הוא יפסיד בכך את הכל.

◆◆◆

ניגש בחור אל הגאון הגאון **רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל**, **הסטייפלר**, ובפיו שאלה חשובה: הוא נמצא עתה בתקופת השידוכים, וכרגע מציעים לו שני שידוכים, אלא שבכל אחד מהם יש חסרון, באחד חסרון כזה ובשני חסרון אחר. מכל הבחירות האחרות הם בסדר גמור, אבל בסופו של דבר יש בכל אחד איזה חסרון, והשאלה שלו היא באיזה שידוך לבחור, את איזה מהם להעדיף.

הסתכל עליו הסטייפלר ואמר לו: שמע טוב, בחור יקר. אין אדם מושלם. אין אדם שאין בו חסרון. אי אפשר למצוא שידוך שיש בו רק מעלות, כי תמיד יש איזה חסרון. עכשיו השאלה היא האם חסרון כזה או חסרון כזה, זה כבר באמת לא משנה, אם בכל מקרה יהיה עליך להתמודד עם חסרון.

מרבית ה"תקועים" בשידוכים זה בגלל שיש להם רשימה שלמה של תנאים שכן הזוג המצופה צריך להיות מחונן בהם: תורה ומעשים טובים, שנון ופיקח, חריף ובקי, נדוניה מושלמת שכוללת דירה באזור טוב, ייחוס עשיר ומשפחה מכובדת, מראה חיצוני כראוי וכיאות, ועוד כהנה וכהנה. "כליל המעלות". הבעיה היא שאין כמעט להשיג דבר כזה. וגם אם נראה למישהו שיש דבר כזה, הרי שבהכרות מעמיקה יותר מתברר שזה לא כך.

מלמד אותנו רבינו **האור החיים הקדוש** זיע"א, אליעזר ידע להיות ריאלי, גם כשהוא בודק את רבקה האם היא מתאימה להיות כלה לרבקה, הוא עדיין שומר על איוון, הוא נותן אפשרות, קלה לקיים את התנאים. אחרת, ידע אליעזר, הוא מפסיד לעצמו.

גמילות חסדים עד היכן

וַתֹּאמֶר שְׁתֵּה אֲדֹנָי וְתִמְהַר וְתִדְרֵךְ כְּדָה עַל יָדָה וְתִשְׁקָהוּ (בראשית כד יח).

צאו וראו עד היכן הגיעה 'גאונותה' של רבקה אמנו במעשי גמילות חסדים.

היא לא הסתפקה בכך שמילאה עבור העבד את כדו, ואף רצה שוב ושוב לבאר בכדי למלא את השוקת עבור גמליו, עוד דאגה שהוא אף לא

על שלחנה ורמת היחס והתהילה, ואילו את המכשול העיקרי עקף בדרך מתוחכמת למדי.

'האבא נפטר זה מכבר' שיתף השדכן בפנים קודרות, 'ודווקא מתוך היתמות הנוראה צמח החתן והפך לכלי מפואר זה'.

התקדם השידוך בקצב משיבי רצון, ועד מהרה נקבע מועד לסעודת האירוסין. הופיע ובא המחונן עם פמלייתו, פסע אל תוך האולם וניגש לשלחן הכבוד, כשהוא נוכח לראות דמות עטוית סחבות ובעל מבט מפולפל שרועה על יד חתנו המיועד.

'מי הוא זה ואיזה הוא?' תהה באוזני חתנו לעתיד. 'אה, זה אבא' השיב החתן מבלי משים.

המחונן בקושי עצר את עצמו מלהשביח את השמחה, ואף רץ בחמת זעם אל השדכן - אשר לפי מראה פני המחונן כבר הבין במה דברים אמורים.

'אמור נא' פנה מיוזמתו אל המחונן והחווה באצבעו על האב, **'האם הוא חי? האם אלה חיים?'**

חיים שכאלה, מבין כל בר דעת, אינן חיים.

חיים - משמעותם 'חי חי יודוך וישבחוך', חיים בצל השכינה ולאור התורה והמצוות.

כך כאמור מבטא זאת האור החיים בפרשתנו: **"כִּי הַצְדִּיקִים מַחְיִים מֵיָמֵהֶם, וְהָרָשָׁעִים מֵיָמֵהֶם מַחְיִים אוֹתָם"**.

◆◆◆

בהיסטוריה היהודית מצאנו עשרות מגדולי הדורות, מאורי האומה, שחיו שנים מעטות בלבד, אך הספיקו לנצלם ולמלאותם מזון אל זון, ושמן הטוב הולך לפניהם ונוכר ברתת וביראת הכבוד עד היום הזה. דוגמא לכך הוא **האר"י הקדוש** זיע"א, אבי הקבלה, שגילה את מצפוני הזוהר הקדוש, והטביע את חותמו לכל הדורות במסירת תורת הנסתר. כל זאת בימי חייו הקצרים, ל"ח שנים בלבד.

כך עוד רבים וגדולים לפניו ולאחריו, שלא זכו לאריכות ימים כפשוטם, אלא כמשמעם, והצליחו להספיק בחייהם הקצרים על אדמות, מה שלא זכו אנשים שהלכו לעולמם בשיבה טובה.

הרב הקדוש **רבי מאיר מפרעמישלאן** זיע"א נתן לכך תיאור מהנעשה בבית דין של מעלה, שם נשפטים הנשמות לאחר הסתלקותם מן העולם. הוא סיפר שראה כיצד הגיעו שתי נשמות בפני בית הדין, אחת של אדם צעיר בשנים, והשניה של אדם זקן מופלג. והנה בעוד שאת נשמת הצעיר כיבדו מאוד, ופסקו לו מיד מנה הגונה של 'גן עדן', הרי שאת נשמת הזקן לא כיבדו כלל, ובקושי העניקו לו חתיכה זעומה של 'גן עדן' לאחר שיעבור בכור היתדות של הגיהנום.

רבי מאיר שכח את הזקן בחייו, התפלא עד מאוד, ושאל בתמיהה: וכי כאן הוא עולם האמת? הלא זה הזקן האריך ימים, והספיק בחייו לקיים לא מעט תורה ומצוות, ואילו הצעיר בקושי הספיק משהו. השיבו לו בית הדין: אכן כאן הוא עולם האמת, שבו אין משוא פנים ולא כבוד מדומה. לכן זה הצעיר שמילא ימיו ושנותיו בתורה ומעשים טובים, על אף שלא הספיק הרבה, עשה את המקסימום שיכל, ואילו הזקן שהעביר ימיו בחוסר מעש, על אף שקיים פה ושם תורה ומצוות, בכל זאת ימיו של הצעיר שמולאו כראוי עוברים בחשבון את

וַיְהִי חַיִּי שָׁרָה (בראשית כג א).

רבינו **האור החיים הקדוש** זיע"א מגדיר במילים ספורות את שם הפרשה: **"חיי שרה"** - **"הצדיקים מחיים ימיהם, והרשעים ימיהם מחיים אותם"**. אצל ההמונים העם מחפשים "להרוג את הזמן", איך להעביר אותו. אבל הצדיקים הם אלו שמכניסים חיים אל הימים שלהם, הם אלו שבאמת חיים.

יסוד הדברים מתבאר בהרחבה בדברי הרב הקדוש **רבי מנחם מנדל מקאסוב** זיע"א בספרו 'אהבת שלום', על הנאמר להלן (כז א) 'ואברהם זקן בא בימים', הוא מבאר על פי הזוהר הקדוש שה'ימים' הם בחינת מלבושים לאדם, דהיינו ש'ימים' שאדם מתנהג בו כראוי בתורה בתפילה ובמעשים טובים, ואינו מבלה אפילו רגע אחד בדברים בטלים ובהבלי עולם, אזי הוא כאילו מתלבש ומתעטף באותו יום. אולם מה מאוד גדולה הבושה אם חס ושלום הוא מבלה יום אחד בהבלי עולם, וכל שכן אם הוא עושה חס ושלום עבירה באותו יום, שאז האדם מתלבש במלבושים צואים ומלוכלכים. בזה הוא מבאר את הפסוק 'ואברהם זקן בא בימים', שאברהם אבינו התלבש בימים, ומילא אותם בתורה ומצוות ומעשים טובים.

◆◆◆

'בטלן', 'ליצן', 'קל דעת'. כל ההגדרות ועוד אי אלו כתרים בלתי-מחמיאים בעליל, נקשרו לראשו של יעקב, או יוֹקֵל - כפי שאהב לכנות את עצמו בחיך עקום.

את ימיו כילה יוקל בבטלה אחת ארוכה ומתמשכת, השעמום נגס בו בכל פה ולמעשה ניתן לומר שהוא שדרג את המושג 'חוסר מעש' והפך אותו לאומנות של ממש. הפעולה המקסימלית בה נקט בחייו העלובים אשר תרמה באופן מסוים לעולם היתה כשנתן לעפעפיו תנומה, אלא אם כן ניקח בחשבון את עצם היותו ספר מוסר חי ודוגמה לכל התכונות המגוננות והמידות הרעות.

מחקיקו נשרו תדיר קלפי-משחק, צחנה נוראה של אלכוהול ליוותה אותו להיכן שרק הלך, ומבטים מלאי ספק-רחמנות ספק-בוז נשלחו אליו כל אימת שחלף ברחובה של עיר, מתנווד וכושל.

אם היה מדובר רק בו, ניחא.

אולם כשהגיע בנו יקירו שלמה-זלמן לעול תורה ומצוות, הוכיח כי הוא מייצג את ההיפך הגמור מאביו. הוא ניצב בשלחן הכבוד ופלפל במשך שעה ארוכה בדרשה שכולה חידודים עמוקים, וזו היתה רק ההתחלה. עם הזמן התברר, כי ככל שחולפים הימים צומח כאן תלמיד חכם בקנה מידה חריג, ירא שמים מרבים ובעל ארשת חן הנסוכה על פניו תדיר.

ניתן היה להצביע עליו בחביבה ולהתגאות בעילוי שמצאנו בעיירה זעירה זו, אולם היו אלה דווקא השדכנים שהבינו שיש כאן בעיה, ולא כזו שאפשר להקל בה ראש.

הם ידעו היטב כי בכל הצעת שידוך שרק העלה על הפרק, יהיה השידוך אשר יהיה, יעלו הבירורים בחכתם את המידע המפורט אודות האב, ובדרך הטבע קשה יהיה עד מאד להביא את הנער המחונן לאותו טקס המכונה 'אירוסין', כל שכן נישואין.

או אז קם שדכן יצירתי אחד, טווה הצעת שידוך מכובדת משכמה ומעלה עם נערה צדקנית וחסודה, בת למשפחה שתורה וגדולה התאחדו

פניני אור החיים

המשך מעמוד א'

רק עבורו אלא גם לגמלים שלו, היא הראויה ליצחק אבינו.

הבה נתבונן בפסוקים מה אכן אירע.

בתחילה **וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלאי נא מעט מים מכדך**.

רבקה נענית בשמחה לאתגר: **ותאמר שתה אדוני, ותמהר ותורד כדה על ידה ותשקהו**.

בשלב זה היא לא מציע לו עבור הגמלים. רק אחרי שסיים לשתות **ותכל להשקותו**, רק אז **ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כילו לשתות**.

האם בכוונה המתינה עם הודעתה **גם לגמליך אשאב** עד שסיים לשתות?

מבאר לנו האור החיים הקדוש דרגות מופלאות במידת החסד של רבקה.

אליעזר מגיע מהדרך, ומבקש מרבקה שתתן לו לשתות. אם הייתה רבקה אומרת לו בתחילה שהיא עומדת לתת גם לו, וגם לגמליו, לשתות, מטבע הדברים אדם עשוי למהר את שתייתו בחופזה, כדי להקל על טרחתה - - -

אך רבקה הצדקת רוצה לגמול חסדים בשלמות. לכן היא אומרת לו תחילה רק על עצמו **שתה**, כך שישתה במתינות וברוגע כחפצו.

רק לאחר שסיים לשתות אמרה לו, כעת אתן גם לגמליך כדי צורכם, עד אם כילו לשתות.

גמילות חסדים במיטבה, לפרטי פרטים.

לא המדרש עיקר אלא המעשה

אליעזר עבד אברהם מצביע לעצמו תנאי, והתנאי מתקיים לפרטי פרטים.

רבקה שואבת עבורו, ולאחר שכלה לשתות היא אומרת לו **גם לגמליך אשאב**, אתן מים לגמלים **עד אם כילו לשתות**.

אליעזר צריך לרקוד משמחה, הוא רואה את השליחות מתמלאת בצורה הכי מיוחדת ששייך. אך עדיין לא.

והאיש משתאה לה, מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא.

רק אחרי שכלו הגמלים לשתות, הוא לוקח את התכשירים ומעניק לה, והוא רואה את השליחות מתמלאת לטובה. מדוע היה לו צורך לחכות עד שסיימו הגמלים לשתות. לא די במה שאמרה לו **גם לגמליך אשאב**!?

אומר האור החיים הקדוש: לשמוע דיבורים של חסד, אעשה כך ואעשה כך, זה באמת נרצן את הלב, אבל זה לא העיקר. יש כאלו האומרים הרבה, מבטיחים הבטחות רבות, אך בפועל עושים מעט.

אליעזר משתאה עדיין, ממתין לראות אם הדיבורים מגיעים לידי מעשה.

רק אחרי שכלו הגמלים לשתות, אז ראה כי אכן צדקנית וגומלת חסדים היא. לא רק אומרת, אלא מקיימת בפועל את מחשבתה הטובה.

אשרי העם שככה לו.

עצמו כבר התפלל עליו וברכו בטרם שלחו, ככתוב (שם פסוק ז): **ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְגו'** הוא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנָיִךְ וְלִקְחָתָה אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם, וכי חשב אליעזר שתפילת אברהם היה בה חסרון חלילה.

רבינו האור החיים הקדוש זיע"א מיישב את הענין, כי אמנם בטוח היה אליעזר באדונו שתפילתו מקובלת בשמים, אלא שבכל זאת ראה צורך להוסיף ולהתפלל, שמצידו לא יגרם שום עיכוב או מניעה, אלא יהיה הוא ראוי שתיעשה השליחות על ידו. כי לפעמים גם כאשר אדם ראוי לטובה מסוימת שהוא מבקש ומתפלל אודותיה, תהיה מניעה לקיימה מצד האמצעי, שאין ראוי שתעבור ההשפעה דרך אדם מסוים. על כל התפלל אליעזר לאלהי אדונו **"הקרה נא לפני היום..."**.

וכתב **המבי"ט** בספרו בית אלקים (שער התפילה פ"ח), כי הטעם שאליעזר אמר **'הקרה'**, הוא **לפי שלא היה הוא ראוי לא-ל יתברך שתתקבל תפילתו, כי אם פעם אחת בדרך מקרה ובזכות אברהם**, כמו שאמר **'ועשה חסד עם אדוני אברהם'**, שתתקבל תפילתו בדרך חסד עמו ובזכות אדונו אברהם.

ולאור דבריו של האור החיים, ביאר **הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל** בספרו **'ברכת שמעון'**, כי אף שאברהם אבינו לפי מדרגתו, תפילתו מקובלת בכל זמן, ואין זה במקרה שתתקבל תפילתו. אבל תפילת אליעזר שיהיה ראוי לשליחותו, ביקש שעל כל פנים תתקבל במקרה, אף על פי שאינו כדאי.

גם **הרה"ק רבי שלמה מראדומסק זיע"א** פירש בספרו **'תפארת שלמה'**, שחששו של אליעזר היה פן הוא אינו ראוי שייגמר השידוך היקר הזה על ידו, ולכן אמר בתפילתו **'ועשה חסד עם אדוני אברהם'**, דהיינו עשה חסד עם זה שהוא עם אדוני אברהם, כלומר, שהתפלל אליעזר על עצמו שיעשה הקדוש ברוך הוא עמו חסד כי הוא עם אברהם, ויוכה הוא להיות שליח במצוה גדולה זו.

ובאמת הצלחתו של אליעזר בשליחותו, נבעה אך ורק משום שהוא ביטל את עצמו לגמרי לאברהם אבינו, כאילו הוא אינו צד בענין, והכל נעשה בכוחו של המשלח, הלא הוא אברהם אבינו בעצמו. בכך מובן הפלא הגדול, איך זה שבכל סיפור המעשה הזה, מראשיתו ועד סופו, הן בחלק העובדתי והן בחלק שאליעזר חזר ומספר את השתלשלות העניינים בפני רבקה ומשפחתה, לא מוזכר ולו פעם אחת **'אליעזר'** בשמו, ורק הכינוי **'עבד אברהם'** או **'העבד'** הוא החוזר על עצמו שוב ושוב. הלא דבר הוא!

אלא פירש **הרה"ק רבי שמואל מסאכטשוב זיע"א** בספרו **'שם משמאל'**, שזה בא להורות שאכן אליעזר עצמו לא היה קיים כאן כלל, הוא ביטל את כל מהותו כעבד לאדונו, וכל מה שעשה היה בתור **'יד העבד כיד רבו'**, וזו אכן הייתה הצלחת השליחות.

◆◆◆

הלקח מזה לענייננו הוא, שכאשר עומדים בפני עשיית שידוך, או בפני כל פעולה חשובה וגדולה, צריכים לקחת כבובד ראש ובשימת לב גם את מינוי השליח והאיש המבצע, שיהיה זה אדם כשר וישר. עלינו להשתדל שכל האמצעים יהיו הגונים ונקיים, שראוי שתיעשה מצוה זו או שידוך זה על ידם, שחלילה לא יהיה עיכוב או מניעה מחמתם.

שכן אברהם אבינו בחר לשליחות הגורלית הזו של בניית בית ישראל, את זקן ביתו אליעזר שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, ועדיין הבין אליעזר שיש לו מה להתפלל שלא תהא מניעה מחמתו. על אחת כמה וכמה שיש להימנע ממשלוח אדם שלילי להוציא לפועל שליחות חשובה, כי יתכן שבגלל אופי השליח תיכשל כל השליחות.

ובתמצית: למשימה חשובה לא מספיק לבחור רק בעל מקצוע, צריך לתת את הדעת גם ליראת שמים ולהגניות שלו. **כי מהטוב יוצא טוב, ומההיפך חלילה...**

(מאוצרותיו ושיתותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

יאלץ לשאת את הכד ולהגישו אל פיו...

כך מדייק רבינו **האור החיים הקדוש זיע"א**: **"ולא שישתה הוא בידו, אלא היא תטרח במצוה להשקות צמא למים. ותמהר ותורד כדה על ידה - כדי שלא יטרח הוא בשאת הכד לשתות."**

◆◆◆

באותה גאונות שמבוססת על רצון לקיים את מצות גמילות חסדים כהידורה, דבק גם הגאון **רבי יוסף חיים זוננפלד זיע"א**, רבה של ירושלים, ידועים הם מעשי החסד הרבים והעצומים שעשה למען עניי ירושלים, אך מלבד כל אלו היו עוד מעשים שעשה **'כלאחר יד'**, וכולם תוך מחשבה מדוקדקת כיצד לגרום לכך שאכן מעשה החסד יהיה מושלם.

כך, למשל, סיפר תושב הרובע היהודי שדר במרחק ניכר מבית הרב זוננפלד זצ"ל, כי באחד הימים השכים קום, והתייצב בחלונו להביט במראה עלות השחר, ולפתע רואה הוא את רבינו כשהוא מתהלך כפוף, פוסע פסיעה אחר פסיעה, טוען על כתפיו שני דליי מים, כשואב מים מקצועי. בעוד השכן מביט בעיניים קמות במחזה המוזר ואינו מעכל את פשרו, הוא רואה את רבינו נחפז לבית האלמנה הגלמודה הדרה בחצירו, מניח בפתח ביתה שקט את דליי המים המלאים, מהם לא ניתזה טיפה בדרך מן הבאר ועד הבית, וחומק חרש חזרה לביתו.

התברר לו, כי אלו הם מעשיו השגוריים של הרב, שבכדי למנוע מהאלמנה לטרוח ולהביא מים מן הבאר, לא ראה הרב כל פחיתות כבוד וטירחה, והוא נשא עבורה את דליי המים מבלי שהיא תדע מי הוא זה שדואג לה לאספקת המים הקבועה עד לדלת ביתה...

אך לא רק אותה אלמנה זכתה לכך. סיפר גם שכן אחר שדר אף הוא בשכנותו של הרב זוננפלד, כי כאשר פתח פעם את דלת ביתו לקול הדפיקות שנשמעו ממנה, הופתע לראות את הרב נושא בידו את דליי המים השייכים לו, כשהם מלאים עד גדותיהם, והוא מבקש להכניסם בפנים הבית. אין פלא כי האיש הוכה בהלם ולא יכול היה להוציא הגה מפיו.

מה פשר הדבר? וכי הרב הנערץ הפך לשואב מים? תהה, אך לאחר מכן התבהרה לו התמונה. התברר, כי אשתו הלכה לדלות מים מן הבור הסמוך לביתו של הרב, ומכיוון שהילדים נשתרכו עמה, מלאה את הדליים, לקחה אחד מהם עמה ואילו את האחרים השאירה שם כדי לבוא לקחתם אחר כך. אלא שבניתנים התחילו הילדים סוחבים את הדליים בעצמם, כאשר מחצית מתכולתם נשפכת בדרך...

באותה שעה יצא הרב זוננפלד מביתו, וכיון שראה את טירחת הפעוטים והתאמצותם בנשיאת הדליים, נגיש אליהם ושאלם על כתובת ביתם. אחר לקח את הדליים בידו, והעלים את עשרים המדרגות המוליכות לביתם, כאשר הילדים משתרכים אחריו בשמחה ונהנים מכך שמלאכתם נעשית בידי אחרים.

לא מצא האיש מילים בפיו איך ובמה להצטדק, ומתוך התרגשות החלו עיניו זולגות דמעות.

כיון שראה הרב זוננפלד שכן, תמה ואמר: **"מה לך מתנצל? הרי עשיתם לי טובה גדולה. שכן, הגדולים אינם מניחים בידי לקיים מצות 'עזוב תעזוב' המזדמנת לי לעתים נדירות ביותר, ואילו ילדי ישראל הפעוטים זיכוני במצוה זו בשמחה, ועל כך עלי להכיר לך ולהם תודה"** (מרא דארעא ישראל ח"א עמוד צו).

הרי לנו כי בדומה למעשה של רבקה אמנו, ניתן להגיע ליגאונות מופלאה גם באותה מידה של גמילות חסדים...

פשר תפילתו של אליעזר

ויאמר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי אֲבֹרָהם הִקְרָה נָא לְפָנַי הַיּוֹם וְעָשָׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנֵי אֲבֹרָהם (בראשית כד יב).

אליעזר עבד אברהם נשלח למצוא את בת זוגו של יצחק אבינו, והוא נעמד ומתפלל לפני ה' שיצליח בשליחותו, אלא שיש לתמוה, הלא אברהם אבינו

מתיבתא אור החיים

הקשה על דברי רבינו, שהרי מבואר בגמרא (שם קח:) שאין טענת בר מצרא כנגד אדם שקונה את הקרקע לקבורה, ומפרש שם רש"י (ד"ה בלא אכרזתא) שהוא משום שאם ישתנה ויברר אם יש בר מצרא יש בזה בזיון למת, ואם כן מדוע חשש אברהם לדין בר מצרא אף שקנה את הקרקע לקבורה, ובברכת שמעון הוסיף להקשות, שאף שדין זה נאמר כלפי המוכר, שאינו יכול בן המיצר להוציאו מיד הלוקח שמכרו לצורך קבורת המת, מכל מקום נראה שהוא הדין גם כלפי הלוקח, שאם קונה לשם קבורה אינו צריך להקנותו לבר מצרא, שהרי עיקר דין בר מצרא הוא על הלוקח.

והמפרשים כתבו ליישב דברי רבינו בכמה אופנים:

א. בנמוקי חיים כתב, שרבינו כתב כן רק על דרך דרוש וקבל שכל.

ב. בברכת שמעון ומרקחת חיים (וי"ס) תירצו, שאברהם חשש לטענת בר מצרא לגבי שאר שדה המערה, שאותה קנה לקבורת שאר משפחתו בעתיד, ולא שייך בזה הטעם שאם ישהה יהיה בזיון למת. ואמנם תירוץ זה תלוי במחלוקת האחרונים אם יש ללוקח דין בר מצרא בחלק הנותר של השדה שלא קנה, ויש לומר שדעת רבינו כדעת הנתיבות המשפט (סי' קעה ביאורים סק"ג) שאין ללוקח דין בר מצרא בזה, וממילא אף לאחר שקנה אברהם את המערה וקבר שם את שרה, הוא לא היה בר מצרא, וחשש שיטענו השכנים שהם בר מצרא, ולכן עשה קנין באופן שלא יוכלו לטעון כן.

עומד לזכות עפרון יש מקום לומר אליו אחרי כן שלא יחפוץ בדריסת הרגל שיעברו עליו לקבור מתים והוא לא מכרו אלא לקבור שרה ואין דריסת רגל בשדה עוד, לזה אמר לאחזות קבר:

דין בר מצרא בקונה מן הגוי

ומה שכתב רבינו 'מדין המצר'. הנה בפרשת ויחי (להלן מט לב) הוסיף רבינו בענין זה, שאף שמבואר בגמרא (ב"מ קח:) שהקונה מן הנכרי אין בו דין בר מצרא, כיון שיכול הקונה לומר לבר מצרא 'ארי אברחי לך ממצרא', מכל מקום חשש אברהם לדין בר מצרא, לפי שדברי הגמרא אמורים באופן שהמערער הוא ישראל, שיכול לומר לו 'ארי אברחי לך ממצרא', אבל אם הם גוים לא שייך טענה זו, כיון שלא איכפת להם מזה. ולכן אמר שם יעקב 'מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת', שבקנין זה נתבטלה מהם טענת בר מצרא.

ובנימוקי חיים (הגר, ב"מ קטז, ד"ה בנימוקי יוסף)

כתב רבינו (בראשית כג ט): 'ויתן לי' וגו'. דקדק לומר לשון מתנה הגם שנטל ממנו דמים כאומרו בכסף מלא, גם דקדק לומר בתוכם. הנה נתחכם אברהם לקנות המערה בסדר שאין אחריו ערעור ולהיות שרז"ל אמרו (זהר ח"א קכח) שעפרון מימיו לא ראה במערה זולת החשך והבהלה ואם כן יכול הוא לבא בטענה כשידע שהמערה יקרת הערך ואפילו לעולם חוזר הוא ואין זכות המערה מתקיים ביד אברהם לעולם. והגם שאין אונאה לקרקעות, חש אברהם לסברת הירושלמי שכתבו התוספות (קידושין מב:) שיש להם אונאה בחצי דמיהם ודוקא אונאת שתות אין להם:

עוד יש לחוש שמא יערערו אחר המכר מדין המצר או שיצא אחר כך שטר שעבוד על הקרקע ההוא ויטרפוהו מיד אברהם לזה נתחכם לתקן כל זה ואמר לשון מתנה ומכר, הכוונה בזה שיעשה אופן שיש בו שניהם והוא החליפין שיש בו מכר ויש בו מתנה שיכול להחליף מחט בגמל ואין בהם אונאה בשום אופן. ודין חליפין ישנו בקרקע ובמטלטלין אבל לא במטבעות, לזה אמרו ז"ל בבכורות ז"ל (ג) אמר רבי חנינא כל שקל שכתוב בתורה סלעים וכו' חוץ משקלים האמורים בעפרון שהם קנטרין עובר לסוחר פרקמטיא נפקת וכו' עכ"ל. ומעתה לא נשאר מקום לעפרון לבא בטענה. ולחששת מצר גם לחששת שעבוד עשה כל בני העיר סרסורים בדבר וממילא בטלו טענת בר מצרא, גם נתגלה כי לא היה עליה שעבוד שהיה הדבר באזני כל באי שער עירו. ואומרו לאחזות קבר, להיות שלא בקש ממנו אלא המערה אבל השדה עודנו

גם אתם זכיתם לישועה זכויות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

האור החיים הקדוש - חלום שהפך לברכה

בזמן שהתגורר מרן האדמו"ר מהר"א מבעלזא בבתי וורשא, בביתו של הרה"ח רבי זלמן אשכנזי ז"ל, שכן בקרבת מקום תלמיד חכם בשם רבי פייבל אידלמן זצ"ל. אף שהיה תלמיד חכם מופלג, היה רחוק מאורחות החסידים ואמונותיהם.

רבי פייבל ורעייתו חוו עשרים שנה של תפילות ותחנונים מבלי שזכו לפרי בטן. בליל ט"ו בתמוז תש"ד, יום הילולת בעל ה"אור החיים" הקדוש, חלמה אשתו חלום שבו נגלה אליה האור החיים הקדוש בעצמו. כשהיא סיפרה את החלום לבעלה, הוא דחה זאת באומרו: "חלומות שווא ידברו" והלך לעסוק בלימודיו.

האישה, שתחושותיה לא נתנו לה מנוח, פנתה לשכנתה, אשתו של רבי זלמן אשכנזי, וסיפרה לה את דבר החלום. השכנה הציעה לה לעלות לפני האדמו"ר מבעלזא, ששהה בביתם באותה העת, ולבקש את עצתו. בעזרת השכנה הצליחה האישה להיכנס אל הקודש פנימה וסיפרה לאדמו"ר על שנות עקרותה, החלום שחלמה, והכמיהה שלה לבן.

הורה לה האדמו"ר לעלות מיד באותו היום לציון האור החיים הקדוש בהר הזיתים. הוא הדריך אותה לומר במקום את כל ספר תהילים, לשטוח שם את תחינותיה, ולהבטיח שאם ייוולד להם בן, יקראו לו "חיים".

כעבור שנה בדיק, ביום ההילולא של האור החיים הקדוש, געשה ורעשה ירושלים לבשורת לידתו של הבן שזכו בו רבי פייבל ורעייתו. ויקרא שמו בישראל "חיים".

("צנצנת המן", עמ' קיב)

מחוברים לחיים
לשמיעת שייעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א
(רעוא דרעוין)
פרשת חיי שרה תשפ"ד
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון ה'
חיי שרה תשפ"ז

מאה עשרים ושבע מדינות

שני חיי שרה ♦ מדינות מלכות אסתר ♦ סוד רבי עקיבא

ביצד מעוררין את תלמידי רבי עקיבא?

כל שנות חיי שרה אימנו - שווין לטובה היו. בת ק' כבת כ', בת כ' כבת ז', עמדה בתומתה ונשמרה מן החטא, והיו מעשיה הטובים מבהיקין ומזהירין כזוהר הרקיע. ובבוא עת פקודתה, מסרה נפשה בדביקות וחשיקה ליוצרה, להתעדת בעדן גן אלקים כאשר איוותה.

ידועים דברי המדרש (בראשית רבה נח ג) העוסק ברבי עקיבא ותלמידיו, וכך היא לשונו: "רבי עקיבא היה יושב ודורש, והצבור מתנמנם, בקש לעוררו, אמר, מה ראתה אסתר שתמלוק על שבע ועשרים ומאה מדינה? אלא תבא אסתר שהיתה בת בתה של שרה שחיתה מאה ועשרים ושבע, ותמלוק על מאה ועשרים ושבע מדינות".

וכל הענין תמוה מכמה וכמה צדדים. ראשית כל, מה פירוש הענין שביקשו תלמידי רבי עקיבא להתנמנם? וכי תעלה על דעתך שיתן כלל לשקוע בשינה בעת שמיעת דברי אלקים חיים מפי התנא הקדוש רבי עקיבא, בעת אשר זיקוקין די נורא ובעורין דאשא יוצאים מפיו הקדוש? הלא כל התורה שבעל פה מסורה לנו מפי רבי עקיבא ותלמידיו, וסודות נפלאים היה מגלה, עד שאפילו משה רבינו ישב ושמע את שיעורו, ובתחילה לא הבין דבריו וחלשה דעתו, עד ששמע כי הכל הלכה למשה מסיני, כמו שאמרו חז"ל **במנחות** (דף כט:). הרי מבואר, כי דברי תורתו של רבי עקיבא לא היו פשוטים כלל וכלל, אלא נאמרו לבחירי תלמידי החכמים שבאותו הדור, במעמד אלפי תלמידים, ונמסרו בהם סודות נשגבים.

אם כן מהו שנמנו התלמידים? וכי הכוונה על כמה מהם שישבו בסוף שמונה שורות, או שמא על כל התלמידים כולם שלפתע נפלה שינה עליהם כאיש אחד? ודאי אין הדברים כפשוטם.

אין ספק, כי כאשר מספרים לנו חז"ל על אודות מעשה זה, בוודאי לא נתכוונו לומר, שהיו התלמידים עייפים ולכן נרדמו על מקומם, או מפני שלא התעניינו בדברים הנשמעים חלילה, כי דבר זה ודאי אי אפשר לשומעו וכל שכן לאומרו.

מהו עומק ענין השינה בשעת שיעורו של רבי עקיבא?

אלא, האמת תורה דרכה, כי דברי רבי עקיבא נשמעו ברוב קשב על ידי כל התלמידים כולם, ושמעו מפיו דברי טעם, הראויים לשיעור של עשרים וארבעה אלף תלמידים, והיו הדברים נשמעים וערבים לאוזן, ושתו התלמידים בצמא את דברי קדשו. ועם כל זאת, נתעוררה כאן בחינת שינה. ומעתה יש להבין, כיצד ביקש רבי עקיבא לעוררם בדבריו על

אסתר המלכה דווקא.

על כל רגע ורגע

גם עצם החיבור בין מספר המדינות עליהן מלכה אסתר, למספר שנות חיי שרה, אינו נהיר דיו, ובוודאי לא יתכן שיש כאן רק חיבור מצד המספר, אלא קשר עמוק יש כאן, אשר יש לעמוד על טיבו. ויש לנו להעמיק חקר עד שנדע פשר הדברים, מה בין שנות חיי שרה אשר כולם שווים לטובה - ובין אסתר המלכה אשר זכתה לשבע ועשרים ומאה מדינה?

קודם שנבוא לביאור עמוק הדברים, נביא בזה פרפרת נאה מכבשנו של **הרה"ק בעל 'חידושי הרה"ם' זיע"א**, וכפי שהובא משמו בספר **'שיח שרפי קודש'** (פרשת חיי שרה). ואמר, כי מאחר וכנגד כל שנה משנות חייה של שרה זכתה אסתר למלוק על מדינה אחת, אם כן לפי חשבון זה, על כל חודש של חיים זכתה אסתר למשול על מחוז אחד, ובכל שבע על עיר אחת, וכן הלאה, נמצא שבזכות כל רגע ורגע של שני חיי שרה זכתה בת בתה אסתר למלכות על כמה וכמה בתים, ואם כן, כל המתנמנם ומפסיד מלימודו אפילו כמה רגעים, מאבד הוא בעבור זה נכסים גדולים ועצומים! ושפיר עורר בזה רבי עקיבא את תלמידיו לנצל כל רגע ורגע ללימוד התורה ולא להפסיק כלל.

חשבון זה נוגע בפשוטו של ענין, ובמסור השכל הנעוץ בו, כי אם לא עכשיו אימתי. אך כאמור עדיין צריכים אנו למודע, מהו פתרון הקשר שבין שרה לאסתר, ומדוע זכתה למלוכה דווקא משום שני חיי שרה.

ומצינו בזה כמה וכמה מהלכים בדברי רבותינו הקדושים גדולי התורה ומאורי החסידות.

עולם שנה נפש

נביא תחילה מה שכתב בזה **רבינו השפת אמת זיע"א** (חיי שרה תרנ"ג), ותורף דבריו כך הוא. הנה נודע כי כללות המציאות נחלקת לשלוש בחינות, הקרויות 'עולם, שנה, נפש'. דהיינו בחינת המקום, ובחינת הזמן, ובחינת האדם. ועל זה אמרו חז"ל, כי שרה אימנו תיקנה תיקונים נפלאים ואדירים במאה ועשרים ושבע שנותיה בבחינת הזמן, ואותם תיקונים עצמם פעלה אסתר בבחינת המקום, במאה עשרים ושבע מדינה, כי עולם שנה ונפש חד הוא.

ומבאר שם הדברים יותר, כי הנה נאמר (תהלים לו יח) **"יודע ה' ימי תמימים וְנִחַלְתָּם לְעוֹלָם תְּהִיָּה"**, ודרשו חז"ל בפרשתנו (בראשית רבה נח א) **"כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים"**. כי כל מעשי האבות

הכנה הם לכל בני ישראל הבאים אחריהם, וכפי שכתב **הרמב"ן** (בראשית יב ו) כי הוא כלל גדול בכל פרשיות ספר בראשית. ומכיון שהאבות כוללים את הכל, על כן נקראו 'תמימים' - לשון שלימות. וכשם שהאבות עצמם תמימים וכוללים כל ישראל, כך שנותיהם תמימות וכוללות כל הזמנים עד סוף הדורות, ושנות חייהם מקיימות את כל הזמנים, לכן נאמר 'יודע ה' ימי תמימים', דהיינו שכל ימיהם מלאים בחיבור ודבקות בה' יתברך.

על ידי זה האירו האבות הקדושים את קדושת הזמנים, כידיע כי כל אחד מהם מכון כנגדו אחד ממועדי ישראל, פסח כנגד אברהם, ושבעות כנגד יצחק, וסוכות כנגד יעקב, וכן על זה הדרך. המועדים נקראים מועדי ה', כי הם זמנים מיוחדים של התגלות, אבל האבות היו כל ימיהם באותה הארת התגלות, וכל חייהם הם כנגד אחד המועדים, ולכן נאמר 'יודע ה' ימי תמימים', שנקרא שם ה' על כל ימיהם.

ועל זה אמר רבי עקיבא לתלמידיו כי הארת המקום שהאירה אסתר, שייכת להארת הזמן אשר האירה שרה, והן עצמן בחינת הנפש במעלה עצומה, כוללות במעשיהן את נפשות ישראל.

למדנו מדברי ה'שפת אמת', כי דברי המדרש הללו רומזים להארה שמימית מיוחדת, הנובעת מתוך עבודת האלקים העצומה והנשגבה אשר פעלה שרה במאה עשרים ושבע שנותיה, אשר מתוך כך עמדה אסתר להאיר לעולם בבחינת המקום.

אולם, הלא אסתר אינה נכדתה היחידה של שרה אימנו, ועדיין צריכים אנו להבין את הקשר הפנימי שביניהן.

ביצד יקבץ אדם עיתותיו?

עומק נוסף בדבר ביאר **הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זיע"א** (הובא ב'קול שמחה' פרשת חיי שרה, א), ומביא את המשך דברי המדרש שם: **"דבר אחר, 'יודע ה' ימי תמימים' זו שרה שהיתה תמימה במעשיה, אמר רבי יוחנן, כהדא עגלתא תמימה"**.

וביאר, כי באמת כל רגע ורגע בחיים עומד בפני עצמו ואין לו שייכות לאחרים. העבר אין, והעתיד עדיין. כל אחד חי רק את ההווה ואת מה שעובר עליו ברגע זה, ואין שום דבר שמגדיר את כל הזמנים כמקשה אחת. נמצא, כי אם חפץ אדם לחבר עיתותיו, יוכל לעשות כן רק על ידי עשיית מעשים טובים, אשר בהם יקובץ הזמן כפי שיעור משך המעשה ההוא. דרך משל, שהה אדם בתפילתו שעה אחת - הרי כאן שעה אחת מקובצת מחלקי התפילה, אשר נעשו לאחדים בידו. וכן בכל מעשה מצוה, כפי מידת משך זמנה יקבץ על ידו חיים. כי

זהו שאמר אברהם אבינו לבני חת (בראשית כד) "גֵר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם", וזהו המשך הספדו על שרה, שהוא נשאר בארץ בבחינת גר ותושב כמו שאמר דוד המלך (תהלים לט ג) "גֵר אֲנִי עִמָּךְ תוֹשֵׁב כָּל אֲבוֹתִי", שזהו מצבו של כל אדם כאן בעולם, אולם שרה אימנו זכתה לחיבור שלם וגמור, עד שנדבקה נפשה באור העליון, ועל כן פרח נשמתה ומתה, כי לא יכלה לעמוד עוד בחציצת הגוף הסוגר עליה. ומורים הדברים כי בדרגתה זו עמדה שרה בכל ימי שני חייה.

קנין מעלה שרה - בשמחה של מצוה

והנה, בדברי התוכחה שבפרשת כי תבוא (דברים כח מז) נאמר כי כל הצרות באות "תחת אֲשֶׁר לא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב מִרֵּב כָּל". כי כאשר אין ישראל מקיימים את מצוות ה' בשמחה המביאה לידי שלימות וחבור ודבקות, מעמיד הקדוש ברוך הוא עליהם מלך קשה כהמן, כדי להשיבם אליו בתשובה. ובזה יקנו בעצמם את מעלת שרה אימם, אשר עבדה את ה' בשמחה רבה ולא חסר לה דבר. כי כאשר חסרים ישראל מעלה זו, נאמר (דברים לא יח) "וְאֲנִי הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנַי בְּיוֹם הַהוּא", כאשר עמד המן בימי אסתר, והתיקון לזה הוא בשמחה של מצוה בזכות שרה אימנו.

מעלה מבאר רבינו, כי כאשר ראה רבי עקיבא את תלמידיו מתגמגמים, לא היתה זו שינה סתם, שלא שמעו את דברי תורת רבם, כי אם חסרון שמחה בעבודת ה'. על כן ביקש רבי עקיבא לעוררם לשמחה נעלה זו הנצרכת לכל איש יהודי, והזכירם את מעשה אסתר אשר מלכה על שבע ועשרים מאה מדינה, ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם, הכל משום חסרון שמחה, ופגוש השמחה זכו לתשועה גדולה, בזכות שרה אימנו אשר גברה שמחתה עד אין תכלית באופן שאינו נתפס כלל, עד שפרחה נשמתה.

עקידת יצחק - ועקידת שרה

דברים אלו אשר כותב רבינו החתם סופר, ניתן להוסיף עליהם נופך. הנה אברהם אבינו קיבל מאת ה' יתברך ציווי לעקוד את בנו יצחק, אולם לבסוף, נעקדה שרה אשתו ופרחה נשמתה. ובוודאי אין לנו השגה כלל במהות הקשר והדבקות שהיתה בין אברהם ושרה, ורק דוגמא ומשל פשוט לזה נוכל ליקח מצדיקי ישראל, אשר תורת הקשר שבין איש ואשתו נהירה היתה להם וקיימוה בשלימות ובהידור, עד שנצטערו צער נורא בפטירת אשת נעורים, וכפי שנודע בענין זה מכתבו הנורא והנפלא של הגאון רבינו עקיבא איגר זיע"א, [שהיה חותנו של רבינו החתם סופר], ואחר שנפטרה רעייתו בזיווג ראשון ביקשו ידידיו לעודדו, ומיהרו לדבר עמו בעסקי שידוכין לאחר שנסתיימו ימי האבל על אשתו. ובדבריו שם תמה איך חשבוהו לאביר לב, אשר ישכח אהבת אשת נעורים.

מתוך כך נבין מהו גודל החסרון במיתת נשותיהם של צדיקים. וכפי שאמר חז"ל (יבמות סב): "אמר רבי תנחום אמר רבי חנינאי, כל אדם שאין לו אשה - שריו בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה וכו', במערבא אמרי, בלא תורה, בלא חומה". כי כל מציאות הצדיק שונה היא כאשר עומדת אשתו לעזר כנגדו.

ומכאן נבין עד כמה גדל צערו של אברהם אבינו בהסתלקות שרה אימנו, כי היא חברתו ואשת בריתו, ועימה עמד בכל הנסיונות והרפתקי אשר עדו עליו.

הוא אשר אמרנו, כי כאשר הלך אברהם לעקוד את יצחק, בסופו של דבר עקד את שרה אימנו, אשר בשומעה את הבשורה המבהילה פרח נשמתה ומתה. ולעומת מה שנאמר בפרשת וירא (בראשית יח יא) "וְאֲבִרְהָם וְשָׂרָה זָקְנִים בָּאִים בְּיָמִים", נותר

על ישראל, בגזירה קשה ונוראה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים עם מרדכי, מנער ועד זקן בלא יוצא מן הכלל.

על כן, כנגד מלחמה נוראה כל כך, בהעזה וחוצפה כלפי שמיא שאין כדוגמתה, הוצרכו ישראל להעמיד כח עצום וחזק אשר יגבר על הקליפה. כי שורש עמלק מראשית הדורות, ככתוב (שם פסוק טז) "כִּי יָד עַל יָד - הָיָה מִלְחָמָה לָהּ" בעמלק מִדֶּרֶךְ דָּר. ובאופן זה הוצרך קיבוץ חלקי הקדושה מכל מקומות העולם יחד, אשר רק על ידי זה יכלו ישראל לעמוד כנגד אויביהם ולהשמידם.

וכן זה, מסור היה בידם בזכות שרה אימנו, אשר היא היחידה שהתורה הקדושה מעידה עליה כי כל שנות חייה שוות היו לטובה, וניתן לחברן יחד ולקרוא עליהן 'שני חיי שרה'. וזהו שנאמר עליה 'ויהיו חיי שרה' - בו החיבור, עדות לישראל כי כל ימיה ושנותיה היו חיים שלמים וגמורים.

שני חיי שרה

עתה נביא בזה מאמר נורא שכתב רבינו החתם סופר זיע"א, אשר הרבה יש להתיישב כדי ללומדו ולפרשו כראוי.

בדבריו דורש רבינו את הפסוק האמור על אברהם אבינו, שאמר לנערי (בראשית כב ה) "שִׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וְאִנִּי וְהַנֶּעֱרָר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁכַּב אֲלֵיכֶם". ואלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כי מלשון זו משמע שלא היתה עמידתו של אברהם אבינו לפני ה' אלא לפי שעה, ולאחר מכן ירד מדרגתו, 'ונשובה אליכם'. אולם שרה

ועל זה אמר רבי עקיבא לתלמידיו כי הארת המקום שהאירה אסתר, שייכת להארת הזמן אשר האירה שרה, והן עצמן בחינת הנפש במעלה עצומה, כוללות במעשיהן את נפשות ישראל

אימנו היתה כל ימיה במדרגה גבוהה ועצומה, בלא שום ירידה כלל.

והנה תיבות 'חיי שרה' [עם הכולל] יחד עם מנין מאה עשרים ושבע שנותיה, עולות בגימטריא 'אסתר'. ומשמע כי יש כאן רמז השוכן בפנימיות מהותה של שרה אימנו.

ומבאר רבינו את עומק השייכות בין אסתר לשרה, על פי מה שהביא רש"י בתחילת הפרשה (בראשית כב ג) מדברי חז"ל (בראשית רבה נח ה), וז"ל: "לספוד לשרה ולבכתה - ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרח נשמתה ממנה ומתה". ומבאר רבינו על פי האמור, כי בשעת העקידה עמד אברהם אבינו במעלה עצומה ונוראה מאוד, אחר שעמד בעשרה נסיונות, ועקד את בנו על גבי המזבח וכבש רחמי לעשות רצון יוצרו, ובזה היו אברהם ויצחק דבוקים למעלה למעלה. אולם אחר שנסתיים מעשה העקידה שב אברהם אל נעריו, ושוב לא עמד באותה הדרגה הנשגבה אשר נטה שם אהלו בתחילה. לעומת זאת שרה אימנו היתה גדולה מאברהם, ומרוב שמחה פרח נשמתה ונדבקה באור העליון.

והנה על שרה אימנו נאמר (בראשית כב ג) "וְתָמָת שָׂרָה בְּקֶרֶת אֲרָבָע", רמז לארבעה יסודות הגוף, שלא מתה אלא בפירוד יסודות הגוף, [וכן פירש באור החיים], אולם ממשיך הכתוב ואומר עליה "הוא תָּרַחַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" - כי מחוברת היא אל 'ארץ כנען' שהיא ארץ העליונה, ראשי תיבות (תהלים פא ג) "פָּנּוּר גִּעִים עִם נָבֶל", רמז למדרגה גבוהה ועצומה שעמדה בה שרה.

כל ענין השייך לגילוי אלקותו יתברך בעולם, יש בו חיות, היפך מעשי הרשעים אשר אף בחייהם קרויים מתים.

הנה כי כן, שרה אימנו אשר השלימה את מספר ימיה, ומילאה כל שנותיה במעשים טובים משך מאה ועשרים ושבע שנה, עשתה את כולן חטיבה אחת, כולן שווים לטובה. וזהו 'יודע ה' ימי תמימים', כי על ידי שהיתה שרה אימנו תמימה במעשיה, נתקבצו שנות חייה יחד כמספר הכתוב.

וזהו הדמיון לעגל בן שנתו, אשר יוכל אדם להקדישו ולהקריבו לפני ה' יתברך, וכל אותה השנה תלויה בו ומגדלתו ומכשירתו להקרבה, וכך הם שני חיי שרה, אשר לא חסרו רגע, כל ימי חייה לרבות אף הלילות מלאים היו בכל רגע ורגע במעשים טובים, עד שנעשה הכל יחד לשלימות אחת כבירה.

ומעתה, זהו שדימה רבי עקיבא את מנין שנות חיי שרה למספר מדינות מלכותה של אסתר המלכה. כי שנות חייה של שרה נתקבצו לשלימות אחת על ידי מעשיה הטובים, וזהו דומה לענין המלכות, אשר יכולה היא לאחד יחד מדינות רבות אשר ביניהן מרחקים עצומים, באשר כולן תחת ממשלה אחת המאחדת את כולן לפעול בעבור תכלית אחת. הרי מבואר, כי בסופו של דבר, רק פעולות השייכות לרוחניות נותנות משמעות לזמן, כי רק בהן יוכל האדם להשתמש גם בחלוק הזמן. כי פעולות חומריות אינן עומדות אלא לשעתן, ולאחר מכן חולפות עוברות להן, אך מעשים רוחניים אינם נעלמים, רק נשארים לעולם ולנצח נצחים.

מלחמות ישראל בעמלק

על פי הדברים האלה נוכל להוסיף ולומר, כי באמת בזמן אסתר המלכה הוצרכו ישראל לאותה השלימות, לקבץ כל המקומות והמלכויות יחד, שהרי באותו הזמן נלחמו ישראל בעמלק מלחמה גדולה, אחר המלחמות הגדולות שכבר ערכו ישראל עם עמלק.

המלחמה הראשונה היתה בימי משה רבינו, אשר ציוה על יהושע בן נון לצאת ולהילחם בעמלק, (שמות יז יג) "וַיִּחַלֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עִמְלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חֶרֶב". ושם נאמר (פסוק יד): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זִכָּרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זִכָּר עִמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם". וביאר שם רבינו האור החיים הקדוש, כי בראות יהושע שזכה רק להחליש את עמלק, אך לא הנכינם לגמרי ולא כלו מן העולם, חלשה דעתו, לכן נאמרה לו בשורה מאת ה' מן השמים, כי עדיין לא בא זמנו של עמלק לכלות לגמרי, ועוד כמה וכמה מלחמות מזומנות לישאל כנגדו, אולם בהיותו המתחיל בדבר נקרא הכל על שמו, ונחשב כאילו מחה הוא את זכר עמלק.

וביאר רבינו שם, כי רמז הכתוב על מלחמות אלו בלשונו, כי 'מחה' היא המלחמה שבימי שאול, ו'אמחה' הוא בזמן מרדכי ואסתר, אולם רק לעתיד לבוא יאבד לגמרי זכרו של עמלק, אשר כנגד זה אמר הכתוב כי 'מחה' מ'תחת השמים'. ודבר זה יושלם במלחמת גוג ומגוג, אשר בה תכנע קליפת אדום וכל שיירי עמלק, ורק אז יהיה הכסא שלם והשם שלם.

בימי מרדכי ואסתר הוצרך קיבוץ הקדושה מכל מדינות העולם

והנה, מלחמה זו שבימי מרדכי ואסתר, היתה לאחר שכבר חרב בית המקדש הראשון, בסוף ימי גלות בבל, ועל מלחמה זו אמר משה רבינו ליהושע, כי בהיות שורש עמלק מן הקליפה הקשה ביותר, והם היחידים אשר העזו לעמוד ולהילחם בישראל אחר נס קריעת ים סוף, עתה בימי המן יעמדו שוב

וסתרי תורה, ומשום כך ביקשו תלמידיו להתנמנם, כי סברו שאין להם שייכות לדברי תורה גבוהים ונשגבים אלו. [ואם נרצה לתרגם את הדברים לעולם המעשה, נוכל לומר כי רבי עקיבא דרש מתלמידיו מדרגות נוראות אשר סברו כי אינן בשליטתם כלל, כפי שהוא עצמו עמד בתומתו גם כאשר סרקו את בשרו במסרקות של ברזל, ועמדו תלמידיו וראו כן תמהו, 'רבינו עד כאן?', והוא עצמו לא הבין את פליאתם, וביקש להביא גם אותם לידי מעלה זו].

חכמה ומלכות

משום כך ביקש רבי עקיבא לעוררם, ולומר להם כי גם להם חלק בתורה, הן בהבנת דבריה באופן הנעלה ביותר, לדרוש על כל תג ותג תילין תילין של הלכות, בפשט ורמז ודרש וסוד, והן בעמידה בנסיגות בכל המצבים. כי חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, ובכוח האבות יוכל שתהא לו נגיעה במעלות רמות.

על כן אמר להם רבי עקיבא, 'מה ראתה אסתר שתמלוך', שלכאורה קשה וכי הדבר תלוי בה, והיה לו לומר מה זכתה שתמלוך, רק הכוונה היא מה ראתה אסתר למסור נפשה ללכת בתקיפות ולסמוך על הנס ובכך לזכות למלוכה, וכפי שאמרו חז"ל (מגילה טו.) על הפסוק (אסתר א) 'וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבָּשׁ אֶסְתֵּר מְלָכוּת', "בגדי מלכות מיבעי ליה! - אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, מלמד שלבשתה רוח הקדש". וכוונת הדברים למידת המלכות של מעלה, שהיא רוח הקודש, שאסתר לבשה בתקיפות את מידת המלכות עצמה והיתה בטוחה שיעשה לה נס. וזאת עשתה על ידי שדבקה בדרכי שרה אימנו, ונתדבקה בעליונים כמידת שרה, ולא עשתה חשבונות שאין בכוחה להגיע לאותם המדרגות. וזה הדבר שעוררם רבי עקיבא, שעליהם לדבוק ולגעת בשולי אדרתם של האבות ולניקוט מכוחם, כשם שעשתה אסתר. ודווקא רבי עקיבא, כי הוא שורש התורה שבעל פה, שיסודה ממידת המלכות שבה יש את הכוח של רוח הקודש לקום ולעשות מעשה, לעומת משה רבינו מוסר התורה שבכתב - שהיא ממידת החכמה. כי בתורה שבעל פה לימד רבי עקיבא את תלמידיו, כי התורה קיימת בכל מקום ובכל מצב, ואפילו במקומות הנמוכים והשפלים ביותר. ועל כן, לא יאמר אדם כי עדיין לא טיהר נגעי לבבו, ומשום כך אין לו שייכות לדברי תורה נשגבים, ולא יוכל לעמוד בנסיגות קשים. כי באמת אין הדבר כן, אלא כל הדבק במעשי האבות ובדרכי האימהות יוכל לעשות כמעשהם וללכת בדרכם.

גדול נסיונם של יצחק ושרה באמונת חכמים

ברוח דבריו של רבי צדוק, ניתן למצוא עומק נוסף בחוט המשולש הקושר את שרה, אסתר ורבי עקיבא. זאת, בהקדם דברי רבינו החתם סופר זיע"א (תורת משה פרשת וירא), שביאר את החילוק בין נסיונו של אברהם לנסיונו של יצחק בפרשת העקידה. החתם סופר מחדש שנסיונו של יצחק היה גדול משל אברהם! כי אברהם היה בעצמו נביא ושמע מפי הקב"ה שרצונו שישחוט את בנו, אבל יצחק מסר נפשו והאמין לאביו, יען שהיה מוחזק כבר לנביא ה'. ולכן שמע לו אפילו לעבור על דברי תורה, למסור עצמו להריגה, כדין נביא מוחזק שיכול להתיר איסור בהוראת שעה (ראה יבמות צ:).

ואם אברהם היה זה שהפיץ אמונת ה' בעולם, שהיא כדוגמת תורה שבכתב שניתנה מפי הבורא יתברך בעצמו, הרי שיצחק חיזק את אמונת תורה שבעל פה לבלתי יהרהרו על דברי נביאים וחכמים, כי הוא הראשון ששמע בקול נביא ה', ועוד באופן של מסירות נפש, ועבירה על דברי תורה.

ואסתר נקראת על שם תחילתה שהיתה בהסתר. ויש לפרש כי שתי הנהגות הללו נרמזו בפסוק 'שמע ישראל', הפותח ב'שמע' ומסיים ב'אחד', וע' של שמה גדולה היא, וכן ד' של אחד. יחד יוצרות אותיות אלו את תיבת 'עד', כי עדות הן לישראל על הנהגת ה' יתברך בעולמו. והנה שרה היתה בבחינת 'שמע', ואילו אסתר בבחינת 'אחד'. ועל זה רמז רבי עקיבא לתלמידיו, כי גם הוא היה בזמן שפעלה בו הנהגת הייחוד, בעת הסתר פנים, שמסר נפשו על קידוש ה' בגירות הרומאים, ועל כך עוררם למסירות נפש ויחוד ה' בכל הזמנים והמצבים.

ב'שרה' נתחדש כוחם של ישראל לשוב ולדבוק בה' בשעת ההסתר

וכפי שאמר הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם' זיע"א (הובא בשיח שרפי קודש' פרשת לך לך), על הפסוק (בראשית יז טו) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם שְׂרִי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שְׁמָהּ שָׂמָה', ופירש רש"י כי 'שרי' משמע 'לי ולא לאחרים', אך 'שרה' סתם משמע שתהא שרה על הכל. והקשה רבינו, הלא בלא הכי מאחר שנקרא אברם 'אברהם', ונעשה 'אב המון גוים' כמבואר לעיל שם (פסוק ה), אם כן שרה שנתעטר בה אברהם ודאי תהא שרה על הכל!

אלא ביאר שם, כי בתחילה היתה 'שרי', היינו שמשלה במידת החסד של אברהם אבינו, ורק

אחר שנצטיינים מעשה העקידה שב אברהם אל נערינו, ושוב לא עמד באותה הדרגה הנשגבה אשר נטה שם אהלו בתחילה. לעומת זאת שרה אימנו היתה גדולה מאברהם, ומרוב שמחה פרחת נשמתה ונדבקה באור העליון

בעת התגלות החסד היתה שררתה. אולם עתה משנקראה 'שרה', ניתן בה כח חדש לשררה בכל האופנים, וגם בעת אשר יסתיר ה' פניו מעם ישראל, יוכלו לדבוק בו יתברך ולהתעורר ולשוב למעלתם ביתר שאת, בכח שרה אימנו. וכך זה ירשה אסתר בת בתה, 'אסתר' מלשון 'הסתר אסתיר', אשר הופיעה בישראל להחזירם למוטב ביתר שאת, אף לעת גודל הסתרת פנים אשר היה אז. ובכנות זו שהיתה בת בתה של שרה, ראתה למלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה בתוך אותה הגזירה הקשה להשמיד ולהרוג ולאבד חלילה.

חסד וגבורה

הנה נתחדש כאן, כי אברהם ושרה שהיו עמודי החסד לכל העולם, ופתחו ביתם מארבעה צדדים לקבל אורחים, זכו לבסוף גם למידת הגבורה, לעמוד בנסיגות גדולים וקשים, ולהתחזק כל ימיהם באמונת ה' בעוז ובתעצומות. ובכח מידת הגבורה יכלו לבוא ולהשריש אמונה בכל סובביהם, וליתן בהם כח להאמין גם הם.

ובהיותם ראשי המאמינים, היו הם יסוד לנס אסתר. ובסוד זה נתעלה גם רבי עקיבא, אשר היה סמל היסורים ואבי התורה שבעל פה, ודרש על קוץ וקוץ מן התורה תילי תילים של הלכות.

בגשת בני ישראל אל הקודש

בדרך דומה ביאר רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א (פרי צדיק' בראשית, פרשת חי שרה י"א), את בקשת רבי עקיבא לעורר את תלמידיו בהזכרת אסתר ושרה. וכתב, כי רבי עקיבא דרש בענינים גבוהים

עתה אברהם לבדו 'וַאֲבָרְהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים' (שם כד א). ואמנם, 'ה' בָּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל' (שם), והיה שבע רצון, אך מכל מקום היתה כאן בחינת עקידה כלפי שרה אשתו.

וכאשר אבדתי - אבדתי

על עקידה זו - שבה וחזרה אסתר בימי אחשוורוש. כאשר יצאה לדרכה ביום השלישי לבוא לפני המלך, אף על פי שלא נקראה אליו זה שלושים יום, ידעה היטב את גודל הסכנה אשר היא נוטלת על עצמה במעשה זה, והבינה כי ישנה אפשרות מוחשית שלא תחזור בחיים ממשיתמה. הלא נודע אחשוורוש כמלך רשע והפכפך, אשר הרג את אשתו הראשונה רק משום שמיאנה לקיים את בקשתו המשוונה שביקש ממנה בעת שכרותו. ועם כל זאת יצאה אסתר במסירות נפש לקיים את דבר מורדכי ולמלא את תפקידה המוטל עליה לעת הזאת.

מסירות נפש בבחינת 'שמע'

נמצא, כי המשותף בין מאה עשרים ושבע שנותיה של שרה, למאה עשרים ושבע מדינה של מלוכת אסתר - היא מסירות הנפש של שתיהן למען קיום רצון ה'. וכפי שכתב הרה"ק רבי יהושע מדז'יקוב זיע"א בספה"ק 'עטרת ישועה', כי ראשי התיבות 'מאה עשרים ושבע' הן 'שמע', רמז לפסוק 'שמע ישראל' אשר בו מוסרים ישראל את נפשם על קידוש השם [ועוד האריך שם ברמזים]. וביאר שקריאת שמע מביאה חיים לעולם, ואי אפשר למות על דה מיתה ממש כי אם מיתת נשיקה. וכן היה בשרה, שכן כאמור, פטירת שרה היתה בנשיקה, על ידי שנדבקה נפשה באור העליון. ובזה ביאר מה שכתב ה'בעל הטורים' בפסוק (בראשית כג ב) 'וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וַלְבָכָתָה' שנכתבה כ' של 'לבכתה' קטנה, משום שלא בכה אלא מעט, ועל פי דרכו מפרש שידע כי אין מה לבכות על פטירה נפלאה כזו שהיתה בנשיקה, מתוך הכרה כי 'ה' אלקינו ה' אחד'.

ובזה מבוארים דברי המדרש, כי הנה, מיהו זה אשר מצינו בו כי יצאה נשמתו ב'אחד', וייחד שמו יתברך ברגע פטירתו ממש - הלא הוא רבי עקיבא! (ראה ברכות סא:). נמצא, כי כאשר ביקש רבי עקיבא לעורר את תלמידיו מהשינה שהיא א' משישים במיתה, הזכירם ענין זה של חיי שרה בסוד קריאת שמע, היפך המיתה.

ועל פי דברינו שאף אסתר מסרה נפשה, מובן גם הקשר לאסתר, ולכן הזכירו את זכותה של אסתר שמלכה על מאה עשרים ושבע מדינה, ויש להוסיף שאין המדובר כאן רק על התעוררות משינת הגוף, כי אם על תרדמת הרוח והנשמה, וביקש רבם לעוררם על ענין מסירות נפש, אשר כל ימיו אחז במדרגה זו על שם סופו, וכפי שאמר בעת פטירתו (ראה ברכות שם) 'כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה וכו' מתי את לידי ואקיימנו', כי בכל יום ויום היה מתהלך ברצון חזק ושאפה עצומה לזכות למסור נפש בפועל ממש על קידוש שמו יתברך.

שררה והסתרה - הארת פנים והסתת פנים

על פי הדברים האלה, נוכל להוסיף ולדון כאן בדבר החדש. כי הנה שמה של 'שרה' מורה על שררה ושלטון על הכל, ואילו 'אסתר' לשון הסתר וצניעות. ולכאורה אלו שתי בחינות הפוכות זו מזו. אולם רבי עקיבא בא ואמר כי בו עצמו מתקיימות שתי בחינות הללו יחד, הן השררה שבגלוי - במסירות נפש גלויה לעיני העמים בקריאת שמע, והן הפנימיות המוצנעת והאמת הנסתרת.

כי באמת אצל הבורא יתברך קיימות שתי הנהגות - הארת פנים והסתת פנים. ושתי הנהגות אלו פעלו הן אצל שרה והן אצל אסתר. אלא ששרה נקראת על שם סופה, שנפטרה בבחינת 'שמע',

רומזת לחינוך הטהור על אדני התורה והיראה, שעל ידי זה יהיו ראויים לקבל את התורה ברצון. כאשר טען השטן לפני יצחק שישמעאל עומד לרשת את קבלת התורה ולא יהיה זרע ישראל בעולם, מיד עמד לבקש רחמים מאביו לבל יאבד את כל אותם האוצרות הרוחניים. ועוד, שאם ישמעאל יקבל את התורה איזו תועלת תהיה להשי"ת מזה, הלא אפילו שבע מצוות בני נח לא קיים, ובודאי שתהיה זו קבלה בכפייה.

וזוהו שיעור רבי עקיבא את תלמידיו, שאף על פי שיש להם יגיעה וצער בדרשותיו על כל קוץ וקוץ שבתורה, עם כל זה ישימו אזניהם כאפרכסת בשמחה ובטוב לבב, כשם שאסתר מלכה על ק"ז מדינות כדי לעשות נס שעל ידו יקבלו את התורה בשמחה, ועשתה זאת בכוח שרה זקנתה שמסרה את התכשיטים של שמחת התורה לבנה יצחק. והדברים מקבלים משנה תוקף לאור האמור, ששרה ויצחק חידשו את כוח האמונה בתורה שבעל פה, ואלו הם התכשיטים שמסרה שרה ליצחק בנה. והדברים מאירים ושמחים כנתינתן מסיני.

אברהם ראש לאבות

והנה אמרו חז"ל (בראשית רבה נט ו): "שלשה נכתרים בזקנה ובימים, ושלשתן היו ראש לנסיון, אברהם יהושע ודוד. אברהם ראש לאבות, יהושע ראש למלכות משבט אפרים, שנאמר (שופטים ה יד) 'מני אפרים שרשם בעמלק' זה יהושע, דוד ראש למלכות משבט יהודה". והקשה בספה"ק 'אגרא דכלה' (בראשית, פרשת חיי שרה), ראשית כל מהי הכוונה 'ראש לנסיון', ועוד צריך להתבונן כי אם יהושע היה ראש למלכות מאפרים, אם כן שאול היה ראש למלכות מבנימין, וכן כל שאר המלכים מכל השבטים, שאין לך שבט שלא העמיד מלך, כמו שאמרו חז"ל (סוכה כז): "ומפרש רבינו כי 'נסיון' פירושו דוגמא, כי ביקש הקדוש ברוך הוא להעמיד שלושה אבות לישראל, והראשון היה אברהם, ובו הראה הקדוש ברוך הוא את הנסיון והדוגמא למה שעתיד להעמיד אחר כך. וכן עתיד ה' יתברך להעמיד תרין משיחין מאפרים ומיהודה, והראה דוגמתן ביהושע ודוד.

נמצא אם כן, כי אברהם אבינו היה דוגמא לכל הדורות, ושרה אימנו כלולה בו, כי הוא זה שנתנסה בעקידתו כאמור, והיא במדרגתה העצומה שאפילו אברהם לא עמד בה - הוכיחה על כוחו של ישראל למסור את נפשו ולקדש שם שמים.

על כן, כאשר הוצרכה אסתר לקבוץ כח מאה עשרים ושבע מדינה כדי לגבור על קליפת המן עמלק, ולהעביר את רוע הגזירה, עמדה ושאהבה עוז וכח למסור נפשה מאברהם ושרה.

ודבר זה לימד רבי עקיבא תלמידיו, והעמיק חקר לבאר להם מידת עצמו, ואמר להם: "קחו את התורה הזאת אשר אני נותן לפניכם, ודעו כי שייכת היא לכל אחד ואחד מכם, הן בהבנת פשטי הדברים, והן בקיומם למעשה, כי הכל שייך לכם מכח מסירות נפשם של אבותיכם".

נתן הקדוש ברוך הוא דוגמא באברהם אבינו, אשר מכוחו יכולים גם אנו לעמוד, בבחינת 'מגן אברהם' עד סוף כל הדורות. ונתן את הדוגמא ביהושע ודוד, שהם משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, אלו הגואלים העתידים לבוא ולגאלנו. ויהי רצון שנזכה לראות פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

שתיהן מסרו נפשן על כוחה של תורה שבעל פה. שרה האמינה לדברי אברהם ודיבקה את נפשה בעולמות העליונים מתוך שמחה של מצווה ואמונת חכמים, ובדרכה זו הלכה הצדקת אסתר אל אחשוורוש במצוותו של מרדכי הצדיק, ביטלה את דעתה מפני דעתו במסירות נפש, וזכתה להביא רווח והצלה ליהודים.

וזוהו 'מה ראתה אסתר שתמלוך', כפי שפירש רבי צדוק צ"ל, באיזה כוח אורה עוז בנפשה לסמוך על הנס במקום סכנה, וללבוש רוח הקודש מידת המלכות, שהיא בחינת תורה שבעל פה כנוכח, והאמינה בדברי הצדיק בתמימות וללא שום חשבונות. ביאר רבי עקיבא, שזכתה לזה בכוח זקנתה שרה אמנו, שחיה ק"ז שנים עד שפרחה נשמתה במסירות נפש על אמונת חכמים. ועל ידי זה נעשה הנס, וזכו כל ישראל לקבל את התורה שבעל פה מחדש באהבה וברצון. וזוהו לימד לתלמידיו מוסר, שניתן לאחוז בדרכי אבות וללכת בכל הכוחות והביטחון אחר דברי החכמים, ולחדש שוב ושוב את מידת המלכות שהיא תורה שבעל פה. וכך גם התלמידים, יכולים שתהא להם נגיעה בתורה שבעל פה, אם יאחזו בדרכי האבות. ולפיכך היה זה דווקא רבי עקיבא, שהוא שורש תורה שבעל פה, ואף מסר נפשו על לימוד התורה עד כדי מיתתו ממנו, ויצאה נשמתו באחד. והדברים מתוקים.

ודווקא רבי עקיבא, כי הוא שורש התורה שבעל פה, שיסודה ממידת המלכות שבה יש את הכוח של רוח הקודש לקום ולעשות מעשה, לצומת משה רבינו מוסר התורה שבכתב - שהיא ממידת החכמה

בקישוין אולא

בספר 'מנחת מרחשת' להגאון רבי פינחס שלום פאלאק צ"ל, עולה פנינה נוספת המשלימה את הענין. הנה כאשר הלכו אברהם ויצחק יחדיו לקראת הר המוריה למעמד העקידה, עשה השטן כל טעדי שבעולם למנוע מהם את העמידה בנסיון. חז"ל מתארים במדרש (בראשית רבה נד) את נסיונותיו הנואשים לשכנע את אברהם להתחרט ולחזור בו מדרכו, ללא הועיל. לאחר מכן ניסה את מזלו אצל יצחק, ואמר לו: "ברא דעלובתא, הולך הוא לשוחטין!", ענה לו יצחק, על מנת כן אני הולך. שוב פנה השטן אל יצחק מכיוון אחר; "אם כן כל אותן הפרגזיות [מיני תכשיטים, רש"י ומתנות כהונה] שעשתה אמך, יעברו לירושתו של ישמעאל השנאוי! האם לך שלם עם הדבר?!" אמרים חז"ל דבר נורא, שכך היא דרך בעלי לשן הרע ומסיתים, שאף כי לא נכנסו כל דבריו של השטן בלבו של יצחק, מכל מקום מקצת מהם נכנס וגרם לו לפנות לאביו ולומר בחינה 'אבי אבי' שתי פעמים, כדי שיתמלא עליו רחמים.

ומבאר הרב פאלאק שאין הכוונה כאן לתכשיטים סתם, וכי אכפת לו ליצחק שיעברו התכשיטים לישמעאל עד כדי כך שדבר זה יניא אותו מלילך ברצון לעקידה?! אלא באמת התכשיטים של האמהות רומזים לעניינים רוחניים נעלים, כמו שדרשו רבותינו (בראשית רבה ס ו) בתכשיטיה של רבקה שהיו מכוונים כנגד שני לוחות הברית ועשרת הדברות. והעברת התכשיטים לבנים

והנה לפי המתבאר למעלה שאף שרה היתה חלק מנסיון העקידה, ובשעת העקידה פרחת נשמתה בדביקות עליונה, הרי שאף היא היתה באותה בחינת נסיון כמו יצחק; נסיון של אמונת חכמים. היא האמינה לאברהם אבינו שהקב"ה ציווה לו לשחוט את יצחק בנה יחידה עליו המתינה שנים רבות כל כך, ובמידה מסויימת היה נסיונה רב אף משל יצחק - שהלא אברהם היה טפל לשרה בנביאות (רש"י בראשית כא יב. שמות רבה א א). אף על פי כן לא הרהרה אחר דבריו של אברהם והאמינה לנבואתו. ובודאי שהיה הנסיון גדול משל אברהם, ששמע בעצמו את הנבואה. נמצא ששרה ויצחק חידשו לראשונה את אמונת התורה שבעל פה, באמצעות נסיון העקידה.

הדר קבלו תושבע"פ מאהבה בימי אחשוורוש

כעת ניגש לברר את חלקה של אסתר בגילוי התורה שבעל פה. והנה הדברים מפורשים במשנת רבינו האור החיים הקדוש, כפי העולה מתוך דברי חכמינו ז"ל. כי הנה אמרו בגמרא (שבת פח): "כי במעמד הר סיני קיבלו ישראל את התורה מתוך כפיית ההר כגיגית, ועל כן יכלו לטעון טענת 'מודעא'. אולם שבו וקבלוה מאהבה בימי אחשוורוש.

והקשו התוספות (ד"ה כפה), מפני מה היה צורך לכפות עליהם את קבלת התורה, והלא כבר קיבלו אותה מרצונם הטוב כשהקדימו נעשה לנשמע. עיי"ש מה שתיצרו.

קושיא זו מובאת כבר במדרש תנחומא (נח סימן ג), ותיצרו שם שהקבלה מאהבה וברצון לא היתה אלא על תורה שבכתב, אבל תורה שבעל פה לא אבו לקבל עד שכפה עליהם את ההר כגיגית.

ביסוד זה האריך, כאמור, רבינו האור החיים הקדוש (שמות יט ה). הוא עומד תחילה על כפל הלשון בפסוק 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי', ומפרש שעל שתי שמיעות דיבר הכתוב: אחת היא התורה שבכתב שישמיעם באותו המעמד, שעליה נאמר 'עתה' אם שמוע, לשון הווה. והשניה היא התורה שבעל פה הכוללת דקדוקי סופרים וגזירות ותקנות חכמים שבכל הדורות, והיא רמוזה בתיבת 'תשמעו', לעתיד. ושתיהן יחד חשובות שמיעה 'בקולי', כי השומע מפי חכם כשומע מפי הגבורה (במדבר רבה יד ד).

עתה מבאר רבינו שבכך מתיישבת קושיית התוספות, שהיות ורמזו במקרא שהשי"ת הציע לפניו לקבל את שתי התורות, מובן שהמענה 'כל אשר דיבר ה' נעשה' אינו עומד אלא על התורה שבכתב שנשמעת מפי השי"ת בעצמו, אך על תורה שבעל פה לא מיהרו להסכים ואף לא מיאנו בה, אלא תלו הדבר עד שישמעו במה דברים אמורים, כי הם דברים שאין להם שיעור, שבכל דור ודור יחדשו עליהם דינים וסייגים חדשים, ועל כך כפה עליהם הר כגיגית שאף אותה יקבלו מיד.

ומכאן והלאה מודעה רבה לאורייתא, מאחר ולא קיבלו גזירות חכמים ברצון כי אם באונס. אולם כל זה רק עד דורו של מרדכי הצדיק ואסתר המלכה, או אז נוכחו לראות את פעולתם של צדיקי הדור לטובת צאן מרעיתם, שבלעדיהם לא היה נשאר מהם שריד ופליט. וחזרו לקבל ברצון לקיים כל דבר אשר יחדשו ויתקנו עליהם החכמים. עד כאן דבריו הנפלאים.

שרה אסתר ורבי עקיבא - תורה שבעל פה

מעתה מבואר היטב הקשר בין שרה לאסתר -

ספר זיהרון

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
משובצות זהב ועסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי עזחם ענדל פערנץ שליט"א

פרשת חיי שרה

שבת קודש אכסוף נעים שבת בקדושת השבת וסגולתה

לעת צאת השואבות: המילים 'מחוץ לעיר' רומזות לנשמות הנידחות מחוץ לעיר הקודש בעולם העליון, ו'הברכה' הרי היא נטיעה, כיון שהצדיק מתקן את אותן הנשמות ונוטע אותן בתוך גבול הקדושה הרמוז בתבות 'אל באר המים'. ומתי הוא הזמן המסוגל לכך? 'לעת ערב' - הוא ערב שבת קודש בזמן שמקבלים את השבת, ככתוב 'לעת צאת השאבות'. בתבה 'שאבות' ישנן אותיות 'שבת'.

אל נפשי נאה

מסופר על אחד מתלמידיו של המגיד הקדוש רבי מרדכי מטשרנוביל זי"ע, שהיה דבוק מאד ברבו הקדוש. אותו אברך היה אב בחכמה ורך בשנים ומופלג בתורה וביראת שמים, מתנהג בחסידות ומרבה במעשים טובים. יושב היה האברך בבית המדרש בעירו ועוסק בתורה יומם ולילה, ומזמן לזמן היה אורז את תרמילו עם צידה לדרך ונוסע להתאבק בעפר רגלו של הרבי, לקנות מזמן תורה וחסידות ממשנת בית טשרנוביל. את פרנסתו ופרנסת ביתו מצא האברך המופלג בעזרת נות-ביתו, אשת חיל אשר חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה לדאוג לכלכלת משפחתה. שמחה האשה מאד כי בעלה יושב על התורה ועל העבודה והעיסה על שכמה את עול הפרנסה בחנות שנהלה בדעת ובתבונה. לקוחות רבים היו באים אל החנות, והפרנסה היתה מוכנה ומזומנת בחסדי ה' לכל משפחתה. ביום מן הימים חלה האברך במחלה קשה ונוראה. לא בבת אחת הגיע האברך למצבו הגרוע, התחילה היתה למשכב בשל כאבים שתקפו אותו, ועם הזמן החריף מצבו יותר ויותר, חליו הכביד עוד ועוד, עד שהגיע אל ערש די'. האשה פיזרה הון רב לרפואת בעלה הצעיר. רופאים מומחים ופרופסורים ידועי שם מהערים הגדולות הובהלו לעיירה לבדוק את בעלה, והעניקו אבחנות שונות ומשונות על מחלתו ועל האפנים בהם ניתן להציל את חייו. המרשמים שנתנו נפדו מיד בבתי המרקחת שדרשו, כמובן, סכומים מפולפלים על התרופות היקרות. אחרי שכל הרופאים לא הוכיחו את עצמם והתרופות היקרות לא העיילו, נסתה האשה את כוחה ביבוא מיני סממנים וסוגי מרקחות שונים ומשונים מארצות רחוקות. הרפואות שניקחו מצמחים הגדלים ביערות-עד נדחים

לכה דודי נצא השדה

דמעת העשוקים

רגעים מיוחדים נרשמים עת עומד כל הצבור בתפלת 'קבלת שבת'. פני הכל לכוון מערב, ובמאור פנים אפוף שמחה וקדושה כורעים כולם ראשם בפני שבת המלכה הפורשת כנפיה על היקום ומקבלים פניה בערגה, 'בואי כלה, בואי כלה'. ומה נאה הוא מנהג הקדמונים, שהיו יוצאים ממש מפתח בית הכנסת אל השדות ממחוץ לעיר כממתנים ומצפים בערגה לקבל את השבת, ככתוב (שה"ש ז ב) 'לכה דודי נצא השדה'. על פי המובא בספרים הקדושים, רגעים אלו של קבלת שבת הם זמן של תיקון לנפש האדם, שיוכל להתעלות באמצעות קדושת השבת ולטהר את נפשו המותשת מעבודת ימות החול. זהו זמן תיקון, אך לא רק לחיים. אף המתים שהסתלקו מהעולם וזקוקים לתיקון לנשמתם יכולים לבוא על תיקונם בשעת קבלת השבת, ולהעלות את נשמתם עד שתזכה להתענג מנועם הנשמות בעולם העליון. אמנם, תיקון הנשמה בעת קבלת השבת אינו פשוט, ובכל דור, צדיק הדור הוא זה שמסוגל במיוחד לתקן אז את הנשמות בעולם העליון. כך פירש הרב הקדוש רבי שלמה מרדמוסקי זי"ע בספרו 'תפארת שלמה' (פ"ח ח"י שרה) את הפסוק 'ויברך הגמלי' מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב לעת צאת השואבות' (בראשית כד יא), על פי המסופר במסכת עירובין (מה). על התנא רבי טרפון שהזדמן לו ללון בליל שבת חוץ לעיר. ופנימיות הדבר היא שיש ביד הצדיק להעלות ולתקן את נשמות המתים שנדחו בעולם העליון מחוץ לגבולות הקדושה, ואף אלו שלא זכו לבוא אל הצדיק בחייהו, יכול הצדיק להעלות ולתקן לאחר מיתתו עד שינוחו בשלום על משכבם. הזמן המסוגל לתקן הנשמות הוא בליל שבת, ובליתו מחוץ לעיר התכוון רבי טרפון לתקן את הנשמות שנתרו בחוץ ולא באו אל תקונו. לענין זה רומז המנהג לפנות לצד מערב בשעה שומרים 'בואי בשלום' בקבלת שבת, לרמז על הנשמות הנדחות לחוץ שגם להן יש עליה ותקון. דבר זה רמז בפסוק 'ויברך הגמלים' מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב

על התורה

שלהבות קודש והגיונות חכמה
מפרשת השבוע

בכסף מלא - כח הפדוטה מהצדיק

יתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתנה לי בתוככם לאחות קבר (בראשית כג ז-ט)
'בכסף מלא' - אשלם כל שוויה, וכן דוד אמר לארונה (דברי הימים א' כא כד) 'בכסף מלא' (רש"י)
מה הכוונה 'בכסף מלא'?
אכן, רש"י כבר חש בכך, ולכן הסביר 'אשלם כל שוויה'. שכן, כך מבארים המפרשים, הוקשה לרש"י מה שייך לשון 'מלא' בכסף. הלא 'מלא' הוא ההיפך מ'ריק', ואין ראוי לומר 'מלא' אלא - על דרך משל - בכלי שלפעמים הוא מלא ולפעמים הוא ריקן, אך לא כן בכסף שלא שייך בו 'מלא' ושאיננו מלא.
מסיבה זו פירש רש"י שהכוונה בתיבת 'מלא' אינה על הכסף אלא על השדה, שאמר אברהם לבני חת כי ישלם לעפרון את כל שוויה של השדה.
אך על דרך החסידות, אפשר לפרש בפנים אחרות.
כי ידוע הוא, שהזוכה לקבל ממזונו של צדיק הרי הוא כמו שזכה משולחן גבוה, וברכה שרויה במזון זה. וכמו שמצינו במדרש (ב"ר סו ז) על הפסוק (בראשית כו יג) 'ויגדל האיש וילך הלך וגדל': אמר רבי חנין, עד שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהו של אבימלך. ובפשטות דברי המדרש טעונים ביאור: כיצד אכן יתכן שהיה טוב בעיניהם לקבל את זבל פרדותיו של יצחק, יותר מאשר כסף זהב ממש מידו של אבימלך?
וברור שברכה גדולה הייתה שרויה בנכסיו של יצחק, והיתה ברכת ה' שורה על כל היוצא מדלתי ביתו. ומפני זה היה טוב בעיניהם זבל פרדותיו של יצחק לפי שדבר זה הביא ברכה לבתיהם, להבדיל אלף אלפי הבדלות מכספו וזהו של אבימלך שלא זו בלבד שלא היה מביא עמו ברכה אלא היה גורם להיפך.
זה הוא שאמר להם אברהם: 'בכסף מלא יתנה לי', כלומר: אין כספי כספם של אחרים, אלא הוא כסף מלא בברכה ה', וכאשר יקבל עפרון לידיו את כספי, יראה כי תשרה בו הברכה ויתעשר, כך שיצא הוא מרווח פי כמה. וזהו אם כן 'כסף מלא' - כסף המלא בברכה ה'.
ומדוע, אכן, לא נהנה עפרון מאותו 'כסף מלא'?
אלא שעפרון שהיה איש רע עין נבהל להון, הכניס עין רעה במזונו של הצדיק וכך הפסיד את הברכה. אילו אכן היה ראוי עפרון להיות כלי מחזיק ברכה, היה זוכה

להתברך מן המזון שקיבל מידיו של הצדיק, ואותו מזון היה גורם לו לברכה כפולה ומכופלת, יותר מאשר שוויו האמיתי של הכסף. אך לפי שהיה כל כך פגום בנפשו, והיתה עינו מבוהלת להרע, הכניס את עינו הרעה גם במזונו של צדיק, גם באותו מזון שקיבל מהצדיק על השדה והמערה, ולא זכה שתתקיים אצלו הברכה.
אך מי שיועד להעריך את כוחו של אותו מזון, שמגיע משולחן גבוה, וזכה לראות בו ברכה. ואכן, אותו כח של 'כסף מלא' קיים גם בימינו, ורווח מנהג זה של קבלת מטבע בחצרות האדמו"רים והצדיקים, כשידוע בקרב קהילות ישראל כי מטבע שמתברך בידי הצדיק כוחו יפה לשמירה ולברכה. ולאמיתו של דבר, רמז ומקור קדום אודות כוחו של מטבע שניתן מידיו של צדיק והוא מסוגל לשמירה ולהצלחה, כבר מובא בספורי מעשיות לרבינו ניסים גאון. שם הוא מקור הסיפור של 'איש חסיד היה', שעושרו של החסיד בא לו כי אליהו הנביא התנה עם העני המוכר שיתן לו זוז אחד מכסף ממכרו. "ונטלו ממנו וחזר ונתנו לו וממנו התעשר אחר כעושר גדול".
וכמו שמסיים במחזור ויטרי בסוף הפיוט אליהו הנביא הנ"ל, בשונה מהסיום המקובל 'אשרי מי שראה פניו בחלום' מסיים במחזור ויטרי: 'אשרי מי שיש לו פרוטה מיד'.
אך עפרון, בטפשותו, איבד סגולה זו כמו ידיו...

פרטה מאיוב מתברך

ואיך מועילה, אכן, פרוטה אחת ובזכותה מתברך כל המזון?
דבר זה נלמד מהמעשה אותו סיפר הגה"צ ר' אשר יונה וויינבערגער זצ"ל רב ורי"מ דטעמעשוואר, אודות מטבע של ברכה שקיבל מידיו של הסבא קדישא, 'האהבת ישראל' מוויניצא זי"ע.
וכה סיפר הגה"צ רבי אשר יונה: כשנסענו לעיר דעשע נכנסתי אל הרה"ק 'האהבת ישראל' מוויניצא זי"ע להיפרד, ואתנו בנוו כבורנו, הרה"ח ר' בן ציון חיים ניי"ה, שהיה אז תינוק, והחזקתי אותו בזרועותי. כשנפרדנו מה'אהבת ישראל' לקח את הילד בידי הקדושות ואיחל לו: 'שיהיה לך אב עשיר ואם בריאה'. ונתן לי מטבע מבורכת.
ואמר: ענין נתינת מטבע הוא דאיתא בגמרא (ב"ב טו:) 'כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך'. אך היאך מתברכים מפרוטה אחת? אלא שהברכה שרתה במעותיו, שאם היו מערבין פרוטה אחת מהם במעות אחרות התברכו כולם.
והדברים מפורשים בדברי הרה"ק מאפטא זי"ע בספרו 'אוהב ישראל' (פרשת משפטים),

כאשר לפיהם הוא מסביר את דברי הכתוב 'וברך את לחמך':

על דרך שמארו חז"ל 'כל הנוטל פרוטה מאיבו מתברך', עיין שם. היינו, לאשר היתה הברכה שורה בכל אשר לו, לזה כל שנטל ממנו איזה דבר שכבר שרתה עליו ברכת ה', הוא גם כן מתברך. וזה שאמר הכתוב 'ועבדתם את ה' אלהיכם', הבטיחנו הש"י ויתעלה 'וברך את לחמך וגו' והסירתי מחלה מקרבך'.

היינו, שהש"י יברך לחמו ומימו של הצדיק העובד את ה', וכל מי שיאכל ויטעום אצלו כלום ישלח לו הש"י מבוקשו הצריך לו, כגון רפואה למי שצריך לרפואה וכדומה שאר מבוקשים בגשמיות וברוחניות, כן יהי רצון אמן.

טענות הדף

מעשים רבים נקשרו במטבעות שניתנו בידי צדיקים, כאשר לא אחת נראו מופתים וישועות על ידיהם. ומעשה פלא היה עם הרה"ק בעל 'דברי יואל' מסאטמאר זיע"א, שכאשר חלה בשנת תשכ"ח הביאו לו לסגולה מטבע של כסף שנתן הרה"ק הדברי חיים זיע"א לאחת מהכלות העניות שהשיא מהונו. וחברו למטבע ידית קטנה כך שהפכה לדוגמת כף קטן שיכולים לאכול בה, כדי שלא תהיה מוקצה בשבת וניתן יהיה לטלטלה (עיין פרמ"ג סימן ש"ח).

החשיב מאד ה'דברי יואל' את מטבע הסגולה, ומאז החזיקו תמיד בכיסו, יום ולילה, והיתה מטבע זו שמורה אצלו במשך כל הי"א שנים שלאחר מכן.

והנה, באותו היום שבו הגיע זמנו להסתלק לחי' עד, כשנסע לבית החולים, באמצע הדרך הריגש ששכחו את הכף בבית, והראה על כיסו לאות שאין לו אצלו את הכף של ה'דברי חיים', והיה ניכר שביקש כי יביאה אליו. ואכן, מיד נחפו ונסע אברך אחד במהירות לביתו של הרבי להביא משם את הכף, אבל הוא איחר את השעה. כאשר חזר לבית החולים והכף בידו כבר נצחו אראלים את המצוקים.

ואגב, מנהג זה השתמר אף אצל הרה"ק ה'דברי יואל' מסאטמאר זיע"א, שנהג אף הוא לתת מידי פעם מטבעות לשמירה, בעיקר לאנשים שהיתה לו הכרת הטוב כלפיהם.

יודו טוב מהרופאים

מעשה פלאי סיפר הישיש רבי אברהם שרייבער מוינה, נכדו של החסיד הנודע רבי יואל סופר, בנו של הגאון רבי שמעון סופר מקראקא זיע"א, על מטבע של ברכה שניתן בידי הרה"ק רבי יצחק מאיר מקופיטשניץ זיע"א שהיה מפורסם בדורו לצדיק ובעל מופת ואשר חולל ישועה פלאית.

נערה אחת מקרובותיו של הרבי מקופיטשניץ שהיתה משודכת לאיש, יצאה לפתע מדעתה רח"ל, והרופאים נואשו מלרפאותה. אבי הנערה, ששמו היה פערלבערגער מיוצאי פולין, היה עשיר גדול והוא פירס סכומי עתק למען רפואתה. הביא רופאים מהוללים מפאריז ומלונדון והתחנן בפניהם כי ינסו לרפאותה, אך ללא הועיל.

בראותו כי צרתו צרה וכי הנערה אינה מתרפאת אלא אדרבא מצבה הולך ורע, דחקו בו ידידיו שראו בצרתו כי ילך אל הרה"ק מקופיטשניץ לבקש לה ברכה. תחילה טירב האיש, אך ככל שנקפו הימים ולא נראה כל מוצא למצבה, הלך אל הרבי מקופיטשניץ ובכה בפניו בדמעות שליש כי ישיעו מצרתו.

שאלו הרבי: כמה כסף כבר הוצאת עד עתה על הרופאים? השיב אבי הנערה כי הוציא

עליה עד עתה סכומי עתק, שהסתכמו בכמאה אלף דולר - סכום עצום במושגי אותם הימים. אמר לו הרה"ק, אני אעשה זאת בפחות מכך. אתן לך מטבע, תן אותו לבתך החולנית ובעזרת ה' יתברך יוטב לה. אמר לו האב שאינו יכול לתת את המטבע לבתו, מפני שהיא נמצאת לא עלינו במוסד סגור ומסוגר, כאשר כל החדר עטוף במשטחי גומי רכים בכדי שלא תוכל להזיק לעצמה ע"י חבטת ראשה בכותל. ואי אפשר לו לבוא אליה רק פעם אחת בשבוע, כאשר בבואו לבקר אותה פותחים עבורו חלון קטן בכדי שיוכל לראותה מרחוק. אמר לו הרבי בהאי לישנא: 'נו, כשתלך לראותה מתוך החלון, אז תורוק את המטבע פנימה'. הלך האיש ועשה כדברי הצדיק, זרק את המטבע לתוך חדרה, ובתו הלכה וחטפה את המטבע מן הארץ.

והנה, להפתעת כל ומול עיניהם הקמות של הרופאים שלא האמינו למראה עיניהם, מני אז הלך והשתפר מצב בריאותה, היא חזרה לשפיתיה עד שבמשך הזמן הבריאה לגמרי ואף נישאה לאיש והעמידה משפחה הגונה. כל זאת, בזכות ישועת ה' שנגרמה מכוח ברכתו של הצדיק שמסר בידה את מטבע הברכה.

מטבע המסמך ה'דברי חיים' ו'דברי יואל'

סיפר הרה"ק ר' משה בצנצולין ז"ל, מחשובי חסידי גור שנמנהג על אנשי החברה קדישא נחש"א דבני ברק, אודות המנוח ר' ראובן ברעננהאלף ז"ל מחסידי רוח"ן, שזכה בזכות כבירה, ובעת המלחמה הנוראה עסק רבות בהצלת נכדי רוח"ן מגיא צלמות.

בהלווייתו שהתקיימה בבית העלמין 'זכרון מאיר' השתתפו כמה מצדיקי בית רוח"ן. וסיפר ר' משה, כי כאשר עמדו ליד ה'טהרה שטיבל', שלף אחד האדמו"רים, שכפי הנראה לו היה זה האדמו"ר מפשעמישל (הרה"ק רבי מרדכי שלום יוסף, בעל הכנסת מרדכי מסדיגורא זיע"א), מטבע מכיסו שהיה בערך בגודל של חצי לירה. המטבע עטוף היה בנייר והאדמו"ר שלף את המטבע מעטיפתו, החזיקו בידיו ואמר למנוח בהאי לישנא: 'ר' ראובן, רוח"נער קינדער רענגען אייך שולדיג א גרויסער חוב, מיר האבען דא א מטבע פון דער הייליגער רוח"נער זיידע, נעם דאס מיט דיר פאר א שמירה אויף יענער וועלט, און עס זאל דיר עפענען אלע טועיערען'. [צאצא, רוח"ן חייבים לך חוב גדול, יש לנו פה מטבע מזקנינו הקדוש מרוח"ן, קח אותו איתך והוא יהיה לך לשמירה בעולם הבא ויפתח לך את כל השערים].

המשיך ר' משה וסיפר: כאשר הורדתי את המנוח לקברו, ולפני שהתחלתי להניח מעליו את הלוחות, נתן לי האדמו"ר את המטבע, ביקש שאפתח את התכריכים ואכניס את המטבע לידו של הנפטר.

עשיתי כדבריו, וברגע שהכנסתי את המטבע לידו, ידו של הנפטר נסגרה על אצבעי יחד עם המטבע. נבהלתי וניסיתי למשוך את האצבע, אך היד נסגרה עלי בחוזק, כאשר בנוסף לכך המטבע נלחץ אף הוא על אצבעי... בסופו של דבר משכתי את אצבעי בכל כוחי, וכך הצלחתי לחלצה מלפיתתו האיתנה של הנפטר אם כי נותרה עליה שריטה הגונה. לאחר מכן נדרש ממני זמן רב בכדי לכסות את הנפטר. איני יודע כמה זמן, אולי עשרים דקות, אך אבדה לי התחושה של הזמן מאחר והיה נראה בעיני כנצח...

וסיים ר' משה: אין לי מושג מה הפשט בזה, אבל יכולני להעיד על הסיפור הזה מכלי ראשון, שקרה עמי ובעיני ראתי...

מטבע שטבעו הכמרים

מעשיות רבות אודות מטבעות לשמירה ולברכה סופרו אודות הרה"ק ה'אמרי חיים' זיע"א, שנהג אף הוא להעניק מטבעות של ברכה לאחר עבודת קודש שהיתה לו בכך. ואכן, רבים מהפונים אל הרה"ק לישועה, לא היו מסתפקים בבקשת ברכה אלא היו מפצירים בו שיעניק להם מטבע בתור שמירה, אך רק לעיתים לאחר הפצרות רבות היה נעתר לבקשות והיה נותן מטבע, כאשר במקרים אלו נראו לא פעם אותות וישועות מופלאות.

ואצל הרה"ק ה'אמרי חיים', היו סוגים שונים של מטבעות. בדרך כלל 'מטבע מבורך' היה מטבע מארץ ישראל, ואילו מה שכונה בפיו כמטבע של 'שמירה', היה מטבע מחוץ לארץ. גם מועדים מיוחדים נקבעו למתן השמירה: יאהרצייט של אחד מאבותיו, או יומא דפגרא, והיה נותן זאת רק לאחר טבילה במקוה כאשר טבל יחד עם המטבע. לעומת זאת, מטבע 'מבורך' היה נותן גם ללא טבילה.

ואכן, ידוע היה שרבים נשענו על ידי קבלת מטבע 'שמירה', לאחר שה'אמרי חיים' זיע"א טבל עם המטבע בפיו. ר' בערל וולצר ז"ל, היה המושב"ק בשנה הראשונה לעלייתו ארצה. פעם לעת ערב אמר לו ה'אמרי חיים' שיזכירוהו בבוקר לקחת עמו מטבע למקוה. כזאת ארע פעמים אין ספור עד אחרית ימיו שהיה מורה למשמשי להזכירו בעת שהיה במקוה שם פלוני ופלוגי. בין היתר, מסופר כי באו שני אחים אל ה'אמרי חיים', וסיפרו שקיבלו מכתב מאחותם שבחוץ לארץ כי בתה חולה מאוד, וסבה בא אליה בחלום ואמר לה שרק הרבי מויוניץ יכול לעזור, וכי יקחו ממנו מטבע לשמירה. אך בבואם אל הקודש פנימה אמר הרבי כי הוא אינו יכול לעזור כלל. אלא שהם טענו שלא יצאו מהחדר עד שיושעו, כדבריו על הסבא שנראה אליהם בחלום. לאחר הפצרות רבות הסכים הרבי לאחל ברכה לרפואה מבלי לתת מטבע, אך הם התעקשו ואמרו שלא יצאו מהחדר עד שיקבלו מטבע. סוף דבר, לאחר זמן מה, הורה הרבי למשמשו שילך להביא מטבע, והוא נתנו לפיו ואמר מימרות הזוהר הקדוש. אחר כך הוציא מהפתקאות המיוחדות שלו, דפדף ודפדף בהן, פתח את ספר הזוהר ושוב עיין בפתקאות הללו, ורק אז הסכים לתת להם את המטבע.

עם זאת, כאשר מסר להם את המטבע, התנהג והזהיר כי ישלחו את המטבע אך ורק על ידי שליח ולא באמצעות הדואר. ניסו האחים לטעון ולומר שאין להם שליח, היוצא לחו"ל, אולם ה'אמרי חיים' אמר להם: 'אתם לבקש מטבע ואני לא קראתיכם, אם רצונכם לקבל - עליכם לצייט'. משהסכימו לתנאו, מסר להם את המטבע.

כעבור מספר שבועות באו שוב שני האחים והפעם לבשר כי החולה הבריאה ב"ה. בשנים האחרונות לחייו, כאשר הרבי ה'אמרי חיים' נחלש ולא תמיד היה יכול ללכת למקוה, היו מונחים המטבעות אצל הרבנית, ובעת הצורך היה מבקש את המטבע מהרבנית, כאשר בעת הטבילה עם השמירה החזיק את המטבע בידו, ופעמים טבל כשהמטבע תחת לשונו. לעתים החזיק אחר כך את המטבע ביד בעת התפלה, או שהיה לומד זוהר הקדוש בהחזיקו את המטבע.

פעם כשהסכים לתת מטבע, שלח החוצה את המבקש מחדרו ולא נותר בו איש, אך אחד מבני הבית עקב אחר מעשיו דרך סדק בקיר, וראה כי הרבי לוקח את ספר הזוהר הקדוש לעיין בו כאשר את המטבע החזיק

בידו, וכך למד בספר הזוהר תוך כדי שפיו מאדימות. כעבור זמן מה קרא למקבל שיכנס ומסר לו את המטבע. ואכן, אירע, ופעם לאחר שנתן 'מטבע שמירה' לרפואה הפטיר: 'כמה כח היא עלתה לי'.

מטבע שהביא עזרה

מעשי פלא אירעו עם הרה"ק רבי ישראל אבוחצירא זיע"א, ה'אבאב סאלי', שנהג אף הוא להעניק מטבעות לברכה, כאשר מקבליהם ראו ישועות מחוץ לגדר הטבע. עוד בשנותיו במרוקו, היו ברשותו של הרה"ק רבי ישראל אבוחצירא זיע"א, ה'אבאב סאלי', שלש מטבעות מזהב. באחד הימים, שלח את משמשו לקרוא ליהודי אחד מחברי הקהילה, שכמוהו התייצב מיד עם קבלת השליחות לפני הרה"ק להיות מוכן לכל משימה שיטיל עליו. להפתעתו הוזמנו לבני הקהילה ולחמון כהם. הלה משוחח עימו על מצב הקהילה ועל העתיד הקשה שצפוי לקהילה באותם הימים, תוך שהוא נותן לו את ההרגשה כאילו בידו לעזור לבני הקהילה ולחמון כהם. הלה החל לומר שאין הוא יודע למה הכוונה, שהרי ידוע מלפניו מצבו ובמה תולה הוא את תקותו שאדם כמוהו יוכל להיות למשננת.

הוציא ה'אבאב סאלי' מטבע זהב אחת ואמר לו: ראה, את המטבע הזו אמסור לידך לברכה ולמשמרת, ומשיגיע אליך יפתחו בפניך שערי ההצלחה. ואולם הצלחתך תלויה בביתך עזרתך לחברך וידידך, ואסור שהכסף יעביר אותך על דעתך ועל דעת קונך. אם תמשיך לידקדק במצוות קלה כבחמורה ותהיה לעזר ולאחיסמך לבני קהילתנו אני מברך אותך בזה בברכת עושר והצלחה. אך אם חלילה תסטה מן הדרך הזאת שאני מורה לך לאחר שתעלה לגדולה, דע לך שבכוחי להחזירך למצב שבו נמצא אתה היום ואולי אף תרד מטה מכך.

נדהם האיש לשמע הדברים ולאחר דקות של דומיה בלי אפשרות להגיב, פתח את פיו. הודה לרבינו על האמון שנתן בו בבחרו דוקא בו להיות למשננת לקהילה ולהחזיק בידו את מפתח העושר, ומאידך הבטיח נאמנה שאין כל צורך להזהירו ולהדריכו איך לנהוג בעושר הצפוי וכיצד להמשיך בעבודת ה'. כאדם עשיר, הבטיח, ידי לא תזוז מידו של רבינו, וככל שתאמר לי אעשה עד יומי האחרון.

קיבל האיש לידיו את המטבע, שתה 'לחיים' עם רבינו ויצא לדרך. ואכן ברכתו של רבינו ה'אבאב סאלי' שנקימה בו והוא הלך הלך וגדל. מסחרו פרץ, וככל שגדל עשיר כן הרבה בצדקות וחסדים, כשידו לא זה מידו של ה'אבאב סאלי' והוא אכן עמד לימינו לכל דבר שבקדושה.

שוב מעשה אחר היה עמו, והפעם בהיות הרה"ק רבי ישראל אבוחצירא זיע"א בצרפת. היה שם יהודי נכה רגלים שחפץ לעלות לארץ הקודש שם אמו שהיתה מבוגרת, אך שליחי הסוכנות סרבו לעזור לו, בטענה שבארץ אין זקוקים לנכים כמוהו ולוקנים כמו אמו...

בהגיע ה'אבאב סאלי' לפאריז, הלך האיש לבקש את ברכתו בעודו ישוב על כסא גלגלים. בהגיעו לפני הצדיק, פרץ בבכי עד שבקושי רב יכול היה לספר את מצבו, וגם ביקש מהצדיק שרצונו לשאת אישה ולזכות בבנים. רבינו אמר לו שאין מזלו בצרפת, והוסיף: 'אל תדאג אני מברך אותך שתזכה בקרוב לעלות לארץ ישראל יחד עם אמך והיא תאריך שם ימים, ואני מוסר לך מטבע שלעולם לא יחסר לך כסף לכל צרכך'.

תפילה פנינים וערגלויות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

שפנה כל היום בהבלי העולם, והוא רץ לסימטא אחת מן הצד ומתפלל מנחה - הגם שאינו יודע כלל מה הוא מדבר, עם כל זה גם זה חשוב ויקר מאד לפני הבורא ברוך הוא, והאנחה שלו בוקעת וקיעים!!
הרי שמעלתה הגדולה של תפילת המנחה אמורה אפילו כשאין המתפלל מכוון בה כלל, מחמת שראשו תפוס כולו בעסקיו, מהם בא ואליהם ישוב לאחר התפילה, ועם כל זאת שגבה מעלתה עד שמודעזעים ממנה כל שרפי קודש. וכל זאת למה? משום שהיא מראה על יראת שמים שיש בו באדם, כאשר מראה הוא בעצמו שהעיקר אצלו הוא התפילה, עבודת הקודש, ולא המלאכה שממנה מתפרנס.
ובמיוחד על שום המאמץ הנדרש מהאדם, אשר צריך 'לקרוע' עצמו ממלאכתו, ופונה להתפלל.
דבר שיש נוכח להוסיף, כי על אחת כמה וכמה אם האדם מצליח גם להסיח דעתו ממשבתותיו בעסקיו, ומכוון בתפילתו זו, הלא אי אפשר ואין לתאר כלל שגב מעלתה, ותפילה כזו ודאי תעלה לרום המעלות שבשמים ותתקבל לרצון!

האנחה של תפילה

ומן הדין להתבונן עוד ולהעמיק הבנתנו ברוממות ומעלת תפילת המנחה.

ראשית יש להבין, מדוע נקראה תפילת המנחה בשם זה? שמותיה של תפילות היום והלילה נקראו על שם הזמן בו מתפללים אותן - שחרית זמנה בשחר, וערבית זמנה בערב. אולם מהו ביאור השם 'מנחה' לתפילת בין הערביים? ומדוע אין היא קרויה 'צהריים' על שם זמנה? בביאור הדבר כתב רבינו חיים מפרידבורג אחיו של המהר"ל מפראג ב'ספר החיים' (ספר סליחה ומחילה), כי את תפילת המנחה תיקן כאמור יצחק אבינו, שהיה כקרבן עולה תמימה, כאשר העלהו אביו אברהם אבינו עליו השלום על המזבח.

וכיון שצעל כל קרבן יש להקריב מנחת סולת ונסכים, עמד יצחק ותיקן תפילה זו במקום המנחה שהיה עליה לבוא עמו כקרבן.

ועל כן מוכנה תפלה זו בשם 'מנחה', על שם אותה מנחת סולת הקרבה עם הקרבן.

פירוש אחר כתב הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע בספרו 'קדושת לוי' (פר' חיי שרה) כי 'מנחה' היא מלשון מתנה ודורון.

כי בתפילת שחרית האדם מודה לקדוש ברוך הוא על שהחזיר לו את נשמתו, על השמש המאירה לעולם, ועל כל העולם והתחדש בטובו, ובתפילת ערבית מתפלל הוא לבורא העולם לפני שהוא נותן לו את נשמתו בפיקדון למשך שנת הלילה.

אבל את תפילת מנחה לכאורה אין האדם מחויב להתפלל, תפילה זוהי נדבה לה, ולכן היא מוכונה בלשון מתנה ונדבה.

באופן אחר ביאר על פי מידותיהם של האבות הקדושים שתיקנו את שלוש התפילות: מידתו של אברהם אבינו היא מידת החסד, ומידתו של יעקב אבינו היא מידת הרחמים, וכאשר אדם עובדים את הבורא יתברך ויושעים רצונו, הוא משפיע עלינו חסד ורחמים אף על פי שאינו זכאי לכך מצד מעשיו.

על מנת גדולה כל כך ראוי להתפלל תפילת מנחה, מלשון מתנה לה, יתברך על הטובות שהוא עושה עמו, יותר ממה שמגיע לנו.

וזהו מה שנאמר בפסוק (בראשית כד סג) 'ויצא יצחק לשוֹכַח בְּשֶׁדָּה לִפְנוֹת עֶרֶב וַיֵּשֶׁב עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנֵה גְמָלִים בָּאִים'. כאשר אדם יוצא לשוֹכַח ולהתפלל תפילת מנחה שהיא לפנות ערב, ומודה על הטובות שעשה לו ה' יתברך, מתקיים 'וַהֲנֵה גְמָלִים בָּאִים' - הקדוש ברוך הוא גומל חסדים טובים לעמו ישראל ומביא עליהם שפע של טובה.

העולה מן הדברים, כי על ידי תפילת מנחה שמתפלל האדם כנדבה ומתנה, זוכה הוא לגמול טוב מן השמים ומקבל מתנות גדולות וחסדים טובים.

ויבואו החכמים להתפלל מנחה

אמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות ו) "לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה".

זמנה של תפילת המנחה הוא בעיצומו של יום, בעת שהאדם טרוד במלאכתו ועסקיו.

כאשר מניח הוא את כל עסקיו ופונה להתפלל לבוראו, ניכרת יראת השמים שלו ועבודתו את בוראו.

לעומת תפילות שחרית וערבית שהן לפני תחילת היום או בסופו, ואין הדבר ניכר כל כך.

דברים האלו כתב הגאון הקדוש רבי יעקב אביחצירא זי"ע בעל 'אביר יעקב' בספרו 'פתוחי חותם' ורמז נאה מצא לכך בכתוב (שמות לו ד) 'ויבאו כל החכמים העשים את כל מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו אשר המה עשים'.

כלומר, הגיע עת המנחה, מבטלים החכמים יראי ה' וחושבי שמו מעבודתם, פונים 'איש איש ממלאכתו אשר המה עושים', ובאים אל 'מלאכת הקדוש', היא עבודת הקדוש של התפילה.

והנה, ראשי התיבות של המילים 'ויבאו כל החכמים העשים את כל מלאכת הקדש איש' עולים בגימטריא בדיוק כמנין 'מנחה'! לרמזו על תפלת המנחה, שבשביהלה הם מבטלים ממלאכתם.

"מנחה"!

פעם אחת שבת אור שבעת הימים רבינו הבעל שם טוב הקדוש זי"ע בעיר אליק.

והיה לאחר תפילת המנחה, התממה בעל הבית מלשבו, והבעל שם טוב המתין זמן רב עד שישבו לאכול סעודה שלישית.

שאל הבעל שם טוב את אנשי הבית היכן אביהם, והם סיפרו כי בבית הכנסת מתקיימת דרשה מאחד המגידים הנוודים.

באותה תקופה היו דרשנים רבים מסתובבים מעיר לעיר ונושאים מדרבותיהם תמורת תשלום שהיו מקבלים מקופת הקהל.

בתוך הדברים שמע הבעל שם טוב מבני הבית, כי אותו מגיד מוכיח את הציבור במילים קשות כגידים על חטאיהם ועל כך שאין הם משתדלים כראוי בעבודת ה'. לא היה הבעל שם טוב מרוצה מכך שהדרשן מרבה לדבר בגנותם של ישראל, והורה הבעל שם טוב לגבאי שילך לבית הכנסת ויקרא למארחו לצאת מן הדרשה.

הלך הגבאי וגילה לכמה אנשים שהדרשן לא נשא חן בעיני הבעל שם טוב.

פסטה השמועה בקהל, והאנשים החלו נשמטים אחד אחד ויוצאים מבית הכנסת, עד שהדרשן מצא עצמו עומד לבדו, ופסק מלדרוש.

ביום המחרת בא הדרשן לבעל שם טוב ונתן לו שלום. שאל אותו הבעל שם טוב מי הוא, והשיב: "אני הדרשן מפני מה רגזתם עלי?"

קפץ הבעל שם טוב ממקומו וכשדמעות זולגות מעיניו אמר לו: "וכי אתה תהיה לדבר רע על בני ישראל?"

תדע שכאשר יהודי הולך טרוד בעסקיו כל היום כולו, ולפתע מבחין הוא שהחמה עומדת לשקוע, והוא נרעד ומזדעזע: "אי לי! תיכף יעבור זמן תפילת מנחה, ואני טרם התפללתי!"

תיכף ומיד פורש היהודי למקום צדדי, ומתפלל מנחה בחטף בלא לשים לב לדיבוריו כלל.

ובכן, דע לך, מתפילת מנחה שכזו מזדעזעים שרפים ואופנים!! (שכחי הבעל שם טוב)

וכן כתב המגיד הקדוש רבי אברהם מטריסק זי"ע בספרו 'מגן אברהם' (פר' בלק), את ששמע מאביו המגיד הקדוש רבי מרדכי מטשרנוביל זי"ע, בשם הבעל שם טוב הקדוש: "שגם זה האיש המוטטר בעסקיו כל היום בשווקים וברחובות, וכמעט ששוכח שיש בורא עולם - רק בעת שמגיע זמן תפלת מנחה עולה על זכרונו שהגיע זמן התפילה, וגונח ונאנח בלבו בהתבוננות האין

כשרק יצא משם פגש אותו אחד מידידיו, ושאל אותו מדוע אין הוא עולה לארץ הקודש, השיב לו הלה כי הסוכנות אינה מסכימה ומשכן אין לו דרך לעלות לארץ. אמר לו אותו ידיד, שהתברר כמי שידיו רב לו בהסדרת העליה לארץ, כי יסיר דאגה מליבו: אתה ואמך תבואו יחד עמי לארץ ישראל, בלי כל העזרה מהסוכנות, ואני אעזור לך בכל העניינים.

ואכן הוא זכה להגיע לארץ יחד עם אמו, ובהגיעו ארצה נשא אשה ונולדה לו בת, והיה שומר מכל משמר על המטבע שקיבל מהבאבא סאלי זי"ע ומעולם לו היה חסר לו מאום מכל צרכו. אף אמו האריכה ימים, ונפטרה בחודש חשוון תשע"ג בהיותה בת מאה ושלוש שנים.

הרי לנו 'כל הנוטל פרוטה מאיוב - מתברך'.

גם מקום ללון - סגולת הכנסת אורחים

ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללון (בראשית כד כג)

מה היתה שאלתו של אליעזר לרבקה, ומה היתה תשובתה? בפסוקים מוצאים אנו כי אליעזר שאל את רבקה (בראשית כד נא): 'ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללון?' ורבקה השיבה לו (שם פסוקים כד-כה): 'ותאמר אליו בת בתואל אנכי בן מלכה אשר ילדה לנחור. ותאמר אליו גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון'. אך מה שאל, ומה השיבה לו? במפרשים מוצאים אנו דרכים שונות לבאר את אותו דר שיש בין אליעזר עבד אברהם לרבקה, כאשר מכולן נמצאנו למדים על אצילות מידותיה של רבקה מכנסת האורחים, לעומת אביה ואחיה שענייניה צרות היו באורחים.

וכה פירש רבינו בחיי: ויאמר הכתוב היש בית אביך מקום שתלינו אותנו ונסתופף בצלכם כמנהג האורח עם אדון הבית. כלומר, מוכן אני ללון על הספה בסלון, יחד עמכם, ואיני דורש חדר בנפרד...

ועל כך השיבה רבקה: "גם מקום ללון, לא תצטרך שנהיה אנחנו מלינין אותך, אבל אתה בעצמך תבחר מקום לינה אתנו באיזה מקום שתרצה, כמנהג אדון הבית לא כמנהג האורח".

ואילו הביא מים חיים מפרש בדרך אחרת כאשר תחילה הוא מקשה, כי טענה אליעזר בחיטים, והיא השיבה לו בשעורים. הוא שאל האם מקום יש ללון, והיא עונה לו כי תבן יש להם: "התחילה אמריה לאמר 'גם תבן', ולכאורה הלא לא שאל אלא אם יש מקום ללון. ואמנם כי היא השיבתו לא מבעיא זה שיש, כי עוד יש דברים אחרים גם תבן וגם מספוא רב גם מקום ללון כמה לילות כפישר רש"י, והכל לרוב מדת החסד שהיה בה להוסיף על הבקשה כהנה וכנהנה כאמור למעלה".

אמנם, באופן אחר ובדרך צחות, הביא לפרש את אותה שאלה ותשובה בספר 'קרן לדוד', המסביר כי זו בדיוק היתה תשובתה של רבקה, שכאשר נשאלה האם יסכימו הוריה לתת מקום לינה, השיבה שבקושי מעט תבן יסכימו להביא, ומי מדבר על לינה... "מה שפירשתי על דרך צחות תשובת רבקה 'גם תבן וגם מספוא רב עמנו וגם מקום ללון', כי היא השיבה על אשר שאלתני, 'היש בית אביך מקום ללון', כלומר, אם מכניסים אורחים בבתינו. השיבה: לא כן, כי גם תבן וגם מספוא שהוא דבר קטן מאוד רב עמנו, הוא דבר גדול בבית אבי, ומה גם מקום ללון, כלומר שאין לקוות שתשיג מקום לינה..."

'ותרץ' ותגד לבית אמה כדברים האלה שהאיש שאל מקום לינה, והשיבה תשובה הנוכרת. אבל לבן כאשר שמע כן מרבקה חשש אולי לא יבוא אליעזר לביתם, ובאמת צר לו בזה, כי לאיש נכבד ועשיר כמותו כבדוהו בשתי ידיים, כי רשע היה ונתן עיניו בממוץ".

הרי לנו כמה דרכים להסביר את שאלתו של אברהם ואת תשובתה של רבקה, ושבעים פנים לתורה.

הזמנת אורחים

היה זה בשיאו של החורף הפולני הקפוא, ולביתו של המגיד מווידיסלאוו זי"ע"א הזדמנו אורחים שביקשו לחמם את עצמותיהם לאחר שהות של מספר ימים בדרכים הקרות, לנוח מעט מטורח הדרך ולסעוד את לבם.

בנו של המגיד, הרב"ק הרבי רבי שמוחה בונם מפרשיסחא זי"ע"א היה אז ילד קטן, ובטרם הגיש המגיד לאורחיו לאכול אמר לבנו: בונימל, הלאו עליי אתה, הבה נראה אותך מחדש משהו בסוגיית הכנסת אורחים.

השיב בונם הקטן לאביו: אך לשם כך צריך אני להיכנס לחדר השני, שם אוכל לעיין בנושא ואכן אשתדל לחדש בענין זה...

תהו האורחים למשמע חילופי הדברים, ותמיהתם גברה כאשר לאחר זמן קצר שב הילד לאביו ובישר לו כי כבר העלה חידוש בסוגיה. 'בואו בבקשה עמי', אמר להם, 'אראה לכם מה שחידשתי בסוגיית זו'.

הלכו עמו האורחים אל החדר השני, ושם ראו כי הציע להם את

המשך בעמוד ד'

ובמדבריות חרקים, אמורות היו להושיע את החולה באופן פלאי ולרפוא מכל צרה וצוקה, אך גם הן לא שפרו את מצבו במאומה.

העיסוק הרב ברפואת בעלה, יחד עם ההוצאות המרובות שהיו כרוכות ברפואים וברפואות, גרמו לדחק מסוים בפרנסת המשפחה. האשה לא יכולה היתה לעבוד בחנות כהרגלה, שכן מרבית הזמן נאלצה לסעוד את בעלה בחליו, ומלבד זאת, חלק הארי של ההכנסות מהחנות - שמשו לצרכי האב החולה.

בשלב מסוים החלה האשה להתיאש מרפואת בעלה. אמנם צעיר היה האיש לימים, אולם מחלתו הקשה הלכה והחריפה עד שסבורה היתה כי לעולם לא יקום ממטתו, וכי לא ירחק היום בו יעזוב את העולם.

תחושת היאוש פעפעה בבית עד שתקפה גם את החולה בעצמו, ואם בתחילה לא התיאש מהרחמים על אף החבר החדה שהיתה מונחת על צווארו, ברבות הימים כבר לא האמין שיש לו סיכוי לצאת מחליו ולהרפא, ואין רצון זה אלא תוחלת נכזבה.

ביום מן הימים הגיעה השמועה אל עירו של האברך כי צדיק בא לעיר, הלא הוא מורו ורבו המגיד הקדוש, שעתידי לעבור דרך העיר ובדעתו להשאר לשבות את שבתו בעיר.

חסידים ואנשי מעשה החלו להכין ולסדר את בית הכנסת הגדול עבור התפילות והשלחנות הטהורים שיערוך הרבי ברב עם הדרת מלך, ואף אכסניה מתאימה ומכובדת הוכנה עבור הרבי למשך כל זמן שהותו בעיר.

התרגון לבו של האברך בקרבו לשמע בשורה טובה זו, ורוחו נעשתה טובה עליו.

הוא לא חשב על מצבו הגשמי והבריאותי, כי אם בעיקר על מצבו הרוחני. במשך כל זמן מחלתו לא הצליח ללמוד ולהתפלל כרצונו, כשבנוסף לכך נכנס ברבות הימים לדכדוך ולמרה שחורה מתוך יאוש על מצבו. ביקש אפוא האברך להיכנס אל הרבי, לשפוף לפניו את מר לבבו ולבקש מעמו עצה וברכה.

כמה ידידים ואוהבים עמדו לו לעזר, ובאחוות-רעים הגיעו לביתו, מוכנים ומזומנים לשאתו אל הרבי ולסייעו בחולשתו.

לפני צאתו מהבית פנה האברך לזווגתו ובקשה לתת לו כמה מטבעות כסף אותם יוכל להגיש לפני הרבי כפדיון נפשו, יחד עם הקיטל.

האשה מרת הנפש, שכל חייה עמלה לכלכלת הבית ועול הפרנסה מוטל היה על כתפיה, לא מסוגלת היתה לתת לבעלה את המטבעות האחרונות שנותרו בבית.

"הון עתק בזבזתי עבור רופאים ורפואות שלא הועילו כלום. אין זה אלא משום שבדרך הטבע אפסו הסככים למצוא מרפא".

"עתה", טענה האשה לבעלה, "אם החותך חיים לכל חי יגזור לך חיים, אכן תתרפא, ואם לאו - תשאר במצבך. אינני מוכנה להוציא עוד כסף עבורך, ולכן תן אמונתך בבורא שהוא רופא חינום שירפאך מחוליק הסופנים..."

דבריה לא השתו נעצו בלבו של האברך כמו חץ, כאב עז מילא את שותו, אף הוא התעקש, "תני לי כמה מטבעות. ברצוני לזכות לתחיה רוחנית לכל הפחות".

לבסוף נענתה האומללה ונתנה לבעלה החולה כמה מטבעות, עמם נשארו חבריו אל אכסניתו של הרבי.

כאשר הוכנס לחדר, פרץ בבכי מר ובשברון לב נורא הצליח בקושי רב לייבב: "רבי, יודע אני כי חסר תקוה אני וכי לא ארפא מחלתי זה, אולם מבקש אני לתת פדיון נפש לרבי כדי שהרבי יבוא לעזרתי ולישוועתי בעולם העליון, לעשות עמי טובה בבית הדין של מעלה".

לקח המגיד את המטבעות, ברך את האברך ואמר לו: "אל תירא ואל תחת".

משמעת האברך את דברי רבו, שקטה נפשו הסוערת וחזר לביתו במנוחת הנפש.

בצאתו בקשו אחד ממליו, ידיד נפשו ורע אהוב ששמע את דברי הרבי אליו, שיתקע לו כף ויבטיח לו שאחר פטירתו יתגלה אליו ויספר לו כיצד אכן קוימה הבטחתו של הרבי ומה נעשה עמו.

עבר זמן מה, מחלתו של האברך הכבידה עליו, עד שלבסוף שב חיים לכל חי והלך לבית עולמו.

בעולם הזה נותר חברו הנאמן, אחוז ציפיה לדעת את הנעשה עמו בעולם האמת. במשך זמן רב המתין שקיים האברך את הבטחתו שנתן בתקיעת כף, אך האברך לא

התראה אליו, וכמעט נשכח הדבר מלבו. חלפה לה תקופה, ובאחד מלילות השבת, כאשר עמד המגיד הקדוש מטשרנוביל בבית מדרשו להתפלל לפני העמוד 'קבלת שבת' כדרכו בקודש, הבחינו כל החסידים שבשעה שהגיעו לחרוז 'בואי בשלום' והפנה הרבי את פניו למערב, החל מורה באצבעו לכוון הפתח כמי שמצביע ורומז לאדם להכנס פנימה.

תמהו החסידים מאד. איש לא נראה בפתח, ולמי החוה הרבי שיכנס? אלא שכמובן, אף אחד מביניהם לא העז לשאול את הרבי על כך, וכולם נותרו בפליאתם. אמן מן העדים למחזה המוזר באותה שבת היה מייודענו, חברו של האברך שקיבל מאתו תקיעת כף לפני פטירתו, שבא אותה שבת לחסות בצל הרבי.

באותו ליל שבת, כחצות הלילה, כאשר נם החבר את שנתו באחת האכסניות, נגלה אליו בחלום ידידו האברך הנפטר ואמר לו: "עתה הגיע הזמן שאקיים את הבטחתי ואספר לך את כל מה שארע עמי מאותו יום בו נפרדה נשמתי מגופי ועד עצם היום הזה.

דע, כי מיד לאחר פטירתי לקחו מלאכי החבלה את נשמתי ועשו בה ככל המגיע על מעשים שאינם כשורה. הימים האלו היו קשים ומורים בעבורי עד מאד, עד שמרב הצרות שאפפוני שכחתי לחלוטין מכל מה שהיה בעולם הזה ואף לא זכרתי שעלי לבקש מהרבי שיבוא לעזרתי כפי שהבטיחתי.

עד שהיום, בזמן תפלת קבלת שבת, כאשר נשמע הכרוז במרומים, כפי שנשמע מדי ערב שבת 'בואו ונצא לקראת שבת', לפתע עזבו אותי כל מלאכי החבלה וברחו למרחקים, עד שלא ראיתי אף לא אחד מהם.

לא ידעתי להיכן עלי לפנות ונשאיתי על מקומי תוהה ומשתומם.

לפתע ראיתי המוני נשמות רצות ועפות במהירות מכל עבר לכוון יעד בלתי נודע.

הצטרפתי גם אני למרוצה זה, עד ששוב נשמע קול הכרוז במרומים, מבשר ואומר: 'לכו ושמעו את הרב הצדיק רבי מרדכי, המגיד משרים מטשרנוביל, איך הוא מקבל את השבת בזמירות, בשירות ובתשבחות!'

תכף בשמעי כרוז זה, התעוררתי כאדם שנתעורר משינה עמוקה, ונזכרתי שהמגיד הקדוש מטשרנוביל היה מורי ורבי בעודי בחיים עלי אדמות.

התחלתי להגביר את מהירות ריצתי יחד עם שאר הנשמות המעופפות, וכאשר באתי לבית המדרש ראיתי כי כולו מלא בחלונות גדולים, אור מופלא מבהיק דרכם וזיוו כשמש בצהרים.

רציתי מאד להכנס ולבוא אל תוך בית המדרש, אבל לא הצלחתי למצוא את הפתח. אמנם ראיתי נשמות שהצליחו להכנס פנימה, אך אנכי לא ידעתי היכן מצויה הכניסה. ככל שבקשתי והפצרתי מנשמות אחרות שתראנה לי את הדרך בה אוכל להכנס לפני ולפנים, לא נעניתי.

דעתי כי רב, הלכתי לצד מערב של בית הכנסת, מתוך שידעתי כי פתח בית המדרש צריך להיות בצד מערב, וגם שם לא עלתה בידי למצוא את הפתח. הבטתי דרך החלון והנה רואה אני את הרבי עומד לפני העמוד כשהוא מוטוץ בטליתו כדרכו בקודש ומתפלל, והתעצבתי בכפליים על שאין אני יכול לראות ולהראות בפניו, עד שלאחר זמן קצר, כאשר הגיעו לחרוז 'בואי בשלום', הסתובב הרבי לצד מערב כשפניו גלויות ומאירות.

באותם רגעים נשגבים הבחין בי הרבי עומד מחוץ לבית המדרש ומביט בו מבעד לחלון, ורמז לי באצבעו שאתקרב אליו ואכנס פנימה אל תוך בית המדרש. באותו רגע ממש נפתחה הדלת לפני ונכנסתי למחיצתו של הרבי.

מאותו רגע אני מוגן ושמור מפני כל מלאכי החבלה וכוחות הרע שבקשו להרע עמדי. המגיד קיים את הבטחתו והוא שומר עליי, סיים האברך את דבריו ונעלם כלעומת שבא.

הרי לנו חשיבותן של אותן דקות יקרות של קבלת שבת, שבהן הזמן מסוגל לצדיקים להעלות ולתקן את נשמות בני ישראל העשוקות בידיהם של מלאכי החבלה, ומכך נלמד שבדואי בעוד נשמת רוח חיים באפינו יכולים אנו בשעה זו להתעלות ולטהר את הנפש בקדושתה של שבת המלכה.

המטות כך שיוכלו לישון מיד לאחר שיאכלו ולנוח מטרחת הדרך.

רווח האב, המגיד מוידסלאוו זיע"א, נחת מ'חידושו' של בנו בונימל, ואמר לאורחיו: נו, מה תגידו על בני הפיקח, האם חידושו מוצא חן בעיניכם...

ובהזדמנות אחרת אמר המגיד זיע"א: אם מזמינים אורח לבית ומגישים לו לאכול ולא מראים לו לפני כן היכן ילון, גורמים לאותו אורח דאגה בלבו שמונעת ממנו את הנאת אכילתו. לכן, חשוב להראות לו עוד לפני שישעו, היכן ילון לאחר הארוחה.

לעצמו היא מציע

סיפר הרה"ק רבי יצחק מנשינ זיע"א:

בבאדיטשוב היה איש צדיק ושמו ר' ליבר ז"ל. פעם אחת בלילה בחורף אחר היריד, בא איש אחד לביתו בראותו שעוד נר מאיר בביתו, וקניילו ר' ליבר כדרך הכנסת אורחים והציע לו בעצמו מיטה לשכב עליה.

אמר לו האורח: למה זה מעלתו בעצמו מטריח את עצמו להציע לי המיטה?

השיבו ר' ליבר: כלום כסבור אתה שאני מציע לך? אני הנני מציע לי.

וכוונתו היתה שבזכות הטיחה במצווה עבור האורחים, מציע ומכין את המיטה עבורו עצמו לעולם הבא.

ומסופר גם על אחת מחסידיו של הרה"ק מר"ד ז"ל מבעלזא זיע"ע שנודע כמכנס אורחים, ושמו הלך לפניו כמי שדאג לשמש בעצמו את האורחים שבאו לביתו, כשהוא מאכילם ומשקה אותם ברוחב יד ובסבר פנים יפות, ואף נוהג היה לטרוח בעצמו להציע עבורם את המיטות ללינת לילה.

כשבא פעם אותו מכנס אורחים אל האדמו"ר, הציע לו הרבי מיטה בחדרו. ניסה האיש להתנגד לכך שהרבי יטרח בשבילו בכבודו ובעצמו, אבל לא היה יכול לעמוד נגד דבריו של הרבי, שהסביר כי רוצה הוא לקיים מצות הכנסת אורחים באיש המקיים מצות הכנסת אורחים באופן יוצא מהכלל.

פרטני מלב

דרכו של הרה"ק רבי שלמה אריה לייב מטיטשין זיע"א היתה להכניס לביתו אורחים עניים, ואילו מיטתו שלו היתה עומדת בבית מדרשו הפקר לכל. ואם לא די בכך, כאשר לנו אורחים בביתו, היה לוקח את הכר והכסת שלו ונותן להם. ולא רק את הכר והכסת, כי אם גם את מלבושיו נהג לתת לאורחים.

וכשנאמרו לו שישנם אורחים שמביאים עמם כינים הביתה, אמר בשם רבו הרה"צ רבי חיים אורי זצ"ל מריישא, שבעולם הזה אם כינה עוקצת לאדם הוא יכול ליקחה מקומו ולהשליכה, אבל לאחר הפטירה כאשר תעקוץ רימה למת והוא מרגיש כמחט בבשר החי אין יכול להסירה. מוטב, אמר, שתעקוץ הרימה לאדם בחייו על ידי הכנסת אורחים עניים, ותצילתו על ידי מצות הכנסת אורחים מעקיצת הרימה לאחר פטירתו...

וסיפר אחד מתלמידיו שלמד אצלו בילדותו בטיטשין, איך שתמיד הכניס אורחים ונתן להם מקום לינה. והיה שם בטיטשין פקיד אחד, מומר, שהיה עומד על המשמר תמיד שלא יכניס עניים לביתו, מאחר והדבר היה אסור מטעם הממשלה. פעם אחת בא אליו באמצע הלילה ומצא עניים לנים אצלו, וכאשר ראהו הרה"ק הרים עליו קול חוצב להבות אש בזה הלשון: רשע שכמותך, אימתי תעשה תשובה, ועד מתי לא תניח לקיים מצות הכנסת אורחים עניים.

עזב אותו מומר את הבית בכעס, והלך לביתו וערך עליו קובלנא לבית הערכאות איך שעשה שתי רעות: האחת, שהכניס עניים לביתו ונתן להם מקום לינה בלי רשיון הממשלה. והשניה, על שבזיו את הפקיד העושה את שליחותו ובכך פגע בכבודו של השלטון.

בהגיע יום המשפט הלך הרה"ק לבית הערכאות וישאלהו השופט: מדוע מר עושה ככה להכניס עניים, בניגוד לחוק? השיב לו הצדיק: שופט נכבד, האם יש כלב למר? השיב השופט: כן, יש לי כלב. וישאלהו: יש לך עבדו מקום לינה? השיב השופט: כן יש לי עבדו מקום לינה. וישאלהו עוד: אם כן יהיה האדם גרוע מכלב, שלכלב עושים מקום לינה ואדם עני יהיה מושלך בדרך ואין מאסף אותו הביתה, היתכן?

השתומם השופט מדבריו ויאמר: הצדק אתך, והגן נקי מהקובלנא על חטא הכנסת אורחים. אך על שפגעת בכבוד הפקיד וביזית אותו, אתה בעצמך קצוב לך קנס עבור זה.

השיבו הרה"ק: אתן אם כן חצי רייניש לעניים... ונתרצה השופט לזה ופטרו לביתו לשלום.

מכתלי בית ההוראה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"

בראשות מוריניו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממוריניו הרב שליט"א

קבורה בקומות

מתו שעובר עליו בלא תעשה, תלמוד לומר (דברים כא, כג) כי קבור תקברנו. ואיכא דאמרי אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, רמז לקבורה מן התורה מניין, תלמוד לומר 'כי קבור תקברנו', מכאן רמז לקבורה מן התורה. והיינו מכפל הלשון 'קבור תקברנו' שאין די במה שיגנוז את המת בארון, אלא יש לגנוזו בקרקע.

וכתב הרמב"ן (שם): 'נמצינו למדין שהעושה ארון למת ומניחו בבית הקברות אינה קבורה, ובכלל מלין את מתו הוא ועובר עליו, ואם עשה ארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו, ואף על פי כן יפה הוא לקברו בארץ, דקבורת ארץ ממש מצוה כצוואתו דרבי ואפילו בחוץ לארץ. ומה שנהגו חכמי ישראל בתלמוד בארונות לאחר עיכול הבשר הוא כדאמרין בירושלמי או שהיו נוקבין ארון לארץ.'

עוד נסתפקו בגמרא (שם) 'איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא, או משום כפרה הוא', ובביאור הכפרה פירש רש"י (ד"ה או) 'שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות', וביד רמה (שם) כתב 'דתהו ליה כפרה כשמשפילין אותו תחת הארץ'. והרחיב הדברים בר"ן (שם): 'וזה כפרה דאמרין, שקבורת הקרקע היא המכפרת, היינו משום שטמנין אותו בתחתיות ארץ, והיא הכנעה גדולה שבהיותו חי היה מושל על כל מיני הבעלי חיים.'

וכתב הר"ן (שם) 'אם כן אין אדם יוצא מידי חובת קבורה אלא בקבורת קרקע, ולא שתהא הקבורה מבמש בקרקע שלא יצא ידי חובתו אם יקבור ארוננו בקרקע, אלא הכוונה בקבורת קרקע מפני שהיא תכלית הענין, שאין לך גניזה גדולה ממנה, וכן היה מנהג התלמוד בקבורת הכוכין, שהיו נותנין שם את המת כשהוא מונח בארון, אבל מפני שאמר הכותב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואמר בהגדה שהעפר הוא רפואתו, טוב לקיים בו קבורת קרקע ממש שלא בהפסק, וכן מנהגנו בגירונא ובגלילותיה.'

והיינו שיש איסור להשאיר את המת בלא קבורה, וקבורה אינה רק לגנוז את המת בארון על גבי הקרקע, אלא לגנוז את המת בצורה המיטבית שהיא בקרקע, וטעם הקבורה לחד טעמא משום כפרה, והכפרה היא במה שמורידים את האדם נזר הבריא אל מתחת הקרקע, ומתקיים בו דברי הכתוב (בראשית ג יט) 'עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת, כי עפר אתה ואל עפר תשוב'.

קבורה כפולה

והנה באופן הראשון לענין קבורת שני נפטרים באותו קבר ממש, זה על גבי זה, עם הפרש של גולל ועפר ביניהם, מצינו בשולחן ערוך (י"ד סי' סב סעיפים ג, ד) שני אופנים להחזיר, וזה לשונו: אין קוברים ב' מתים זה בצד זה, אלא אם כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם, ולא המת בצד עצמות, ולא עצמות בצד המת. אבל נקבר האיש עם בתו קטנה, והאשה עם בנה קטן ועם בן בנה קטן. זה הכלל כל שישן עמו בחייו,

המשך בעמ' ב'

בפרשה זו, בה מסופר על אברהם אבינו ששילם הון רב לעפרון החתי, על מנת לרכוש אחוזת קבר לשרה אמנו, הלא היא מערת המכפלה אשר בחברון, מובאת בזאת תשובת מוריניו הרב שליט"א בנידון 'קבורה בקומות', אם היא מותרת או אסורה ואם יש בה שינוי ממסורת הקבורה הנהוגה מדור דור.

תשובת מוריניו הרב שליט"א:

כבוד מרן הגאון האדיר והמפורסם רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א רב מערב בני ברק ור"י חוג חתם סופר וחבר ביד"צ רבא דזכרון מאיר.

מה שביקש מעכ"ת רבינו שליט"א שאבבר כהלכה אודות קבורה בקומות מתחת פני הקרקע, ומעשה באדם שרוצה לתת מתנה מקום קבורה בקומות, והגיע לשאלו הלכה למעשה אם יכול לקחת ממנו מתנה זו, ותורף השאלה אם הקבורה בקומות מתחת פני הקרקע מותרת או אסורה.

הנה כבר מודעת זאת מה שהרעישו גדולי עולם נגד הקבורה בקומות, אך כדי להבין העניין, צריך לדעת כי בזמן הזה מצויים ארבעה אופני קבורה בקומות, חוץ מן הקבורה הרגילה בקרקע כפי שנהוג לכתחילה, ואלו הם:

א. קבורה כפולה - דהיינו שקברו מת עמוק בקרקע וכיסוהו בגולל ועפר, ומעל הגולל טומנים מת נוסף בתוך הקרקע מעל גבי הנפטר הראשון.

ב. קבורה על גבי מערה - קבורה מעל מערה טבעית, שקוברים מת בתוך מערה, וקוברים עוד מת באדמה מעל המערה.

ג. קבורת כוכים או קבורת סנהדרין - יוצקים צמוד לצלע הר גדר בטון רחבה, ומשאירים בפנים היציקה חללים נפרדים זה על גבי זה להכניס בתוכם מתים, והחיבור לקרקע הוא בצד המחובר לצלע ההר. במקומות שאין צלע הר מקימים תל עפר, ובצמוד לו יוצקים גדר בטון לקבורה.

ד. קבורה בקומות - בקומה ראשונה נטמנים בקרקע, ומעליה יוצקים קומות נוספות הצמודות באחד מצידם לקרקע צלע ההר. והקומות העליונות הן כמו מרפסת שבנו בגובה על גבי עמודים, קומה על גבי קומה, כאשר הקוברים בקומות העליונות הם קוברים על גבי בנין שמתחתיו יש חלל ממש.

מצוות הקבורה גדריה וטעמיה

איתא בירושלמי (כלאים פרק ט הלכה ג) בצוואת רבי שהזהיר: 'אל תרבו עלי תכריכין, ותהא ארוני נקובה לארץ', ופירש הרמב"ן (תורת האדם שער הסוף - ענין הקבורה) 'שיטלו הדף התחתון שבארון, וישכיבוהו על הארץ, שקבורת קרקע מצוה, ולא תימא משום חביבותא דארץ ישראל, אלא אפילו בחוצה לארץ דכתיב (בראשית ג, יט) ואל עפר תשוב'.

ואיתא בגמרא (סנהדרין מו:) 'אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מנין למלין את

הלכה למעשה

תשובות ממוריניו הרב שליט"א

להסיר טבעת לפני נטילת ידיים

אשה שאינה מסירה טבעותיה לעולם מחמת כל דבר, אף לא בשעת לישת בצק, אולם מסירה אותן לפני השינה כדי שלא יאבדו לה

בשנתה, האם חייבת להסיר את הטבעות לפני נטילת ידיים?

ת. מעיקר הדין, כיון שאינה מקפידה להורידם בשעת לישת וכדומה אין הטבעות חציצה לנטילת ידיים¹, ותיטול ידיה בשפיכת רביעית בבת אחת על כל יד², אולם אם לפעמים מקפידה להורידם בשעת מלאכות,

הגשת ריצ' קפה בסעודה בשרית

האם מותר להגיש ריצ' קפה פרווה לשולחן סעודה בשרית, בהסתמך על הכיתוב שעל הקרטון שהוא פרווה, או שיש בכך חשש של 'מראית העין' שהוא נראה כחלבבי?

המשך בעמ' ב'

וחוששת שמא תשכח הטבעות או יגנבו, ראה בפסקי תשובות (סי' קסא הערב 60) שכתב כי יתכן שמאחר שנוהגת כן אפשר שאם לא תוריד יהיה זה בגדר חציצה, ברם יש לה עצה כמו שכתב בכף החיים (שם סק"ב) לשפוך מים על ידה פעם אחת רביעית ויותר, ואח"כ תמשוך מעט הטבעת

נטילת ידיים פ"א),
2 כמו שכתב בשולחן ערוך (סי' קסא ס"ה) במי שיש רטייה על ידו.
3 ואשה שנוהגת להחמיר תמיד להוריד טבעותיה לפני נטילת ידיים, כפשטות דברי השו"ע (שם), אך שעתה נמצאת באולם שמחות

חציצה על רוב היד דהיינו על רוב מקום הנטילה אסור אפילו אם אין דרך בני אדם להקפיד עליו, ואם היה רק על מיעוט היד אינו אסור אלא הדרך להקפיד על זה. ולכן מי שלעולם אינה מסירה את טבעותיה בשעת מלאכה אין הטבעות חציצה. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב הלכות

1 במשנה ברורה (סי' קסא סק"ט) כתב שרק אשה שדרכה להקפיד להסיר הטבעת בשעת מלאכה, והיינו בשעת לישת, צריכה להסיר הטבעת בשעת נטילת ידיים, וכדין מיעוט המקפיד שחוצץ בטבילה, שאף שנטילת ידיים דרבנן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וע"כ אם יש

ת. בזמנינו שהדבר מפורסם שיש תחליפי חלב אין בכך חשש משום מראית העין, מותר⁴.

בישלו עלי ירקות ללא שטיפה

בשלנו ירקות גוש קטיף בסיר מרק בלי לשטוף, אחר כך הבחנו על האריזה שכתוב לשטוף, שטיפה קלה לפני האכילה, האם מותר לאכול את המרק?

ת. לכתחילה יש לשטוף את הירקות כהוראת נותני הכשרות. בדיעבד מותר לאכול את המרק, מפני שהחשש אולי יש חרקים הוא ספק, וגם אילו היו יש בסיר המרק שישים נגד החרקים והם בטלים בששים⁵.

הוזמן לסעודת ברית מילה

הגעתי לברית מילה של חבר, לאחר עריכת הברית איחלתי לאבי הבן מזל טוב ותכננתי לצאת וללכת ללמוד בכולל, אך הוא אמר

לי "שבו - שבו לאכול", והיות שהיה חשוב לי ללכת ללמוד בכולל, רציתי לברר אם בכהאי גוונא די לטעום משהו או שצריך ליטול ידיים לסעודת המצווה דוקא?

ת. מי שהוזמן לסעודת ברית מילה ואינו משתתף הרי הוא מנודה לשמים⁶, אולם מי שאינו יכול מחמת עיסוקיו וענייניו להישאר לסעודה, יכול לטעם דבר מה מהסעודה, ודי בזה⁷. ובפרט אם חפץ ללכת ללמוד תורה שאינו בכלל זה, כי הלומד תורה פטור מכל המצוות שיכולין להיעשות על ידי אחרים⁸.

השבת אבידה של גוי

מצאתי ארנק עם הרבה כסף, ויש שם רב קו ועל גביו תמונה של גוי, האם מותר לקחת מפני שאבידת עכו"ם מותרת?

ת. אבידת עכו"ם מותרת, ולכן אם אכן ניכר שהארנק שייך לבעל הרב קו שהוא גוי, אינו חייב להכריז⁹.

שוכר שהזמין בעל מלאכה לתקן - והמשכיר יודע לתקן בעצמו

אדם שהתגורר בדירה מושכרת זה תקופה ארוכה, וכאשר היה צורך לבצע תיקונים [שהיו מוטלים על המשכיר - מעשה אומן, שלא אירעו באשמת השוכר], הזמין השוכר בעל מלאכה לתקן, וכעת רוצה לקזז את עלויות התיקון מדמי השכירות, אולם טוען המשכיר: 'אני בעצמי יודע לתקן, ואני עושה תיקוני בית לאחרים בשכר, והושכר אף ידע זאת אבל לא רצה שאני אכנס לדירה, ולכן אין שום סיבה שאני אשלם על כך', מה הדין?

ת. ישלם רק כדמי פועל בטל לפי ראות עיני הדיין, שהרי היה יכול לעשות לבד ואינו נהנה אלא ממה שלא היה צריך לעשות זאת בעצמו¹⁰, מלבד אם פנה אליו ולא טיפל.

אחרים, אין לבטל תלמוד תורה עבורה. עוד הוסיף וכתב מהרש"ג שם: וכשלמדתי תורה אצל מורי¹ הגאון הצדיק המהר"מ שיק ולעת חנותי הלכתי להפדיר ממנו ולקבל ברכתו, ואמר לי מר זקני שהיה מחבבני² והחשובים שבעיר חוסט, שיאמר לי שלא אלך לכל הסעודות והשמחות, ואז אמר לי מורי זצ"ל הנ"ל (כלשון אשכנז) אם יושבים ולומדים אף פעם לא מתחרטים, ומאז הרבה פעמים נזכרתי בדבריו הקדושים ורואתי ע"פ הניסיון שהם דברים אמתיים ונכונים, שמעט בכל השמחות והסעודות יש הוללות ועכ"פ לת"ח שיכול לברר הלה פשוט כביעתא בכותחא שכול לו לישב בביתו לברר הלכה שזה גדול יותר מכל השמחות של בזמן הזה הוא אכן במקום נחוצו מאד ע"ד.

9 אף שהמוצא אבידה במקום שהרוב
 ישראל ואפילו מחצה ישראל ומחצה עכו"ם
 חייב להכריז, ואינו יכול לתלות בגוי כמ"ש
 בשו"ע (ח"מ סי' רנט ט"ז), אמנם כאן שניכר ומוכח
 מתכולת הארנק שבעליו גוי, ובודומה למוצא כלי
 ולפניו פירות דהוי הוחזקו שהפירות מהכל - י' רסב
 ט"ז האבידה מותרת.

10 אם באנו לחייבו על הוצאות השוכר זה מצד זין יורד לשדה חבירו ונטענה (תח"ם סי' ששה ס"א) אמנם מאחר ומשכיר זה יודע בעצמו לעשות את הפעולות הללו, נמצא שאין להחשיבו 'נהנה', מפני שהוא לא היה משלם על פעולה זו, אלא שהוא הנהה במה שלא היה צריך לעשות זאת עצמו וכשכר פועל בטל, כמו בפועלים שהפסידו זמן עבודה על ידי חזרת בעה"כ (פ"ט ש"ל ס"ח), ושם כתב הגר"ח בשם תשובת רש"י ומהר"ח אור זרוע בשם רבנו חננאל, ששיעור פועל בטל הוא מחצית דמי שכירות פועל. וראה בספר משפט שלום קצו"ח סעיף מד) שהכל לפי העניין. ויתכן שכאן הוא שהם מפועלים שהפסידו זמן עבודה על ידי חזרת בעה"כ, דהם השומא היא כמה היה הפועל מעדיף שלא לעבוד ולהרוויח פחות וצ"ל שמו חז"ל שיעורו כפועל בטל, אבל לא ור"ן לעשר דמי פועל מעדיף שלא לעבוד בביתו ואחר לשיעור עבודה את המלאכה והוא יוציא הוצאות וישלם שכר טרחו, ויתכן ששיעור הנהגה שלו הוא פחות, והיה מעדיף יותר לעשות הפעולה בעצמו ולא להוציא הוצאות וכמו בגרבר אל עבד למיגר, וישלם פ"י ראות הדיין.

שיישב בנהג העולם להזמין לסעודת ישיאין,
אף פסעודות ברית מילה כתבו שראוי שלא
להזמין שאם לא יבוא הילד מנודה לשמים.
וכאשר יש במקום מניין אנשים בלעדיו
אפשר להקל בזה, וכמ"ש במג"א (י"ט דעס קידוש)
מהש"ת ק"ל: מורי משה ש' מלובלין הי'
סנדק בער'ש ולא רצה לילך על הסעודה
מאחר שהיה שם מניין בלעדו. וכ"כ גם ביפה
לכל (ה"ה שם קידוש) בשם ספר ארחות יוסף
לר"י מולכו מכתבאלוניץ (פ"ב): שמתע'
אומרים מה שכתב הרמ"א וכל מי שאינו
אוכל כסעודת מילה הי' כימנודה לשמים היינו
דוקא כסעודת שם מניין, אבל אם יש שם מניין
אין להפסיד.

7 מעיקר הדין סעודת מצווה הוא בבטילת ידיים לסעודה. אולם בחשבות הגר"ח נאה (מובאת בספר אה"ש שם ד"ה) כתבא שדעתו נוטה שדי אכילת מיני מזונות, נראה שדעם חילקו על מיני מזונות אינו חייב אח"כ להטב בסעודה, דבמיני מזונות שאכל בודאי קיים מצוה של סעודת מילה, דאפילו סעודת שבת איכא כמה פוסקים דס"ל שיוצאים במיני מזונות אפילו אל קבע עליהם, וכמש"כ בספרי צנות השולחן (ד"ח סי' פב). ולדבריו נראה שיש לאכול כשיעור נכיצה או כזית כשיעור סעודה. ובספר כורת הברית (פ"ה סוף סק"ה) כתב שהרוצה להחמיר על עצמו לאכול מסעודת המילה יא לאך בטעמיה פחות מכזית. ובילקוט מעם לועז (דף ק"ז עמוד ט"ו) כתב: שיש אנשים שילקוחים קצת מן הסעודה או פרי או עוגה והם מביאים הביתה לאכול כשיוכלו, וכן נהג אבאמ"ר זלה"ה (רבי מכיר חנוני של המהר"ם שכתב). ודא בש"ח שבט המעי (ד"ח סי' ר"ו אות ב) שכתב שדרכו לקחת דבר מסעודת הבית ללכת.

8 כ"ב רבי צדוק הכהן מלובלין בספר הזכרונות (עמוד 157): "וראש שכל זה שמנדו לשמים וקא בשמינו בעל כחא בתורה, אבל אע"פ עוסק בתורה, לא יהא אצלו מצוה גדולה, העוסק בתורה פסור מן המצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים וכן אע"פ בעשיתי איהו מצוה רשא' להנעם. ובשר' מרש"י (ח"ב סי' ירכה) כתב שאע"פ שצוה רבה לילך סתודות מצוה כגון תחנונו וארית מילה, לא אמרו לא בבקום חשש שיהיה להם שם מני בלעדו, הלא"ה אין לך מצוה רבה מלישב בביתו ולעסוק בתורה ולעזר הדינים וההלכות שציונו הקב"ה בכל פשרו וכמבואר ביריד' סי' רמז שצוה שאפשר לקיים על ידי

בא זאב ונטל בני מעיה שהיא עומדת בחזקת היתר. ועוד ההכא איכא תרי ספיקי חדא דימלא לא יהיה ביה ואם תמצאי לומר חדא ביה, דימלא נימוח ובטלי. וכך פסק השו"ע (יורד ביה, פד סי' טו): עבר ובישל וכו' בלא בדיקה, אם יכול לבדוק, בודק ואם לאו, מותר. והנה בעלים שהרוב גזעו איז ספק ספקא, אבל בעלים הלו, אדרבה הרוב איז גנוע כלל, וכו' לחוש שהא שמא נשאר חרק מת, והוא נטל שכיח כל כך. ויש פוסקים לגבי עלים, שאם מוצאים בפתות מאחד לעשר, א"צ לחוש, שזה נחשב אינו מצוי. ובוודאי במה שכתבתיס ראו לשטוף, איז מצוי יהיה. אמנם אם רואים אזי צריך שיהיה נימוח ממס, ראו יד יהודה (תפוסת הקצת סימן קס"ט) שכמו שאם נפל ממנו קצת על ידי הבישול כמו שהדרך להתפרר ממנה קצת דרך בישול לא בטל ממנה די בריה. ועיי"ש עוד שכתב דכל זה בלא נשתנה צורתו, אבל אם נתרכס ע"י הבישול כ"כ עד שנאבדה צורתה אף על פי שלא חסר ממנה כלום אינו בריה.

6 בגמרא (פסחים ק"ג): הביאו שבעה אנשים
שהם מנודרין לשמים, ויש אומרים אף מי שאין
מסס בחבורה על מצוה. וכתבו וסודסות
(שם קיד. ד"ה) הדיינו סעודת בריית מילה וסעודת
ג' נשואין של ת"ח ובת כהן לכהן, וכן כתב
הרמ"א (יור' סי' סה ט"ב). ובחידידוש רמ"ט (הוה)
הנהגות וחידידוש' לבעל הישג' משה' על השו"ע שם נדפסו
בסוף יור' וילנא) מקשה על הרמ"א, דמאיכא תני
ההלכה בלחוד, והלא קרינן לן ד"ה הנינו
רבי נתן, ות"ק ורבי נתן לאו הלכתא כרבי נתן,
ומסיק שלכן דקדק הרמ"א בלשונו לכתוב
דהו' רק כמנודה לשמים, ר"ל דלכתחילה אי'
לשון ק"ל כיון דלרבי נתן הוי מנודה לשמים,
אבל ח"ו שיהי' מנודה לשמים משמ' דאנו
הלכה. גם בספר יפה ללב' למהר"י פאלאג'
(ד"ה' שם סק"ב) כתב דמה שאמר חתם הרמ"א
דהי' מנודרין כלשון כהלשון שאלו בגמרא,
דהי' אמר מנודרין בכף הדמיון, אפשר משום
שהביאו בברייתא רק בלשון ר' אומריס'
כמתפ' בדבר. וכתבו הפוסקים מטעם
זו שלא להזמין לברית אלא רק להודיע על
מודע ודיוק הברית (דא"ט' למחר"י סי' סה שם, פ"ח
שם סק"ה). וראה בתשובות והנהגות (ד"ח סי' תרס"ט)

ממקום מושבה ותיטול שוב ה'ד, ותחזיר הטבעת למקומה ושפיר דמי. וכתב שמשיכת הטבעת תעשה רק כאשר שתי הידיים כבר נטולות פעם אחת, שאם לא כן, תטמא ה'ד, ולכן ה'נטולת מה'ד שאינה נטולה הנובעת בה, ולכן עדיף שתמשוך הטבעת על ידי כיסוי בגד או מנפה, אך תיזהר שלא תתייבש ידה ה'נטולה עד שנוטלת פעם שניה, שאם תתייבש ה'ד באופן שאינו טופח וע"מ להפחית שוב ה'ד נטילה לחצאין ולא עלתה לה נטילה.

4 ראה בגליון מתחילת בית ההוראה (טו)
שהרחבנו באיסור 'מראית העין' בבשר חלב,
והוא שלא לעשות לפני אחרים דבר הנראה
כמכעשה איסור אף שאינו דבר האסור, והטעם
לדבר או כדי שלא יבואו ללמוד ממנו שהדבר
מותר, ושאינן הדבר המותר ויבואו ללדלז בו. או
שלא יתחדשו שעובד איסור, (ראה שם חמד כללים,
מסכתם. מ. אות פ. גארות משה א"ח סימן מ. ח"ד סימן פ"ב).
ונחלקו הפוסקים אם יש איסור מראית העין.
גם באיסור דרבנן, המהרש"ל כתב (ש"ש פ"ח סימן
(א) שלא לאכול בימים הקדשים תרנגולת בחבל
שקדים אם לא שיניח שקדים להיכר, וכ"פ
בה"ח (סו"ט סימן טו) והש"ך (קט"ו) ועוד אחרונים. אולם
הרמ"א (תורת חטאת כלל סד דין ט) דרכי משה סימן טו) התיר
את מנהג אכילת התרנגולת בחבל שקדים
כיון שבשר עוף בחבל אסור מדרבנן, ואין
לאסור משום מראית העין באיסורים דרבנן,
וכן פסק להלכה בהגה (שם ס"ט). ורוב הפוסקים
העלו להחמיר. וכבר דנו הפוסקים אודות מה
שתחזירו לעשות חמאה מאגוזי קוקוס, ואין
יש לחשוף לתת בבשר משום מראית העין
ענין ש"ת מור"ש ענגיל א"ח סימן ט. דברי מלכילא ד"ה סימן פה.

הרב בשמים ח"ה סימן קס"ד, שר' חמד מערכת חמץ ומצה סימן א' אות א), והעלו להתיר כיון שנתפרסם ונתפשט מאכל זה, והכל יודעים ממנו אין לחשוש למראית העין, שמאחר ששייך של היתר כמו של איסור יתלו הוראים בהיתר, ואינו דומה לדם דגים וחלב אשה שלא היה שייך לקבצם בכלי. ולכן בתחליפי חלב השכיחים אין חשש מראית העין, ומותר לאכולם ביחד עם בשר ואין צריך שום סימן להיכר. וכן מותר לאכול נקניקים ושניצלם עם הצומה עם חלב, מאחר שידוע שיש להם פרווה ואינם בשריים.

5 הרשב"א (תורת הבית בית ג שער ג) כתב: כל מיני פירות שדרך להתלע כשהן מחוברין, לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת וכו'. אבל אם עבר ובישל כשאנו יכול לבדוק מותרין כדרך שאמרו בבהמה שאם

מן התורה, כלומר שצריך קבורת קרקע וכו', ואין אדם יוצא מידי חובת קבורה אלא בקבורת קרקע, ולא שתהא הקבורה ממש בקרקע שלא יצא יד"ח אם יקבור אורנו בקרקע, אלא הכוונה בקבורת קרקע, מפני שהוא תכלית הענין שאין לך גניזה גדולה הימנו, וכן היה מנהג התלמוד בקבורת הכוכין שהיו נותנין שם המת כשהוא מונח בארון, אבל מפני שאמר הכתוב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואמרו בהגדה שהעפר הוא רפואתו, טוב לקיים בו קבורת קרקע ממש שלא בהפסק וכן מנהגינו בגרוני' ובגלילותיה.

ומזה הוציא בבית יצחק לדינא שקבורה צריכה להיות בקרקע או בבנין שביתו הקרקע, ולא בבנין שעל גבי הקרקע, ואת הנידונים של הגמרא (סנהדרין מז:): יש להעמיד שבנה בנין של קבר בתוך הקרקע, כי באופן שלא קיים מצוות הקבורה בוודאי חייבים לפנות את המת כדי לקבור כהלכה, אבל בנה בנין על גבי קרקע וגם שלא יוכל לקבור שם הקבר אסור בהנאה שהרי ייחדו למת.

ועל פי תשובה זו פסק המנחת יצחק (חלק י' סימן קכב) בנידון מה שנשאל האם מותר לקבור בקומות, והשיב כי הקבורים בקומות העליונות אפי' שבני אדם ערמו אדמה רבה בכל קומה, הרי אינם קבורים בתוך הקרקע.

ואמנם לשונו שכתב שם: 'צריך להיות דוקא בתוך קרקע עולם' שהיה מחובר מעולם, צריכה ביאור, שהרי בוודאי אין צריכים לקבור דוקא בקרקע בתולה שלא הוזהר מעולם, ובבתי קברות רבים בעולם ובארץ ישראל הביאו חול למלאות וליישר הקרקע כדי להכשירה לקבורה, רק עיקר הדבר שיש לקבור בתוך הקרקע ולא מעל הקרקע, וכל עפר שמתחבר באופן טבעי לקרקע הקבור מתחת לו כקבור מתחת לקרקע, אבל אם בונים בנין על גבי הקרקע באופן שלא נעשה חלק טבעי מן הקרקע, הנקבר שם לא נקבר בתוך הקרקע כי אם מעל הקרקע, וגם האדמה ששמו בקומות הנבונות לא נעשה חלק טבעי מן הקרקע, ואין נחשב שנקבר בתוך הקרקע אלא על גבי הקרקע ולא מאחי.

בשאלה זו נשאל גם הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סימן מד) והשיב גם כן שאסור לקבור בבנין של קומות, על פי המבואר בגמרא (סנהדרין מז:): קבורה משום כפרה, ובעינן דתהוי ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות, ומשום כפרה יש צורך לקבור בתחתיות ארץ. ועוד שבנין בתי קברות בבנין של מספר קומות הרי שיינו ממנהג העבודה שנעשה עד כה, והרי בשו"ת דודאי השדה (סימן ל) כתב דמנהג דמתים הוא חמור משאר מנהגים. ונראה שאין לדחות את דבריו ולומר שהקבורה בתחתיות ארץ מתקיימת במה שחופרים בקומה העליונה כדי להכניס את המת לתוך האדמה אשר שם, ונמצא שקבורים את המת נמוך מהגובה של הקרקע בקומה העליונה. כי עיקר הכניעה שיש בקבורה בתוך הקרקע הוא משום שהוא מתחת למקום המושב הטבעי לחיי בני אדם, ובוודאי אין לקבור אדם בגג בית ולומר כדיון שהקבורה עצמה נעשית בדרך של הורדה למקום מנוחת המת, זה נחשב שנקבר ב'תחתיות ארץ' (כלשון הר"ן) (שם) ו'שמשפילין אותו תחת הארץ' (כלשון היר"ד רמא שם).

קבורת כוכים או קבורת סנהדרין

הנותר לנו לברר האופן השלישי, שיצקו בסון צמוד לצלע הר, ובתוכו יניחו חללים להניח הנפטר, כעין כוכים הנמצאים במערה, והנראה שאל"פ שאין מתחת הקברים חלל כמו בקבורה בקומות שנראים ממש כמו מרפסות, מ"מ גם בקבורת כוכים הקבורה עצמה איננה בתוך הקרקע אלא מעל פני הקרקע בגובה, ולא דמי לכוכי מערה שהמערה בתוך הקרקע ממש, והגם שאילו היו חופרים קבר בצלע ההר בעצמו, ונראה שהיה כשר לקבורה, ולא הייתה טענה שנקבר מעל פני הקרקע בגובה, שהרי נקבר מתחת

אלו. ולפי זה, אפשר שכל הקברים הנ"ל שמצינו בחול"ל הוא מפני שלא היה אפשר, אלא שמ"מ הרי מבואר בשו"ע דמדינא מותר לקבור בקבר ע"ג קבר, על כן יש להתיר הדבר בשעת הדחק והצורך ובלבד שיהיה ששה טפחים בין קבר לקבר, אך ראוי להימנע מזה במקום האפשר. וראוי לציין כי תשובת הגרי"ש אלישיב שעוד יש מקום בארץ ישראל לקבורה רגילה נכתבה בשנת תשמ"ו, ועתה כארבעים שנה אחרי כן שמצוקת בתי הקברות גברה בארץ ישראל, וגם הקבורה הרגילה מאוד יקרה, אפשר שיש לעיין שוב בדבר שמא הוא שעת הדחק.

קבורה על גבי מערה

ובאופן השני, בקבורה מעל מערה, שיש נפטרים הקבורים באדמה בתוך מערה, ויש עוד שקבורים מעל למערה, גם בזה פוק חזי מאי עמא דבר שרגילים היו לקבור באופן זה, ונראה הטעם, כי מאחר שאין כאן בנין של מעשה אדם, וגם גב המערה הוא חלק מן האדמה, רק שמן הצד יש חפירה קבועה של מערה, עדיין בכל מקום שקבורים הרי זה נחשב קבירה בקרקע. והרי כן הוא ממש מערת המכפלה, שקברו במערה שעל גבי מערה, ולא חששו לומר שהמערה העליונה אינה נחשבת קבורת קרקע כיון שיש חלל תחתיה, וכן הוא גם בהר הזיתים בכמה מקומות שקברו על גבי מערה.

קבורה בקומות

בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן קס) נשאל מאת הרב הגדול ממורינו אברהם איסערליש ראב"ד ק"ק טורקא על קבר שנחצב בשיפוע של בית הקברות, וכיסו הכל בעפר, ושוב ירדו גשמים ונתגלה כי בתחתית השיפוע המת נקבר בגובה בית הקברות, ונמצא שקבורתו נתקיימה רק במה שכיסהו בעפר, וכתב להסתפק שאין זה נחשב קבורה בקרקע, שהרי חול זה הובא לשם על ידי בני אדם, ואינו חלק מהקרקע, והרי להלכה נחלקו בדיון תלוש מן הקרקע ולבסוף חיברו בקרקע אם הוי כקרקע.

הבית יצחק (שם סק"א) השיב לו, שבגמרא (סנהדרין מז:): מבואר שהגם שכל צרכי המת אסורים בהנאה, קרקע הקבר היא קרקע עולם ואינה נאסרת בהנאה, והגמרא שם מקשה מכמה מימרות בהם מתבאר שיש איסור הנאה בקבר, והשיבה כי מדובר שלא רק שחצב את הקבר בקרקע, אלא עשה בניין בקבר, והוא תלוש ולבסוף חיברו, ולא נעשה חלק מקרקע עולם שאינו נאסר בהנאה. והוכיח מכאן הבית יצחק שמכל מקום משמע בגמרא שמצוות קבורה נתקיימה בקברים אלו, שדי במה שקבר בקרקע, ואין צריכים כאן דין קרקע עולם לכל דבר שאינו נאסר בהנאה וכיוצא בזה. ועוד כתב להוכיח זאת, שהרי כל פעם אחרי הקבורה משליכים עפר על גבי המת, והרי עפר זה נעקר לשם בידי אדם, ומכל מקום הוי ליה קבורה, ודחוק לומר שכל ההקפדה לקבור בקרקע צריך להתקיים מן הצדדים, שבוודאי דין הקבורה שווה מכל צד.

הבית יצחק כתב רק ש'משמע' בגמרא (שם) שמצוות הקבורה נתקיימה בקברים אלו, אבל השואל (שם סימן קסא) כתב להוכיח כן מדברי הגמרא שם שאמרו שאסור לפנות הקברים, ואם אינו מקיים מצוות קבורה כיון שהוא תלוש ולבסוף חיברו, בוודאי חייבים לפנות את המת ולקיים מצוות הקבורה. ושוב דחה שמצאנו איסור לפנות את המת הקבור בארון, אף שבוודאי לא נתקיימה בו מצוות הקבורה בארון. ועוד הביא ראה מדיק לשון הגהת אשר"י (מועד קטן פרק ג סימן עט) שבקבר החצוב בתוך הקרקע קוברים, אבל בנה קבר בבנין של כתלים על גבי קרקע הגם שאסור הנאה כיון שייחדו למת אין קוברים שם. [וראוי להעיר כי מקור דברי הגהת אשר"י באור זרוע (אבילות סימן תכג) ושם מוכח שאין לדייק כן].

הבית יצחק השיב לו על עיקר הנידון שלפניהם, ששוב מצא שכתב הר"ן (סנהדרין מז:): וז"ל: רמז לקבורה

נקבר עמו במותו. אין נותנין ב' ארונות זה על זה, ואם נתן, כופין העליון שיפנה. ואם יש ביניהם עפר ששה טפחים, מותר, עכ"ל. נמצא דבאב ובתו קטנה או אשה עם בנה קטן מותר להיקבר ממש ביחד, או בכל אדם, אם יש בין התחתון לעליון עפר ששה טפחים.

בבית יוסף כתב דצריך עיון מדוע הצריך הטור שיהיה ביניהם עפר ששה טפחים, והרי הרמב"ן בספרו תורת האדם כתב 'ודוקא בנוגעים, אבל בשני קברות זה למעלה מזה וקרקעיתו של עליון מפסיק בנתים שלשה טפחים מותר'. ומ"מ פסק בשו"ע כדברי הטור דבעינן ששה טפחים. הב"ח הביא תשובה לרב האי גאון, דשיעור ששה טפחים בעינן אבל לא פחות, משום דבעינן לכל אחד תפיסתו והיינו שלשה לזה ושלשה לזה, וכתב דמה שכתוב בספר תורת האדם שלשה טפחים ומביאו ב"י, הוא טעות סופר, וצריך לגרוס ששה טפחים, אי נמי הכי קאמר שלשה לזה ושלשה לזה דהיינו ששה טפחים, וכן כתב גם בביאור הגר"א (ס"ח) דבעינן שלשה לתפוסת זה ושלשה לתפוסת זה.

ואכן מצינו בכל הדורות שהיו עושים כן, לאחר שהיו חסרים מקומות קבורה, היו ממלאים עפר על בית הקברות הקיים וקוברים בעפר החדש, וצריך לומר שהיו ממלאים עפר של ששה טפחים, ורק לאחר מכן היו יכולים לקבור נפטר אחר מעל הראשון. וראו בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן נז) בו מבואר שכך קברו בקהילת שו"ת הרמ"ע מפאנו.

ובעת שהייתי בשנה זו בבית החיים הגדול בוארשה, ראיתי שם את קברו של הגה"ק רבי יעקב מאיר בירמאן זצ"ל, שהוא קבור באותו קבר יחד עם זקינו הגאון רבי יעקב דוד זצ"ל שהיה רב ואב"ד בקו"נ'ץ ועוד, וכך יש במקומות רבים.

והנה הב"ח (שם) כתב, על מה שנהגו בקהילת קודש קראקא, שהיה בית הקברות ברחוב היהודים, מפני שאי אפשר לנשאו חוץ לרחוב מפני הסכנה, ונתמלא בית הקברות עד שהוצרכו לשפוך עפר על הקברים הישנים, ולקבור שם מחדש, ואין שיעור כדי תפיסה לכל אחד ואחד לעליון ולתחתון, ואף על פי כן מקילין לקברם זה על זה, וכתב, דלאו שפיר עבדי, דאפילו אי אפשר לקבור במקום אחר אסור לקבור זה על זה אלא בדאיכא ששה טפחים ביניהם, וכמו שכתב רבינו האי גאון בתשובה, ועל כן צריך למחות בהני קבוראי בקראקא שלא ישימום זה על זה אלא בדאיכא בבירור הפסקה ששה טפחים.

ואולם, בפתחי תשובה (שם סק"א) הביא מה שכתב בתשובת שבות יעקב (ח"ב סי' צה) דפוק חזי מה עמא דבר שקוברין זה אצל זה וזה על גבי זה אף שהוא שלא ע"פ הדין, נ"ל דנתפשט המנהג לפי שלא לנו ניתן הארץ רחבת ידיים לפנינו, וכמה השתדלות צריכין בכל המקומות ליתן לנו קצת מקום, ודי לעמוד בשלנו במקום מצומצם, ודינים אלו לא נאמרו אלא במקום שהארץ רחבת ידיים לפנינו, ומ"מ מקום שנתיישב בקרוב ואפשר להרחיק, יש להרחיק.

ידוע כי בארצות המערב היו מוציאים המתים מן הקברות לאחר כמה עשרות שנים בפקודת המלך, וכמופיע על המצבות הרבות של גדולי עולם הטמונים ספונים שם, שנתגלגלו עצמותם ביום זה, ועוד נתגלגלו עצמותם, וא"כ מובן לפי זה כי במקומות שלא היה אפשר הדבר כראוי, עכ"פ היה צריך להקפיד במאי אפשר.

והגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סימן סד) החמיר עוד בארץ ישראל גם בקבר על גבי קבר, וכתב דאף שבחול"ל נהגו לקבור זה על גבי זה, ודאי אין דנין מאי אפשר לאפשר, דשם ניתן ליהודים מטעם המלכות שטח מצומצם לקבורה, אבל במקום שיש אפשרות, אין לשנות מנהג הקבורה מדור דור. ובמקומותינו יש מספיק מקום לקבורה, גם אם יצטרכו לקבור מחוץ לעיר, וסיים הגרי"ש אלישיב שבארץ ישראל עוד יש מקומות קבורה רגילים ואין צורך להזדקק להתירים

זכיה בדבר סמוי ובדבר שאינו ידוע

מהנתיבות, מדוע כאן שהכסף מגולה ולכאורה זה כן עתיד להתגלות, ורק המוכר והקונה לא ראו טוב, ולמה שלא יזכה בזה הקונה, מדין ידו של אדם שקונה שלא מדעתו במה שעשוי להמצא וכע"ז תמה הבית יעקב (סימן רל"ב ס"ק ט').

אמנם בערוך השלחן (סימן רל"ב סעיף כ"ט) ובשו"ת שבט הלוי (חלק ד' סימן ר"א) מבואר שהבינו בדברי העובדות הגרשוני והלבוש, שמיירי באופן שכולם טועים בזה בין בדיל לכסף וצריך הבחנה מיוחדת שלא לטעות בזה, וכן זה מוגדר גם כן כדבר שלא עתיד להמצא, ואכן באופן שרק הם טעו, וזה דבר שעתידי להמצא, אכן יזכה הקונה.

ג. רואים בעין את החפץ היקר, אלא שלא יודעים את שווי האמיתי-יש דרגה נוספת בדבר שיועד היטב מה רואה, אלא שאינו יודע מה השווי שלו, ויש לדון האם גם באופן כזה אינו זוכה, או שכיין שיועד מה רואה, רק לא יודע מה השווי שלו, אזי זוכה בחפץ עם כל שוויו, ובשו"ת שבט הלוי (שם) פוסק שבאופן שהכל מין אחד, והתכוון לקנות מין זה שרואה, אזי לכו"ע זוכה בשווי היקר.

ונראה מדבריו שאפילו שזה לא עתיד להמצא, כיון שלמעשה קנה את המין שאותו התכוון לקנות, אזי זוכה בו לגמרי לפי שווי האמיתי.

ד. חפץ ששייך כבר לבעלים והתייקר ללא ידיעת הבעלים-מסתבר שכל הנידון הוא רק בדבר שקונה מאחר וכו"ל, אבל מי שהיה ברשותו חפץ שהתייקר, ודאי שבאופן כזה כל ההתייקרות שייכת לבעלים, גם כשלא עתיד להוודע לבעלים מזה לעולם, דסוף סוף הממון שלהם השביח.

העולה לדינא:

בסיפור של המטבע של שתי יורו, שאפשר לקבל עליו מאספנים מאה יורו, וכן לגבי הדולר של הרבי מחב"ד זיע"א, וכן לגבי הציור היקר, כיון שהמחזיק בהם רואה את החפץ עצמו ויודע היטב מה רואה, אזי זכה בחפץ לגמרי, ואסור לקחת ממנו את זה במחיר זול, ואם לקחו במחיר זול יש את כל דיני אונאה ומקח טעות בזה.

משא"כ במטבע זהב שמכוסה באבק ואינו נראה לעין רגילה כמטבע של זהב, כיון שהקבצן לא רואה את הזהב וייתכן שלא ינקה את המטבע וישאר כך לעולם, או שיקחו ממנו את המטבע כעודף לפני שיבחיין שזה של זהב, אזי לא זכה בה מעולם, ומי שלקח ממנו את המטבע בתורת מטבע של נחושת אינו חייב להשיבה לקבצן.

ובמעשה של הספר העתיק שנמצאה בו חתימה, מבואר בשו"ת שבט הלוי הנ"ל, דספר עם חתימה של גדול בישראל, וספר בלי חתימה, ודאי נחשב לאותו המין, ולא נחשב מחמת החתימה לסוג חפץ אחר, ונמצא שהמחזיק בספר התכוון לקנות את המוצר הזה, וראה היטב את מה שקנה, ולכן מכריע שם שזכה כבר המוכר בספר עם שווי החתימה היקרה, וכן היה נראה באופן שהמוכר ידע שהיה בתוך הספר כתבים רק לא ידע את ערכם, דזוכה בהם וכו"ל, אמנם באופן שהמוכר לא ידע כלל שבתוך הספר יש כתבים, אזי נראה שלא זכה בהם המוכר כלל, דהכתבים הם כבר משהו בפני עצמו, ואינם חלק מהספר, וכיון שאינם עתידיים להמצא, לא זכה בהם המוכר.

זהב, ואכן מיד לקח גם את מטבע זו בתור מטבע נחושת, שכן היה נראה מבחוץ, אלא שלאחר מיכן התאשת שאולי לא נהג כשורה, וצריך להחזיר את מטבע הזהב לקבצן שכבר זכה בה משעה שהגיע לידו.

***

משה סוחר עתיקות ידוע בעיר התורה והחסידות בני ברק, ובכל פעם שיש למשהו בעיר ספר עתיק, יודעים את הכתובת של משה, שהינו מומחה ואמין מאד בתחום, ובאחד הימים נקרא משה לביתו של אהרן על מנת לתמוך ולקנות ממנו גמרא עתיקה, אהרן מוציא מתחת ידו בזהירות את הגמרא, משה בודק היטב, וקובע את מחיר הגמרא לסך 4000 דולרים, ומיד נותן את הסכום לאהרן ומקבל לידו את הגמרא העתיקה, ושתיים יוצאים מרוצים מאד מהעסקה, אלא שלאחר כמה ימים משה מדפדף בגמרא, ולפתע מוצא בתוכה חתימת יד קדשו של הרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"א, ולא עוד אלא שבתוך הספר ישנם כמה גליונות עם כתבים מהרה"ק הנ"ל, משה שלא האמין למראה עיניו, התקשר תיכף ומיד לאהרן ושאל אותו והאם יודע שיש בספר זה עוד דברים יקרים חוץ מהספר עצמו, ענה אהרן למשה אומר לך את האמת, מהחתימה לא ידעתי כלל, כי מעולם לא דפדפתי בספר, ומהגליונות אכן ידעתי, אלא שלא עלה בדעתי כלל שהם מהרה"ק מצאנז זיע"א ושיש להם ערך כה רב, ונשאלת השאלה האם אהרן שהספרים היו ברשותו, זכאי לבטל את העסקה או לפחות לקבל את שוויים העתיק של החתימה והכתבים הנ"ל, או לא.

תשובה: יש כמה דרגות בקונה דבר שאינו ידוע את ערכו:

א. חפץ יקר שמצופה בחפץ זול-הרמ"א (ח"מ סימן רל"ב סעי' י"ח) מביא מהגהות אשר"י והמרדכי, שסרסור שקנה דבר בחזקת בדיל ומכרו, ואחר כך נודע שהיה בתוכו כסף או זהב ורק בחוץ היה מצופה בבדיל, זכה הלוקח במה שטמון בתוך הבדיל, דכיון שהבדיל מכסה את הזהב או הכסף שבתוכו, לא זכה בהם הסרסור מעולם, ומבאר שם הנתיבות (ס"ק ח') דבשביל לקנות צריך אחד משתי התנאים, או שנתכוון לקנות, או שזה דבר שעתידי להמצא, שאזי ידו של אדם קונה לו שלא מדעתו, (אבל דבר שאינו עתיד להמצא הרי זה מוגדר כ'אבדה ממנו ומכל אדם' שזה הפקר), וכאן שלא התכוון הסרסור מעולם לקנות את מה שיש בתוכו שהרי לא ידע מזה כלל, וכן אין הדרך שיוודע לסרסור מה יש בתוכו-שהרי אי אפשר לראותו מבחוץ, וכן אין זה דבר שעומד להשבר, ולכן לא זכה בו הסרסור מעולם, אמנם בדבר שעתידי להמצא, אכן ידו של הסרסור קונה את מודעתו.

ב. חפץ יקר שנראה בעין כחפץ זול-בפתחי תשובה (שם ס"ק ח') מביא מעבודת הגרשוני (סימן צ"ה) שדן בכלי שתוכו כברו, ועשוי מכסף, ויהודי קנה את זה מגוי, והקונה והמוכר לא הבחינו בכך, וחשבו שזה עשוי מברדיל, וחזר הקונה ומכרו ליהודי אחר, ולאחר מיכן נודע שהוא עשוי מכסף, דאולי באופן כזה הקונה זכה, שהרי רואה את מה שקונה, אלא שלמעשה מכריע כמו שכתב הלבוש (סימן רל"ג) שגם בכה"ג לא זוכה הקונה, וכמו בכסף שמצופה בבדיל.

אלא שיש לעיין שאם הסיבה שאינו זוכה בכסף שמצופה בבדיל כיון שזה לא עתיד להמצא וכדלעיל

חיים מאיר מתגורר בבגליה מזה עשור, ובבעלותו צי"נג' לפריסת כספים וצקים, והוא ידוע כיהודי ירא שמים שמשאו ומתנו בישר ובנחת עם הבריות, ומדקדק בקלה כבחמורה, לבל תצא שום תקלה ומכשול תחת ידו.

לאחרונה אירע לו סיפור מעניין, בנימין נכנס לחנותו עם שטרות ומטבעות רבים של יורו, על מנת לפרוטם לדולרים, חיים מאיר מסתכל על המטבעות ומזהה שיש שם כמה מטבעות של שתי יורו שנדירים מאד, ואספנים משלמים על זה מאה יורו מחמת נדירותם, אלא שרוב האנשים בכלל לא מבחינים בין המטבעות ומשתמשים במטבעות אלו כבשאר המטבעות בשווי שתי יורו בלבד.

והסתפק חיים מאיר האם צריך להודיע ללקוח שעומד מולו שיש בידו מטבע שיכול לקבל עליו מאה יורו, או שאינו חייב להודיע לו, ויכול לפרוט לו מטבע על כשתי יורו בלבד כמו שרוב האנשים קונים עם זה.

***

לפני כמה שנים בעיר הבירה לונדון, קנה זלמן שחובב לצוירי נוף, משכינו הגוי ציור עם נוף מרהיב בסך 500 דולרים, לאחר כמה חודשים נמלך זלמן למכרו, וביקש עבורו סך 1000 דולרים, נפתלי התלהב מהציור וקנה אותו בסכום המבוקש, אלא שלא עברו ימים מועטים ונודע שציור זה הוא ציור נדיר ביותר של אחד מגדולי הציירים בעולם, ושווי האמיתי של הציור הוא לא פחות מחצי מיליון דולר!! משנודע הדבר התקשר מיד זלמן לנפתלי ודרש שישלם לו את השווי האמיתי של הציור, או לחלופין שיחזיר לו את הציור היוקרתי, ויקבל בחזרה את מה שישלם עבורו סך אלף דולר, והשאלה האם אכן צודק זלמן בטענתו, ויכול לדרוש את התשלום של שווי האמיתי של הציור, או לחלופין לבטל את העסקה, או לא.

***

מנחם מנדל מצעירי חסידי חב"ד, השתוקק מאד שיהיה באמתחתו דולר מהרבי זיע"א, ובכל פעם כשהיה פוגש יהודים שהיו אצל הרבי זיע"א היה שואל אותם אם יש להם אולי דולר מהרבי זיע"א, אלא שכמו כל מציאה שמגיעה בהיסח הדעת, יום אחד פגש באקראי את אבי, יהודי מודרני מארה"ב, שסיפר לו לפי תומו שיש לו בארנק דולר מהרבי זיע"א, ותוך כדי דיבור מוציא את הדולר המיוחס מהכיס ומראה לו אותו, מנחם מנדל שלח האמין למראה עיניו, הוציא תיכף שטר של דולר אחר וביקש מאבי אם מוכן להחליף איתו את השטר, אבי שלא ידע את שוויות הדולר, הסכים ואכן מיד החליפו את השטרות זה עם זה, אלא שלאחר מיכן התעוררה בליבו של העלם הצעיר ספק, אולי לא נהג בזאת כשורה, שהרי דולר זה אינו שווה רק דולר אחד, והרבה אנשים מוכנים לשלם עליו הרבה יותר מדולר אחד, ואם כן היה צריך לשלם עליו את שווי האמיתי, ולא להחליפן רק בעד דולר אחד.

***

מעשה שאירע לפני שנים רבות, בקבצן שהיה אוסף כסף בכל קצוות העיר, ובאחד הימים יהודה מוסף בידי הקבצן מטבע גדול מכסף, על מנת לקחת עודף ממטבעות נחושת, אלא שתוך כדי הנבירה במטבעות הנחושת, צדו עיניו של יהודה שהינו חד מאד בראיה ובהרגשה, מטבע מאובק ומלוכלך מאד, שהיה נראה ליהודה שזה מטבע

ברכת הגומל על ישיבה בכלא בזמן הזה

גופו של נחמן דאב בכל חלקיו. התעקשותו להיצמד לכל גדר וסייג הלכתי גם בכלא הצבאי עוררה את חמתם של הממונים עליו. הוא מיאן ללבוש את מדי הצבא, ולהשתכן בחדר המסוים שהוקצה לו ולשתף פעולה עם הוראותיהם וגחמותיהם של הסוהרים, שהיו מבוכללים בעצמם. משראו הללו את נחישותו נענו לו בהתאם והוא שוכן בחדר מהביל ללא מזון או אוורור, עם אפשרות מוגבלת לתקשר עם משפחתו. אך נחמן לא התחרט, הן מקדש הוא שם שמים בכל רגע. הגאולה האישית הגיעה מהר מהצפוי. כעבור חמישה ימים נפתח תא המעצר, ונחמן נתבקש להתלוות אל הסוהר, שבעבור הליך קצר שחררו לחפשי ולצמיחות. קהילתו של נחמן קיבלה אותו בהתרגשות, ואף נערך לכבודו "קידושא רבא" מפואר בבית הכנסת השכונתי. נחמן כווד בעליית שיש וביקר בכוונה את ברכת "נותן התורה". בעודו מחכה לפנות את מקומו לעולה לעליית שביעי שם לב כי הגבאי טרם קרא לאיש וממתין למשהו. נחמן הסתכל על הגבאי והלה החזיר לו ברמז: "הגומל", תברך ברכת הגומל. נחמן לא הבין והגבאי הסביר לו: "מי שהיה חבוש בבית האסורים צריך לברך ברכת הגומל". "גם בבית האסורים של יהודים?" תמה נחמן, והגבאי הנהן בראשו בודאות מוחלטת. המרא דאתרא שהועק לכימה פסק את פסקו בבהירותו הנודעת.

תשובה: איתא בגמ' (ברכות נד:) 'ארבעה צריכים להודות יורדי הים הולכי מדבריות חולה שנתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים. ובש"ע (סי' רס"ח) ישנה מחלוקת יסודית בין המחבר לרמ"א לענין חולה, לדעת המחבר בכל חולי צריך לברך אפי' אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למיטה וירד נתחייב בברכת הגומל, מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לדון, ואין הפרש בין שיש לו מחוש קבוע שבא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע. מאידך דעת הרמ"א (שם) דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל, וכן נוהגין באשכנז.

ולענין חבוש בבית האסורים פוסק המגן אברהם שחבוש על עסקי נפשות ומוכרז בביאור הלכה שזה דווקא במקום שהורגים [או שיתכן שיהרגו] על עסקי נפשות, אבל במקום שגם על עסקי נפשות המאסר הוא העונש בעצמו [כמו ברוב המקומות היום] אין לברך.

אולם הרבה אחרונים תמחו על דברי המגן אברהם והוכיחו מכמה ראשונים שאפי' על עסקי ממון צריך לברך, ובברכי יוסף הביא מתשובות הר"י מגא"ש שכתב וז"ל: 'שאלת מי שנחשב על חוב או על מס הקצוב על כל איש ואיש אם יברך הגומל, או לא יתחייב בברכה זו אלא מי שנחשב על דבר שיש בו סכנה. תשובה: האויל והיה חבוש בבית הסהר וכלוא בבית הכלא ולא היה מושל בנפשו, ועתה יצא מאותו מצב להיות מושל בנפשו, נתחייב בברכה. ובפרט אם היתה חבישתו על פריטת מה שעליו ממס קצוב על כל איש, או חוב לסיבת היותו בלתי ידו משגת ואח"כ הזמין לו ה' וסבב לו מקום לפרוע. וזה לפי שמה שאמר ד' צריכים להודות שמכללם חבוש אמרו אותו כולל, ולא פלוג בין חבוש לעסקי ממון בין שהיה חבוש לעסקי נפשות', עכ"ד. וכן הוכיח הברכי יוסף מדברי רבינו יונה בשם רב האי גאון. וכן נראה מדברי הערוך שכתב 'וחבוש אפי' אכרנא וטסקא ורחיק מסכנה טפי מכולהו'. ויש אחרונים שרצו לומר שכל דברי המגן אברהם הם למנהג אשכנז הנ"ל שדווקא בחולי שיש בו סכנה מברכים וה"ל לחבוש דווקא שיש בו סכנה, וכל הני ראשונים הנזכרים לעיל סוברים כדעת מנהג ספרד, ובכך רצו לתרץ את דברי המגן אברהם, אך המשנ"ב בביאור הלכה דחה תירוץ זה מכיון שהמג"א בעצמו פוסק לקמן כדעת המחבר ואעפ"כ כותב שדווקא על עסקי נפשות, וכל כן תירץ המשנ"ב שדעת המגן אברהם היא שכל הני ראשונים סוברים כדעת הערוך לגבי חולה שאפי' במחוש בעלמא מברכים הגומל ולא רק בעלה למטה, וה"ל בחבוש אפי' על עסקי ממון שהיו דומים דמחוש בעלמא. אבל לדעת המחבר שכתב שדווקא בעלה למטה מברך הגומל וכתב הטעם מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לדון, וטעם זה לא שייך בחבוש על עסקי ממון, ולכן שפיר כתב שאינו מברך רק על עסקי נפשות.

והכריע המשנ"ב דאפי' אם אפשר לדחות דעת המ"א זהו דווקא למנהג ספרד, אבל למנהג אשכנז ודאי שאין מברכים. אולם הרב כתב בסדר ברכות הנהנין 'מי שהיה חבוש בבית האסורים על עסקי נפשות או על עסקי ממון, אם היה מעונה בכבלי ברזל' וכו', ומשמע מדבריו שיש לברך גם על עסקי ממון באופן שהיה במצב קשה ומעונה גם למנהג אשכנז. ובפמ"ג וכן כתב בשו"ת חשב סופר שיש לברך בלא שם ומלכות.

דין נוסף כתבו הפוסקים שלכו"ע אם היה עצור רק יום או יומיים אין זה נחשב חבוש ואינו מברך, ורק כשהיה עצור לזמן בלתי מוגבל ולבסוף השתחרר אפי' רק אחר יום או יומיים, צריך מברך.

חידוש מעניין במיא ש"ת יא יוסף (או"ח ח"ב כ"א) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאפי' מי שלא היה בסכנת חיים מכל מקום יתכן וצריך לברך ברוך מתיר אסורים, ועל כן כתב שאם האסיר יודע שהיום עתיד להשתחרר יכוון בברכות השחר במתיר אסורים גם על השחרור, אפי' שעדיין לא השתחרר.

העולא לדינא: א. מי שהיה עצור רק יום או יומיים לכו"ע אינו מברך. ב. מי שהיה עצור זמן ממושך [כשבוע], וכן אם היה לזמן בלתי מוגבל ולבסוף השתחרר אפי' אחר יום או יומיים, למנהג ספרד מברך ולמנהג אשכנז אינו מברך. ג. אם עבר עינויים והשפלות, י"א שגם למנהג אשכנז יברך, ולפמ"ג יברך בלא שם ומלכות. ד. לדעת הרב אלישיב זצ"ל יש לכוון בברכת מתיר אסורים בברכות השחר גם על השחרור מהמעצר.

לקרקע שעליה הולכים בני אדם וגם זה נקרא להיקבר בתחתיות ארץ. אבל הנקבר בכוכי הבטון הגם שגם מעליו הולכים בני אדם, עצם המציאות של הבטון מעל פני האדמה הוא כמו בית שבונים בני אדם, וכבר נחשב מקום בני אדם ולא בתחתיות ארץ, ודווקא בבטון שיוצקים לשמירה על מבנה הקבר מתחת הקרקע יכול להיחשב תחתיות ארץ שאינו מקום חיי בני אדם, והבן.

אמנם בתשובות והנהגות (חלק ו' סימן רכג) כתב שאין לומר שכוכים אלו אינם קבורה כלל כי המת מונח בבטון ולא בעפר, שהרי הבטון עצמו הוא מעירוב חומר של אדמה במים, ובוודאי הנקבר בחומר אדמה הרי הוא קבור באדמה, וכן כתב האגרות משה (יורה דעה חלק ג' סימן קמב) להתיר לבית קברות שהיה שם סחף והקברים נפתחו, להכניס מעתה קודם הקבורה אל תוך חלל הקבר יציקת בטון, כיון שקבורה בבטון גם היא כקבורה בעפר, רק דן מצד שהכניסו יציקות שהכניסו עוד קודם לכן מחוץ לקבר ולא יצקו ישירות לתוך הקבר, ובזה יש חשש שנחשב לכלי עוד קודם שהכניסו, ואדמה שהיא 'כלי' אפשר שאין זה נחשב להיקבר בעפר [ועיי' במה שכתב לתקן בעיה זו].

וכתבו שכן הוא בוודאי, שהרי אנו מניחים חרס על גבי עיני המת כדי לקיים מה שנאמר 'ואל העפר תשוב', ואין אנו אומרים שחרס אינו עפר, ועוד שהרי ניתן להניח מעט עפר בתוך הכוכים כדי שיתקיים בזה העניין של ואל העפר תשוב, ואם כל זאת כתב בתשובות והנהגות שאין לקבור כן, משום שאין זה קבורה בתחתיות ארץ וכנזכר.

ומה שכתב בתשובות והנהגות שניתן להכניס מעט עפר לתוך הכוכים כדי לקיים בזה ואל העפר תשוב, לכאורה תלוי במחלוקת ראשונים, שבאורחות חיים (הלכות אבל אות לא) על דברי רבי: 'ותהא ארונא נקובה לארץ', כתב: 'משמע שיעשה נקב לארון מלמטה ושוב אין צריך להסיר הקרש'. אבל הרמב"ן (תורת האדם שם) כתב: 'פירוש שיטלו הדף התחתון שבארונו וישיכוהו על הארץ שקבורת קרקע מצוה'. ויש לבאר שהטעם שיחזור המת לשוכו אל האדמה ולהתחבר עימה ממש כי ממנה לוקח מתקיים יותר כאשר כולו שוכב על הארץ, ואין די כאן בחיבור קלוש של נקב הארץ, ואם כן, אפילו ישימו מעט עפר בתוך הכוכים לא יתקיים בזה לדעת הרמב"ן שהאדם שב אל האדמה שממנה לוקח.

ועוד ראוי להעיר, כי בקברים הללו של הכוכים שעושים בזמן הזה, אם אין בין אחד לאחד ששה טפחים, הרי שגם מצד זה יש לאסור להכרעת השו"ע.

ויהי רצון שיקויים בנו, יחיו מתוך נבלי יקומו, הקיצו ורגנו שוכני עפר, כי טל אורות טליך, וארץ רפאים תפול, ובלע המת לנצח, ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים, וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ, כי ה' דבר. אכ"ר.

להלכה:

מצוה מן התורה לקבור את המת בארץ, כמו שנאמר (דברים כא כג) 'כי קבור תקברנו ביום ההוא', ואופן קבורת המת הראויה לכתחילה היא קבורת שדה, והיינו שייטמן מת יחיד בקרקע עולם כמו שנהגו מימות עולם. אמנם מחמת מצוקת מקומות הקבורה שהייתה בשנים קדמוניות דנו הפוסקים בנידון 'קבורה בקומות' אם מותרת ואם נחשבת כקבורה בתוך הארץ, ויש בזה כמה אופנים: א. לקבור בקבר אחד שני מתים זה על גבי זה עם הפסק של גולל ועפר ביניהם, ועל כך פסק השולחן ערוך שצריך לעשות הפסק עפר בין שני המתים בשיעור ששה טפחים (60 ס"מ), ואופן זה מותר. אמנם כתבו הפוסקים, כי גם אופן זה אינו ראוי לכתחילה אלא בשעת הדחק שמקום הקבורה מצומצם. [והיו מקומות שהתירו אף בהפסק קטן בין הקברים מחמת מצוקת המקום. ב. קבורה מעל מערה מותרת לכתחילה, שאין כאן בנין של מעשה אדם, שגם גב המערה הוא קרקע עולם, ואין בכך חיסרון מה שיש מתחת מערה ובה קבורים מתים נוספים. וכן נהגו בכל הדורות. ג. קבורת קומות (-קבורה רויחה), שיוצקים קומות הצמודות בצד אחד לקרקע צלע ההר, כאשר הקבורים בקומות העליונות הם קבורים על גבי בנין שמתחתיו יש חלל ממש, דנו פוסקי זמנינו בשאלה זו והעלו לאסור, לפי שטעם הקבורה בארץ היא משום כפרה, ומשום כפרה יש צורך לקבור בתחתיות ארץ, וגם מפני שבתי קברות בבנין של מספר קומות הוא שינוי ממנהג הקבורה שנהגו עד כה, וכתבו שמנהג מתים הוא חמור משאר מנהגים. ד. קבורת כוכים, שיוצקים בטון צמוד לצלע הר, ובתוכו הניחו חללים להניח הנפטר, וגם מקבורה באופן זה שאין חלל תחת הקברים כמו בקבורה בקומות, מיאנו הפוסקים בזה מפני שהקבורה עצמה אינה בתוך הקרקע אלא בגובה מעל פני הקרקע, ואין זה קבורה בתחתיות ארץ.

שמואל בירך את ידידו אהרן בברכת מזל טוב כמה ולבבית לרגל הולדת בנו. אהרן, אבי הבן, ביקש משמואל שיפנה מזמנו בערב שבת ויקנה כיבוד כדי המלך לשמחת השלום זכר. שמואל נענה לבקשה, וסיכם עם אהרן שלאחר השבת יחזיר לו את כל הוצאות קניית הכיבוד לשלום זכר. אולם לאחר השבת טוען אהרן כי אינו מאמין לשמואל שההוצאות היו גבוהות כל כך, ואינו רוצה לשלם לו. שמואל הופתע מאוד מהטענה נגדו מאחר ואהרן כלל עליו להביא, וטוען שעל אהרן לשלם לו כפי דרישתו. כעת הם פנו לבית הדין לברר האם יכול אהרן לדרוש משמואל שיביא ראיות או שישבע על ההוצאות שהיו לו, או שעל אהרן לשלם לשמואל כפי מה שטוען?

תשובה: מקור הדין של מוציא הוצאות עבור חבריו ברשותו הוא ממה ששינוי במס' כתובות (ט:): שהמוציא הוצאות על נכסי מלוג שקיבל מאשתו והשביח אותם על דעת לאכול פירות, ולאחר זמן גירש את אשתו וטוען שלא אכל ברווחים כלל, ומבקש שתפרע לו את כל ההוצאות שהוציא עבור נכסיה, הדין שישבע כמה הוציא ויטול. וכתב המורדכי דמכאן יש ללמוד דמוציא הוצאות עבור חבריו ברשותו וחבריו אינו יודע כמה הוציא, ישבע ונטול. וכן פסק הרמ"א בס' צ"א (ס"ג) דנשבע התובע ונטול, וכן בכל מידי דהתובע יודע והנתבע אינו יודע.

ויש לדון האם החיוב לשלם הוא מדינא או מתקנתא. וכן האם יש אופנים שבהם השליח שהוציא הוצאות יהיה פטור משבועה.

בתוס' (שם פ. ד"ה ישקע) הקשו מדוע לא כתוב דין זה דמוציא הוצאות במס' שבועות יחד עם כל דיני הנשבעין ונוטלין [שכיר נגדו חשוד וחנוני], וכתבו התוס' וכן כתב גם הר"ן (שבועות כה:): דמוציא הוצאות שונה מהנשבעין ונוטלין, דבנשבעין ונוטלין מדינא לא היו נוטלין אפילו בשבועה ותקנת חז"ל דיטלו בשבועה, וכן מדויק בלשון המשנה נשבעין ונוטלין, משא"כ במוציא הוצאות דכתוב במשנה לא יפרע אלא בשבועה ומשמע דמדינא נפרע.

והנה מצאנו עוד אופן של מוציא הוצאות בחנוני על פנקסו, שבעה"ב שר פועלים ואמר להם שיטלו שכרם מהחנוני, ואח"כ הפועלים טוענים שלא קיבלו שכרם והחנוני טוען ששילם, אז נשבעין שניהם ונוטלין מבעה"ב. ובשו"ע (סי' צ"א ס"ב) נחלקו המחבר והרמ"א האם כשאין הפועלים לפנינו החנוני נוטל בלי שבועה, דעת המחבר כהרמ"ב דנוטל החנוני בלי שבועה, וסברתו ביאר הש"ך (סק"י) דיש חזקה ששליח עושה שליחותו, ועוד דהבעה"ב הוי שמא ובאופן זה שמחויב בעה"ב להוציא ממון הדין הוא דברי עדיף. אמנם

דעת הרמ"א כהר"ן דהחנוני לעולם נוטל בשבועה דוקא, וסברתו דהבעה"ב אומר לו איני יודע אם הלוינתי.

ולכאורה שיטת הר"ן דכתב דמוציא הוצאות נוטל מדינא ובחנוני כתב דהוי כאיני יודע אם הלוינתי קשין אהדדי.

ובתומים (צ"א סק"ז) חילק בשני אופנים: א. דכל מוציא הוצאות עבור חבריו הוי הנתבע מודה במקצת. אך בחנוני הבעה"ב לא הוי ליה למידע ואין לו דין מודה במקצת, דלא היה לחנוני ליתן עינו וליבון לראות האם שילם לפועלים.

מה שאין כן במוציא הוצאות היה צריך לחשב כמה הוצאות יצטרכו והיה לו לדעת וע"כ דינו כמודה במקצת. ב. דבחנוני הטענה של הבעה"ב דהיה לו ליתן להם בעדים, משא"כ במוציא הוצאות אי אפשר להעמיד עדים על כל פרוטה וע"כ נוטל השליח מדינא. אמנם הש"ך (צא.) סובר דבמוציא הוצאות אין שייך לומר חזקה שליח עשה שליחותו דכשהוכיח כמה הוציא אין שייך חזקה ולש"י חנוני נוטל יותר מדינא ממוציא הוצאות, וסובר כדעת הראשונים החולקים על הר"ן.

בספר התרומות (שער כט ח"ב ס"ז) כתב דהאומר לחנוני שיתן לפועלים ולא נתן קצבה כמה יתן החנוני נאמן ונוטל בלי שבועה, וכן פסק המחבר בס' צ"א (ס"ז). ותמחו מפרשי השו"ע מאי טעמא נוטל בלי שבועה בשונה ממוציא הוצאות, ובסמ"ע (סק"י) הביא בשם מהרש"ל דכשמודה שהוציא בשבילי ואינו יודע כמה נוטל בלי שבועה חמורה אבל נשבע היסת. והש"ך (סק"ט) כתב דלא ישבע אף היסת, משום דכשאמר כל מה שצריכים הוי כאילו קצץ דתלה במאמר הפועלים. ובנתיבות (סק"ה) ביאר, דמוציא הוצאות צריך לישבע רק כשיצטרך מורי היתרא שנטל לעצמו משום שטרח, ובס"ק' הוסיף דכשנאמן ליטול בשבועה זה רק במקום שהבעה"ב לא פשע במה שלא קצץ ואינו יודע, אבל כשיכל לסכם על סכום ולא סיכם הפסיד לעצמו הבעה"ב ונוטל בלי שבועה.

ובתומים (ס"ק יא) כתב דלולי דמסתפינא הייתי אומר דבמשנה שכתוב ישבע כמה הוציא, זה דווקא שלא אמר לא אשתו לך והוציא הוצאות, ורק הוא מעצמו בא ברשות חכמים ומשום שיש רשות לבעל להשביח נכסי אשתו, אבל חכמים שנתנו לו רשות אמרו שיטול רק בשבועה. אבל כאן שהבעה"ב צווה לתת מדוע שיצטרך לישבע וכי על כך צווה שיעשה לו טובה ואח"כ יתגולל עליו ויטיל שבועה.

העולה לדינא:

א. החיוב לפרוע למי שהוציא הוצאות עבור חבריו בשליחותו הוי מדינא לתוס' והר"ן, והשבועה היא מתקנה [ונראה דהש"ך אינו פוסק כך]. ולתומים זה רק באופן שהיה על הבעלים לדעת כמה יהיו ההוצאות ולסכם עמו סכום, ובאופן שקשה להוכיח כמה ההוצאות.

ב. האופנים שבהם השליח יהיה פטור משבועה, להסמ"ע, כשהמשלח מודה שהוציא מקצת [ונשבע היסת].

ג. כשאמר לו שיוציא את כל מה שצטרך ותלה במאמר הפועלים [ויל"ע האם כשאדם שולח משהו שיעשה עבורו יהיה כמו תלה במאמר הפועלים]. לנתיבות, כשהבעה"ב פשע שלא סיכם סכום ולא שייך מורי היתרא של הפועלים שחושדים בו שלקח ממון לעצמו.

לחומים, בכל אופן שביקש ממוציא הוצאות עבורו הוצאות לא מסתבר שיוכל להשביעו.

ג. למעשה בנידון דידן אם מארגן השמחה היה יכול להביא הוכחות, או שלבעלים לא היה אפשרות מעיקרא לדעת כמה יעלה כזה איירוע ולסכם עמו על סך מסוים, יש להסתפק האם יכולים לדרוש ממנו שבועה ועליהם להתפשר. אבל כששלח אותו בעל השמחה ואמר לו שיוציא כמה שצריך ולא שייך מורי היתרא, לדעת התומים יכול לדרוש ממנו לישבע וצריך לשלם כדבריו, ונראה דגם דעת הש"ך כן. ולדעת הנתיב דווקא אם לא היה טירחא גדולה בקניה דאז אין שייך שיוורה היתר.

יעקב יצא מביתו ברגע שאחרי האחרון. הוא מיהר מאוד כדי להספיק את האוטובוס הקרוב, שכן אחרת יהיה עליו להמתין בשמש הקופחת זמן רב, עד להגעת האוטובוס הבא. תוך כדי ריצתו שם לב שעל המדרכה שבצידי השני של הכביש מונחים שניים שלושה בייסקווייטים, שנתונים למדרס רגלי אדם. מול עיניו של יעקב עמדה ההלכה "שאין מעבירים על האוכלים" ולכן חשב שעליו לעצור ולהרים את הביסקווייטים. מצד שני הסתפק יעקב האם באמת הוא מחויב על פי ההלכה להתעכב בהגבהת הביסקווייטים, או שאין כאן חיוב גמור.

תשובה: מקור הדברים בגמ' (עירובין כב:) מעשה שהיה רבן גמליאל רוכב על החמור ור' אילעאי היה מהלך אחריו, ראה רבן גמליאל פת מונחת על הרצפה וצוה לר' אילעאי להרימה [ובהמשך הגמ' שם מבואר שהיתה פת של עכו"ם האסורה באכילה ויורחב ע"ז בהמשך], ומסיקה הגמ' שמע מינה אין מעבירים על האוכלים. ופירשו רוב הראשונים (רש"י, תוס' בב"מ ג. עוד) שהמוציא אוכלין בדרך אינו רשאי לעבור עליהם ולהניחם אלא חייב להגביהם. והוכיח כך תוס' (שם) מכמה הוכחות, ודחו את המפרשים שאין מעבירים הכוונה אין דורסים על האוכלים, אבל רשאי לעבור ולא להרימם.

מאידך המאירי הצדיק את הפירוש הנ"ל שדווקא לפסוע עליהם אסור וכ"ש לדורסם, אבל אין חובה להגביהם. ומה שאמר רבן גמליאל לר' אילעאי להרים את הפת הוא בשביל שלא ידרכו עליה אחרים, ומוסיף שם שפת שנעשה בה עבירה מותר לדרוס עליה, אבל בפת רגילה אפי' פתיתין אסור לדרוס עליהם [ויש להסתפק האם ההיתר לדרוס בפת שנעשה בה עבירה הוא משום העבירה, או משום שאינה ראויה לאכילה ואין בה חשש בזיון אוכלים].

בשו"ת אבני נזר (י"ד סי' ק) כתב שכשראה סוגיא זו (דעירובין סד:) עלו לו שלשה הרגשות, דקדוק ספק וקושיא, דקדוק - מדוע רק בסיום הסיפור כשהתברר שפת זו היתה אסורה באכילה כתבה הגמ' ש"מ דאין מעבירים על האוכלים, הרי מיד כשאמר רבן גמליאל לר' אילעאי להרים את הפת למדנו דבר זה. ספק - האם גם בפת שאסורה באכילה נוהג דין זה, ואם גם בפת האסורה באכילה נוהג דין זה [וכמו שנראה כן מהסוגיא] מדוע לא הדגישה את זה הגמ' והלא גם זה לימוד. קושיא - מניין מוכח שכל האוכלים אין מעבירים עליהם, שמא האיסור להעביר הוא רק בפת, שהיה מצאנו שפת חמורה יותר משאר אוכלין כדאית' בברכות (נ:), וא"כ מניין ללמוד שאסור להעביר על כל האוכלים.

ותירץ בתשובה שם, שיש תקנה לפת של עכו"ם ע"י שישראל יחזור ויבשלנה לדעת הר"ן, ולדעת ראשונים אחרים ע"י שיאפנה הישראל אחר ביטולה ואז תהיה מותרת לכ"ע, ולכן לא כתבה זאת הגמ' בתחילת הסיפור, שבאמת אין כאן הוכחה, שיתכן שרק פת צריך לשמור על בזיונה ולא שאר אוכלים. אך לאחר שראינו שפת זו היתה אסורה באכילה, והרי באוכל שאינו כשר אין בו איסור בזיון אוכלים, אלא ודאי שמכיון שאפשר לבשלה וכו' ואז תהיה מותרת לכן צריך להרימה. והנה אחר שתתבשל הרי תצא מתורת פת ואפילו הכי ציווה רבן גמליאל להרימה, ומוכח שגם על שאר אוכלים אסור להעביר [ועי' בגמ' (ב"מ כג.) שם הביאה הגמ' דין זה לגבי עיגולי דביהל]. והיוצא מדבריו יותר מהלכה: א. דווקא באוכל כשר נוהג דין זה [ואוכל שיש לו תקנה להיות כשר]. ב. גם בשאר אוכלים אסור להעביר עליהם.

ולדעת הראשונים שאין מעבירים הכוונה שחובה להגביהם, נראה שלא דוקא להרימם ואפשר גם לסלקם לצדדים למקום שבני אדם אינם דורסים שם, וכ"כ בפ"י ר' יהונתן על הר"ף (סנהדרין שם), וכ"כ בשם הגר"ח קנייבסקי.

דין זה השמיטו הפוסקים וכן לא הובא ברמב"ם ובשולחן ערוך, ורק המג"א הביאו (סי' קלא ס"א), וכן כתבו המש"ב (שם ס"ק יא). ובדברות משה (כ"מ ס"א לא הע' טו) עמד על כך ומצדד לומר אחרי דיוקים מכמה מקומות בש"ס וראשונים שמעיקר הדין אסור רק לדרוס על האוכלין, ואילו להגביהם מן הרצפה זה דרך חסידות ואינו חיוב מן הדין, ונשאר בצ"ע על המג"א שהעתיקו בסתמא ולא ציין שהשו"ע חולק ע"ז.

יש לדון כשמושך ברחוב פת ומיני אוכלים מאוסים ומלוכלכים האם עדיין יש ענין של לא לבזותם. ואף שפת וכן מיני מזונות אף בפחותים מכזית מותר לאבדם מכל מקום קשה לעניות, וכדכתב השו"ע (סי' ק"פ ס"ד), אך זה דווקא כשדורך עליהם וכדכתב המש"ב שם (סק"ג), אבל להרימם מן הרצפה לכאורה אין חיוב, וכ"כ בס' עץ השדה בשם הגרי"ש אלישיב שהמוציא אוכל זרוק ברחוב ואינו בתוך גיילון וכדו' כיון שאין דרך בני אדם לאוכלו שוב אינו אוכל ואין צריך להרימם.

העולה לדינא: א. המוצא פת או שאר מיני אוכלים על הארץ אסור לפסוע עליהם לדורסם, ולדעת רוב הראשונים מחויב גם להרימם או לסלקם לצדדים, ויש שציידו שלהרימם זה ממידת חסידות. ב. אוכל שאינו ראוי לאכילה וכן כיום שאנשים לא אוכלים ממה שמונח על הרצפה ברחוב מחשש לזיהומים וכדו' אין חיוב להרימו.

